

Нова  українська школа

ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ

Хрестоматія

3 клас

Рекомендоване коло читання

- Твори українських та зарубіжних письменників
- Щоденник читача



ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА — БОГДАН

УДК 821.161.2(075.2)

П 47

Позакласне читання : хрестоматія художніх творів із щоденником читача : 3 кл. / Н.О. Будна. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. — 184 с.

ISBN 978-966-10-6977-9

Зміст посібника відповідає Державному стандарту початкової освіти та Типовим освітнім програмам.

У збірник увійшли художні твори українських письменників, що розповідають про минуле і сьогодення нашої країни, її природу, про те, як живуть, навчаються, відпочивають діти. Запропоновані твори допоможуть вчителю дібрати матеріал до уроків позакласного читання.

На останніх сторінках книжки подані норми техніки читання та щоденник читача, які допоможуть вести облік навичок читання.

УДК 821.161.2(075.2)

Охороняється законом про авторське право. Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.

Навчальне видання

БУДНА Наталя Олександрівна

ПОЗАКЛАСНЕ ЧИТАННЯ

Хрестоматія художніх творів із щоденником читача

3 клас

Рекомендоване коло читання

Головний редактор *Богдан Будний*

Редактори *Мигаль Марія, Любов Левчук*

Обкладинка *Лілії Рейко, Володимира Басалиги*

Комп'ютерна верстка *Галини Телев'як*

Підписано до друку 17.06.2021. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 10,7. Умовн. фарбо-відб. 10,7. Накл. 6000 пр.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48 office@bohdan-books.com www.bohdan-books.com

Видавництво «Навчальна книга – Богдан» у соцмережах:



[bohdanbooks](https://www.facebook.com/bohdanbooks)



[bohdan_books](https://www.instagram.com/bohdan_books)



[c/NKBohdan](https://www.youtube.com/c/NKBohdan)



t.me/bohdanbooks

© Будна Н.О., 2019

© Навчальна книга – Богдан, виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2021

ISBN 978-966-10-6977-9



1. У золото вбралася земля



ДАРУНКИ ЛІСУ

Осінній ліс приваблює не лише красою, а й своїми дарунками. Чого тут тільки не знайдеш восени! Справжня комора природи.

Під ніжними променями сонечка блищить чорна бузина, розчервонілися соковиті плоди барбарису, калини, шипшини...

Синьо-сизі ягідки глоду на початку осені дуже терпкі. Як тільки вдарить перший мороз, стануть вони солодкими і смачними.

У вересні досягають горіхи на ліщині, збирають їх білочки й борсуки, бурундуки й ведмеді. Охоче ласують ними дорослі й діти.

Дарунки ліс розкидав і під ногами. Нахились, у глибині заростей натрапиш на сімейку груздів, таких м'ясистих, запашних. У теплі вологі осінні дні зустрінуться ще й білий гриб, рижики і маслята. Ось сімейка лисичок зовсім не криється від людей. Бери — скільки хочеш! Стоять на товстеньких ніжках підберезники й красноголовці. Поряд з кущиком бузини дуже багато різнобарвних сиріжок: блідо-фіолетових, жовтуватих й червонястих. Зверху всі різні, а знизу — однаково білі.

Трохи пізніше на березових пенях і поблизу від них зустрінуться гриби опеньки. Ростуть вони цілими

родинами. Кожен у цяточках, ніби засмаг на осінньому сонечку.

Повними кошиками своїх багатств зустрічає нас ліс. Тож і ми повинні завжди пам'ятати, що можна брати в лісі гриби, ягоди, горіхи, квіти, не руйнуючи при цьому грибниць, не ламаючи гілок, не знищуючи коріння, щоб ці рослини змогли відновитися знову, щоб дерева і кущі давали влітку прохолоду, а взимку затримали сніг і захистили землю від морозів.

Алевтина Волкова

ОСІНЬ

Щебетали птахи в лісі
На крислатому горісі.
А як сонечко схолело,
Птахи всі за видноколом
Позникали.

В лісі звірі танцювали —
Аж травичку потоптали.
А як змерзли вуха й ноги,
Звірі в нори і барлоги
Повтікали.

Поселився вітер в лісі
Серед ночі на горісі, —
І на всіх деревах віти

Почали тоді тремтіти,
Бідолахи.

Вранці клени посмутніли,
А надвечір пожовтіли, —
І злетіло в небо листя
Понад лісом золотистим,
Ніби птахи.

Петро Осадчук

Вишиває осінь по канві зеленій
Золоті квітки.
Квіти оживають, і з дерев спадають
Жовті нагідки.
Яблука і груші падають на землю,
Боки, спина б'ють.
Люди їх збирають, у мішки ховають,
Кури їх клюють.
Жито і пшеницю вже почастивали
Ціпом по токах.
І для добрих шлунків винувате зерно
Мелеться в млинах.
Бавляться дітками, бавляться квітками,
Моляться батьки.
Вишиває осінь по канві зеленій
Золоті квітки.

Олександр Олесь

ЧИ ДАЛЕКО ДО ОСЕНІ

Лелека живе на старому в'язі. З лелечихою і лелеченятами.

Прибігають до в'яза Тарасик, і Гриць, і Миколка, й Тетянка. Витанцьовують під в'язом і гукають:

— Лелеко, лелеко, до осені далеко?

Лелека, нагнувши дзьобату голову, незмигливо дивиться на дітей, а потім починає клекотати.

Про що він клекоче? Спробуй розбери.

Лелека і лелечиха враз знімаються і летять на луки, до Десни. Лелеченята топчуться в гнізді, перебирають щибатими ногами, але летіти не наважуються.

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — знову прибігають до в'яза діти.

Лелека й лелечиха заклопотані. Їм ніколи відповідати. Вони щось говорять до своїх лелеченят, а потім беруться штовхати їх на край гнізда.

— Ой, вони ж розіб'ються! — злякано шепоче Тетянка.

— У них же крила є! — заспокоює її Тарасик.

Лелечата, неохоче відірвавшись від гнізда, злинують у небо. Плавно летять над садом, над городами, туди, де голубіє річка. А за ними старі лелеки.

Діти полегшено зітхають і весело галасують.

Ідуть дні за днями. На зеленому човні пропливає літо.

— Лелеко, лелеко, до осені далеко? — виспівують під в'язом Тарасик, Гриць, Миколка й Тетянка.

Тиша. У гнізді порожньо. З в'язи зривається жовтий листочок і, кружляючи в повітрі, поволі опускається на землю.

Василь Чухліб

ВЖЕ БРАМИ ЛІТА ЗАМИКАЄ ОСІНЬ...

Задощило. Захлюпало. Серпень випустив серп.
Цвіркуни й перепілочки припинили концерт.
Чорногуз поклонився лугам і садам.
Відлітаючи в Африку, пакував чемодан.
Де ж ти, літо, поділось, куди подалось?
Осінь, ось вона, осінь! Осінь, ось вона, ось.
Осінь брами твої замикала вночі,
Погубила у небі журавлині ключі.

Ліна Костенко

БІЛОЧКА ВОСЕНИ

На гіллячках, на тоненьких,
Поки день ще не погас,
Сироїжки та опеньки
Білка сушить про запас.
Так нашпилює охайно,
Так їх тулить на сосні
І міркує: а нехай–но
Ще побудуть тут мені!
Поки дні іще хороші,
Поки є іще тепло,

А як випадуть пороші,
Заберу їх у душло.
Буде холодно надворі,
Сніг посиплеться з дубів,
Буде в мене у коморі
Ціла в'язочка грибів!
Але білочці не спиться.
Дятел тукає: тук–тук!
Щоб не вкрала їх лисиця
Або хитрий бурундук.

Ліна Костенко

КУДИ ПОСПІШАЛИ МУРАШКИ

На дереві сиділа Білочка. Вона їла горіх. Смачний, бо аж очі заплющила. Крихітка горішка впала на землю. За нею друга, третя. Багато крихіток впало на землю.

А стежечкою між травою бігла Мурашка. Поспішала по їжу маленьким мурашенятам. Вона прямувала на баштан: чула, що там є багато солодких крихіток кавуна. Раптом чує — падають з дерева крихітки горішка. Попробувала Мурашка — горішок запашний і смачний. Понесла Мурашка крихітку горішка до мурашника, розповіла сусідам: «Біжімо, мурашки, по горішки». Зібралися мурашки в дорогу. А дітки Муращині їдять крихітку, що принесла мама, діляться з товаришами. Всім діткам у мурашнику вистачило,

ще й залишилось. А мурашки вже під деревом. Зібрали крихітки й понесли додому. Вистачить їжі на зиму.

Василь Сухомлинський

ПІД ОСІНЬ

Недобрим запахло. Каркнув гайворон, чіпляючись на копі, навернувсь і яструб у село, а горобці табунцем зацвірінькали, та в очерет, а сорока знай киркає, подає вість горобцям, що настигне яструб; крикнули й ворони; пішов табунець голубів гулять угору; а яструб розчепірів крила, мов нехотя навертає на голубів, бо неголодний, а голуби мов граються: все над ним кружляють. Навернулась птиця із лісів, вигодувавши діток, а тепер снується по полю та чіпляється на копах; закрукали журавлі, добираючись до хмар, кружляють — тільки що мріє, мов оглядають своє рідне кубло, бо скоро прийдеться його покинуть... Чоловік, убравши хлібець, дождавши радощі, снується повагом по полю, посвистує вітрові, викликає вітра та розкидає житце, коли дасть Бог дождать користі. І в полі, і в домі не той порядок, не ті обіходи. Настане вечір; місяць весело гуляє по небу, а зорі знай мигтять, тільки не зареве бугай на болоті, не чуть вівчариків по лугах, ніяка пташка і на сміх не обізветься. Тільки й окликається парубоцтво на селі або йде співаючи по улиці, а там дівчата розохотяться та й заквилять:

*Ой, чи було літо,
Чи не було літа,
Що воно мені й не наскучило!..
Євген Гребінка*

У ВИРІЙ

Жнива вбрали. Смутно в полі,
Пожовтіли вже ліски,
І збираються поволі
В вирій літнії пташки.

Яків Щоголів

НАМИСТО ДЛЯ ЛЕБІДКИ

Осіння казка

Білка — стриб собі та стриб
З гілки та на гілку.
То маслюк, то білий гриб
Вабить спритну білку.
Знайде шишку в сосняку
І гризе для втіхи.
Та найбільше до смаку
Їй міцні горіхи.
Запасла їх сотню штук,
Хоч здається — трішки.
Гульк! Аж дядечко борсук
Чимчикує пішки.
Підставляє сонцю бік
(Дні ще гарні, теплі).

Білка — скік собі та скік:
— Ти куди?
— До греблі.
— Далеченько.
— Не біда.
— Все одно.
— Дрібниця!..
Попід греблею вода
Піною сріблиться.
Бризки падають згори,
Світяться на гілці.
Греблю цю звели бобри —
Лісові умільці.
Вище греблі — озерце
І місток горбатий.
До вподоби плесо це
Дичині пернатій.
З прибережної лози
Випливають зрідка
Невимовної краси
Лебідь і лебідка.
З ними — двійко лебедят,
Тобто вся родина.
Зберігає мир і лад
Зграя лебедина.
Підпливають до бобра:
— Здрастуй, друже щирий!
Нам удосвіта пора

Відлітатъ у вирій... —
Докотилась їхня вість
До гаїв, узгір'їв,
Поскликала з різних місць
І птахів, і звірів.
Тут, у лісі, добре всім
Навесні і влітку...
Але час прощатись їм,
І бобер передусім
Привітав лебідку.
Він назвав її взірцем
Вірності і ласки.
Гляньте, плине озерцем,
Ніби щойно з казки.
А вінець її турбот —
Білі лебедята,
Що росли, росли і от
Наздогнали тата.
— Тож нехай, — сказав бобер, —
Вам щастить в дорозі. —
Та ... здивований завмер
В нерішучій позі.
Бачить: білка — стриб та стриб,
Жвава і вогниста.
У зубах трима не гриб,
А разок намиста.
Не з бусинок, а з плодів
Стиглої шипшини

Той разок палахкотів,
Як в печі жарини.
Білка лапку простягла,
Глянула поштиво
І лебідці одягла
Золотаве диво.
Пам'ятай, мовляв, про нас
У краю чужому.
А настане слухний час —
Повертайсь додому.
Повертайсь, як зійде сніг,
Ожива природа.
Хай чарує нас усіх
Лебедина врода.
Отака ось казка ця,
Тиха і врочиста,
Без початку і кінця,
Як разок намиста.

Вадим Скомаровський



2. Бібліотечний урок



ХТО ВИГАДАВ ... ШКОЛУ?

Частенько від нестаранних учнів можна почути: «І хто вигадав школу?» Якби знав хто, то пішов би і сказав йому все, що про нього думають школярі, котрим ліньки вчитися. Але не пішов би і не сказав, бо сталося це кілька тисячоліть тому.

Із давніх-давен старші люди передавали дітям набуті знання. Адже тільки так можна було вижити. Діти не знали, якої тварини треба боятися, яку рослину не можна їсти, як підтримувати вогонь. Минуло багато років, поки люди навчилися писати. Записані знання зберігалися й передавалися дітям та онукам. Перші школи виникли після винайдення писемності. Відкрито їх було в Месопотамії та Єгипті три-чотири тисячі років тому. Але в ті давні часи до школи ходили не всі діти. У Єгипті, наприклад, вчилися тільки ті, хто хотів стати священиком, лікарем або урядовим чиновником.

У Київській Русі справами освіти займалися князі Володимир Великий, Ярослав Мудрий. Для навчання грамоти вони відбирали дітей старшин. Містилися школи при монастирях і церквах, а першими вчителями були священики й ченці. Вищу освіту тоді здобували тільки багаті й талановиті. У школах вчили не лише читати й писати старослов'янською мовою, а ще й основ математики, іноземних мов.

Ірина Пархоменко

БІБЛІОТЕЧНИЙ ПОКРОВИТЕЛЬ

Якось Артур Конан Дойл, отой самий, що створив захоплюючі розповіді про Шерлока Холмса, написав книжку. Трудився над нею цілий місяць, уже мав закінчувати. І раптом у бібліотеці йому до рук потрапив роман французького письменника Гі де Мопассана, дуже схожий на його новий твір. Навіть події розгортаються в одному й тому самому швейцарському готелі. Англійський письменник раніше цієї книги ніколи не бачив. Тож йому нічого не залишалося, окрім як спалити свій рукопис. Можна тільки уявити, що було б, якби Артур Конан Дойл випадково не прочитав роман Гі де Мопассана. Авжеж, його звинуватили б у плагіаті, тобто в крадіжці літературного твору. Цікаво, та книжка випадково потрапила йому до рук? Чи бібліотечний покровитель уберіг його від сорому?

Бібліотечного покровителя ніхто ніколи не бачив. Але інколи він допомагає людям знайти ту чи іншу книгу.

Письменник Дерек Уолтерс не міг знайти потрібну книжку в китайському відділі однієї з бібліотек. Звісно, мови він не знав, і не було в кого спитати. І раптом просто перед ним упала книжка, на пошуки якої він витратив так багато часу і яку вже зневірився знайти.

У подібну ситуацію якось потрапила й письменниця Ребекка Вест. Ні вона, ні навіть бібліотечні працівники не могли знайти одну книжку. Розлютившись,

вона вихопила першу-ліпшу з полиці і завмерла від здивування: ось та, яку шукала, а книжка ще й розкрилася на потрібній сторінці.

Мабуть, бібліотечний покровитель любить і шанує затятих книжників, а тому час від часу допомагає їм. А ще, вочевидь, полюбляє він і кіно. Бо як інакше пояснити такий випадок?

Актор Ентоні Гопкінс отримав головну роль у новому фільмі. Проте він ніде — ні в книгарнях, ні в бібліотеках — не міг знайти роман, за яким мав зніматися фільм. Артист хотів якнайкраще уявити, зрозуміти свого героя. Засмучений, він чекав поїзда метро. І раптом на лавці побачив забуту кимось книгу. Авжеж, це був саме той роман!

Може, й немає бібліотечного покровителя. І всі ті чудеса — простий збіг обставин? Але так хочеться вірити, що і в книг у бібліотеках є володар, покровитель.

Із журналу

ДВА ЮВІЛЕЇ І ВІНАХОДИ В ПОРТФЕЛІ

Якщо зазирнути до звичайного шкільного портфеля, то можна побачити в ньому чимало винаходів. Але для цього насамперед треба розстебнути «блискавку». До речі, винайдено її у 1913 році.

А що в портфелі найголовніше? Правильно, книги. Першу відому друковану книгу було виготовлено (так вважають учені) не пізніше 704 року в Кореї. Папір

з'явився у Китаї ще в другому столітті. Не обійтися на уроках і без географічних карт і атласу. Найдавнішу карту «Туринський папірус» датовано 1320 роком до нашої ери! Перший географічний атлас у 150 році склав давньогрецький учений Клавдій Птолемей.

Між підручниками лежить і бібліотечна книга. Першій дитячій бібліотеці нині виповнюється 200 років. Її відкрив у січні 1803 року в Солсбері (США) власник книжкового магазину Калєб Бінгем. У ній було 150 томів, які могли читати діти від 9 до 16 років.

У зошиті з мови часто зустрічається знак оклику, а з математики — знак «дорівнює». Уперше знак оклику було застосовано в 1553-му, а знак «дорівнює» — у 1557 році у виданнях, що побачили світ у Лондоні.

На самому дні портфеля «дрімає» пластилін і навіть не підозрює, скільки школярів мають дякувати йому. Пластилін винайшов у 1897 році англійський викладач образотворчого мистецтва Вільям Хербут для того, щоб учні не бруднили руки глиною.

Ага, ось і пенал у формі кросівки. Перші кросівки сучасного типу з'явилися у Німеччині 1949 року. З пенала до нашого гурту винаходів «проситься» кулькова ручка. Її винайшов угорський журналіст Ласло Біро в 1938 році, а виробництво таких авторучок почалося в Англії у 1944 році.

Цікаво, а що в цій маленькій кишеньці? Відстібаємо «липучку» — правда, зручна застібка? А вигадав її

швейцарський аристократ Жорж де Местрала після того, як застібка-«блискавка» на сукні його дружини зіпсувала їм вечір. Він довго думав про нову застібку. А підказав йому її звичайнісінький реп'яшок, що причепився до вуха собаки. 14 років аристократ розробляв технологію виготовлення «липучки», і перша така застібка з'явилася в 1957 році. Згодом вона застосовувалася на космічних кораблях — аби речі у стані невагомості не плавали, їх прикріплювали «липучками». Нині виготовляється стільки стрічки-«липучки», що нею можна було б двічі обперезати земну кулю.

То що ж у цій кишеньці? Блокнот з адресами однокласників: «... вул. Щаслива, 13; вул. Шкільна, 15 ...». Перша вулиця з нумерацією будинків з'явилася в 1463 році — це Пон-Нотр-Дам у Парижі.

А що роблять у цій кишеньці паличка від морозива й обгортка від шоколаду? Нагадують про неділю, проведену з бабусею і дідусем. При нагоді можете подивувати їх своїми знаннями про те, що перший шоколад у плитках було виготовлено у Швейцарії 1819 року, а морозиво на паличці винайшов у 1924 році продавець лимонаду в Каліфорнії (США). Він випадково залишив надворі склянку лимонаду з ложечкою, вночі вдарив мороз, а вранці продавець мав на ложечці заморожений льодяник. Відтоді й ласуємо ми морозивом на паличці.

О, та тут ще й гривня лежить. Мабуть, мама дала на обід. Що, хочете її витратити на чіпси? Гаразд,

з нагоди 150-річного ювілею картопляних чіпсів мама не дуже сердитиметься за таку покупку. Їх уперше приготував індіанський кухар Джордж Крам 1853 року в США.

Час закінчувати нашу екскурсію скарбницею винаходів, тобто портфелем, бо ніколи буде вчити уроки. А це приведе до появи у ньому ще одного винаходу, якому не дуже зрадіють батьки, — незадовільної оцінки.

Із журналу

ПРИГОДА З НЕЗНАЙКОМ

В одному казковому місті на вулиці Дзвіночків жили коротунчики. За головного в них був Знайко. Його так прозвали за те, що він знав усе на світі. А знав він так багато тому, що читав різні книжки.

Поруч мешкали й лікар Пілюлька, й механік Гвинтик зі своїм помічником Шпунтиком, і мисливець Кулька, в якого був маленький собачка Булька.

Але найвідомішим серед них був коротунчик на ім'я Незнайко. Прозвали його так за те, що він нічогосінько не знав. Незнайко цілими днями тинявся по місту, вигадував усілякі небилиці і всім їх розказував.

Одного разу Незнайко забрів у поле. Раптом на нього зосліпу налетів хрущ і лусь по потилиці. Незнайко гепнув на землю. А хрущ зник удалині. Незнайко схопився й почав роззиратися на всі боки, хто це його вдарив. Але навколо не було жодної живої душі.

«Хто ж це мене так тріснув? — думав Незнайко. — Мабуть, то відірвався шматок Сонця і вдарив мене по голові».

Він повернув додому й по дорозі зустрів знаменитого астронома Скельчика, якому розповів про свою пригоду.

— Якби від Сонця одірвався шматок, — засміявся Скельчик, — то не лишив би від тебе й мокрого місця. Адже Сонце дуже велике. Воно більше за всю нашу Землю.

— Ти ба! — вкрай здивувався Незнайко. — Я й гадки не мав, що Сонце таке велике. А ти все-таки подивись на нього в свою підзорну трубу: може, воно й справді стало щербате.

Незнайко поспішив далі й усім розповідав:

— Послухайте-но, від Сонця відірвався шматок і летить просто на нас. Скоро він упаде і всіх нас розчавить. Жах, що буде!

Всі сміялись, бо знали, що Незнайко — неабиякий базіка.

— Рятуйся, хто може! Біда-а!

Коли Незнайко прибіг додому, то на весь голос заукав:

— Людоньки, рятуйте! Шматок летить! Це Скельчик сказав. Він у свою підзорну трубу бачив.

— Що ти вигадуєш?

Усі вибігли надвір і стали дивитися на Сонце. Дивились, дивились, аж потекли з очей сльози і всім зосліпу почало здаватися, що Сонце й справді щербате.

Кожен став хапати свої речі й бігти за ворота, але тут пролунав голос Знайка:

— Заспокойтеся! Незнайко все вигадав!

— Вигадав?

— От підіть спитайте у Скельчика!

Саме цієї миті нагодився Скельчик і заявив, що Незнайко геть усе вигадав. Ну й сміху було!

Всі кепкували з Незайка й казали:

— Дивуємось, як це ми тобі повірили!

— Я теж дивуюсь, — відповів Незнайко, — бо й сам собі повірив.

От який дивак був цей коротунчик!

*За Миколою Носовим
Переклад з російської Федора Маківчука*

НАРОД СКАЖЕ, ЯК ЗАВ'ЯЖЕ

- Знання — це скарб, а вміння вчитися — ключ до нього.
- Мудрим ніхто не вродився, а навчився.
- Наука в ліс не веде, а з лісу виводить.



3. Книги — морська глибина



Книги — морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

Іван Франко

КНИГИ

Книги, книги на полицях.
Завше тихо поміж книг.
Та яку ти не розгорнеш —
То й легенда в кожній з них.

То в одній синіє море,
В іншій криється тайга.
А ось в тій — Північний полюс,
Де морози і пурга...

Все, що серце і що розум
Вік творили не один,
Повизбирувало людство
В книги — перли із перлин.

Юлій Ванас

КНИЖКА

Світло об'являється,
Як відкриєш книжку.

Де ж воно дівається,
Як закриєш книжку?

Не впадай в зажурості,
Мій малий читачу,
Я те світло мудрості
В твоїм серці бачу.

Дмитро Павличко

КНИЖЕЧКА

Є вірні в мене друзі
І люба є рідня,
Одначе наймиліша —
Се книжечка моя.

Ізжилася із нею
Діточая душа,
Бо в радості втішає,
А в смутку розважа.

Добро мені покаже,
Від злого відверта,
До Правди шлях прямує,
Де Воленька свята.

І ум мій молоденький
Огорне в блиск знання,

Щоб йти у путь правдиву —
Ніколи навмання.

І серденько мрійливе
Любов'ю уквітча,
І чесноти квітками
Душу мені ввінча.

І друзів я кохаю,
І люблю всю рідню,
Одначе найсильніше —
То книжечку мою.

Роман Завадович

ДВІ СТОРІНКИ КНИГИ

На столі лежала велика, красива книга.

У ній писалося про Великого й Мудрого. Особливо гарна була Титульна Сторінка. На ній золотими літерами була написана назва книги. Під назвою намальовано мармуровий пам'ятник Великому й Мудрому, написано його ім'я, а з самого низу вставало намальоване сонце.

Загордилась Титульна Сторінка, каже:

— Усі інші сторінки — ніщо проти мене. У мені вся краса. Люди тільки тому й читають цю книгу, що перша сторінка така гарна.

Почула ці похваляння Остання Сторінка й каже:

— Хай прочитають люди й самі скажуть, що доброго в цій книзі.

Приходили люди — ті, що вирощують хліб і створюють машини, — читали книгу й говорили:

— Титульна сторінка красива, а книга пуста.

І перестали відкривати книгу. Остання Сторінка й говорить:

— Про Великого й Мудрого і книга повинна бути мудра. Хай нікого не обдурює красива Титульна Сторінка.

Василь Сухомлинський

НАЙДАВНІША ПАМ'ЯТКА

Найдавніша пам'ятка української писемності — «Ізборник Святослава», укладений 1073 та 1076 рр. для київського князя Святослава Ярославича. Поряд з творами церковно-релігійного характеру він містить твори, в яких роз'яснюються норми поведінки людини за різних побутових обставин.

ПЕРША БІБЛІОТЕКА

1037 р. у Київському Софійському соборі Великим київським князем Ярославом Мудрим («До книг був прихильний, читав часто і вдень, і вночі... засіяв книжними словами серця вірних людей», — «Повість минулих літ») засновано першу в Україні бібліотеку. У ній зберігалося понад 850 томів різних рукописних творів.

УКРАЇНСЬКА СВЯТИНЯ

Книжку «Пересопницьке Євангеліє» справедливо називають вершиною українського книжкового мистецтва середини XVI століття. Вперше в історії східнослов'янського книгописання традиційні церковні тексти перекладено тогочасною українською літературно-писемною мовою.

Під час інавгурації Президенти України Л. Кравчук та Л. Кучма присягали на «Пересопницькому Євангелії».

СЛОВНИКОВІ СКАРБИ

Перший ґрунтовний словник української мови — «Словарь української мови» в чотирьох томах вийшов у Києві в 1907-1909 роках. Співукладачем, упорядником та редактором цього видання був відомий український письменник і громадський діяч Б.Д. Грінченко. Це видання словника протягом півстоліття залишалося найповнішим і найавторитетнішим зібранням української лексики, в ньому пояснюється 68 тисяч слів.

* * *

Найповніший одинадцятитомний «Словник української мови», що побачив світ у 1970-1980 роках, пояснює понад 136 тисяч слів. Але й він, звичайно, не зміг умістити все лексичне багатство літературної мови нашого народу.

СКІЛЬКИ МОВ МОЖЕ ВИВЧИТИ ЛЮДИНА?

Найбільше мов серед українців знав Агатангел Кримський — український письменник, учений, перекладач (народився 1871 р.— загинув як політв'язень 1942 р.). Коли його запитували про те, скільки мов він знає, той відповідав: «Мабуть, із шістдесят, а то й більше!» У дитячі роки він досконало вивчив німецьку, французьку та англійську мови. В юнацькі роки добре оволодів грецькою, турецькою, італійською, давньоєврейською і санскритом, згодом став ученим-орієнталістом світового рівня. Він переконливо довів, що українська мова дуже давня і що тисячу років тому стародавні кияни розмовляли говіркою, яка мала українське коріння.

НАРОД СКАЖЕ, ЯК ЗАВ'ЯЖЕ

- Хто не вчивсь, не буде знати.
- Вчитися ніколи не пізно.
- Книга — твій друг, а без неї — як без рук.
- Знання — сонце, а книга — віконце.



НАРОДНІ ДИТЯЧІ ПІСЕНЬКИ

ОЙ НЕ КОСИ, БУЗЬКУ, СІНА

Ой не коси, бузьку, сіна —
Заросишся по коліна.
Нехай його чапля косить,
Що високу сукню носить.

А ПАС ТИ КОЗИ?

— А пас ти кози?
— Пас.
— А були морози?
— Були.
— А брав вовк кози?
— Брав.
— А як коза мекотала?
— Ме-е, ме-е-е, не бери мене,
Візьми пастуха, бо я ще суха.

ЛІЧИЛКИ

Сорока-ворона
На дубі сиділа,

Боярів лічила:
Калина-малина,
Суниця-чорниця,
В'яз.
Хто буде жмуриться,
Той буде князь.

Дмитро Чередниченко

Летіла летілка,
Лічила лічилку:
Один — крякотин,
Другий — туркотин,
Третій — сокотин...
Хто зазіває,
Той буде жмуурин.

Любов Пшенична

Євген горіхи роздає:
— Оце — мое, оце — твоє.
— А це чие?
— Це теж мое!
Ти ж бач, горіхів не стає...
А в вас такий Євгенко є,
Що так горіхи роздає?

ЗАГАДКИ

З небокраю, з-за діброви
Вийшли воли чорноброві,
Принесли водиці дзбан
І полили увесь лан.

В мене є великий хист,
Я співаю, як артист.
Спів мій радісний усюди
Дуже люблять слухать люди.

Ні чоловік, ні звір,
А має вуса.

ЗЕЛЕНІ ВУСА

Той он парубок вусатий
На пшеничний хліб багатий,
На оладки, на лапшу.
Хто такий він? Не скажу.
Лиш скажу, що він дозрів
Поміж тисячі братів.
Був зелений довгий час,
Потім вигрівся гаразд,

Нині золотом сія...
Чи вгадаєш ти, хто я?

БОРЩ З ПАРАСОЛЯМИ

Гречка в полі, жито в полі,
А ось тут, у глушині,
Виростають парасолі,
Хоч маленькі, а смачні!
Я збрала їх у лісі
Після теплого дощу,
А матуся їх — дивіться! —
Покришила до борщу...

СКІЛЬКИ В БАБИ СОРОЧОК?

Бігла баба на торжок
Накупити сорочок.
В магазині — там, у місті, —
Закупила, певно, з двісті!
Ні, не двісті — цілих триста.
Дуже баба гонориста!
Буде всіх їх одягати,
Хоче баба дівувати!
Ціле літо одягала —
Доки стала, як та бочка.
Що ж за баба то, діточки?

Росте собі у лісочку,
У лісочку, в холодочку.
Капелюх на собі має,
Та ніколи не знімає.

Відгадки: хмари, соловей, овес, колосок, гриби, капуста, гриб.

НАРОДНІ ПРИКМЕТИ

ВЕРЕСЕНЬ

Багато жолуддя — на холодну зиму і врожайне літо.
Осінь бідна на гриби, то зима буде багата на сніг і морози.

Якщо багато павутиння і шпаки не поспішають відлітати — осінь буде тривалою.

ЖОВТЕНЬ

Якщо до середини жовтня з беріз не осипалося листя — сніг ляже пізно.

Грім у жовтні — на малосніжну, м'яку і коротку зиму.

Швидкий, дружний падолист — на сувору зиму.

ЛИСТОПАД

Рано замерзне — довго не розтане.

На горобині й дубі багато плодів — чекай суворої зими.

Пізній листопад — до суворої і затяжної зими.

ГРУДЕНЬ

Дим без вітру стелиться по землі — випаде сніг,
або потепліє.

Яскраві зірки взимку — на мороз.

Якщо ворона сидить на верхівці дерева й каркає —
бути хурделиці.

СІЧЕНЬ

Ворони купаються — до негоди, каркають — на
мороз, гуртами літають — на снігопад, сідають на
землю — до відлиги, а вмощуються на нижніх гілках
дерев — на вітер.

ЛЮТИЙ

Лунко потріскує лід — на міцний мороз.

Моноotonно шумить зимовий ліс — на тепло.

Хмари йдуть низько — до відлиги.

БЕРЕЗЕНЬ

Побачив шпака — знай: весна біля порога.

Сонце перед заходом червоне — на вітер.

З берези тече багато соку — літо буде дощовим.

КВІТЕНЬ

Грім на початку квітня — буде тепле літо.

Ранній виліт бджіл — настане тепла весна.

Якщо квітневий дощ починається великими краплинами, то ненадовго.

ТРАВЕНЬ

Багато хрущів — на сухе літо.

Соловейко співав усю ніч — перед гожим днем.

Пізня весна дарує гоже літо.

СМІШИНКИ

СЛУХНЯНА

Першокласниця приходиться зі школи, а мама питає:

— Оленко, а хто за тобою сидить?

— Я не знаю, бо вчителька казала, що назад обертатися не можна.

КУДИ ПОСПІШАТИ

— Швидше збирайся, а то запізнишся в школу, — каже мама синові.

— Нічого, школа відчинена цілий день.

ВЕЛИКА АЗБУКА

— Я не хочу ходити до школи, — захникав Петрик.

— Чому? — спитав батько.

— Тому, що мені скажуть: напиши «А».

— А чому ж ти не хочеш написати «А»?

— Бо тоді мені скажуть: напиши «Б».

ХОЧ КРУТЬ, ХОЧ ВЕРТЬ

— Павлику, чому в тебе один черевик чорний, а другий коричневий? — запитав учитель у хлопчика, тільки-но той з'явився в класі. — Ану біжи додому й перевзуйся!

— Та я вже повернувся, тільки вдома теж один черевик чорний, а другий коричневий...

ЧАРІВНІ ЛЮСТРО, КИЛИМ І ЯБЛУКО

Українська народна казка

Був колись король і мав він трьох синів. Уже прийшов їм час одружуватися. І сталося так, що всі троє закохалися в одну панну, але один про одного не знали, як їздили до неї.

От збираються вони сватати ту панну. Приїхав перший, потім другий, нарешті третій королевич. І не могли вони ніяк погодитися, кому вона дістанеться. Панна й каже:

— Котрий з вас принесе мені найладніший і найпотрібніший дарунок, за того й піду.

Посідали брати на коней і поїхали різними шляхами. Заїхали, може, аж на край світу.

Ось їде старший брат і зустрічає діда. Розповів йому свою пригоду. Той і каже:

— Подожди, я тобі, мабуть, допоможу. Візьми оце люстерко. Коли схочеш довідатись про те, що з кимось зараз діється, подивишся і побачиш.

Подякував він дідові і повертається назад.

А той дід опинився вже на дорозі другого королеви-ча і питає, куди він їде. Той розповів про все.

— Підожди, — каже дід, — може, я тобі якось зараджу. На тобі килим. Як розстелиш його і скажеш: «Неси мене туди й туди!» — він понесе тебе, куди тобі треба.

Подякувавши дідові, повертається додому другий брат.

А дід отой опинився вже на дорозі наймолодшого брата. Питає його, куди й навіщо він їде. Той розповідає. Каже дід:

— Може, я тобі допоможу. На тобі оце яблучко. Воно має таку силу, що коли хто вмиратиме, то як скуштує його — відживе, одужає.

Бере він те яблуко, вертається назад.

І з'їхались разом королевичі в одному місці. Показують один одному свої дарунки.

— Ану, — каже один, — подивімось в люстро, що наша панна тепер робить.

Подивились вони, а та помирає. Засумували брати, середульший і каже:

— Сідаймо ж на килим і везімо швидше оте цілюще яблуко.

Посідали вони на килим і наказують йому:

— Неси нас туди й туди!

Килим знявся вгору і привіз братів аж на самий двір їх улюблениці-панночки. Прийшли вони до неї.

І тільки-но молодший притулив до її губ яблуко, вона враз одужала.

Тоді показали вони їй свої дарунки. Вона каже:

— В люстерко можу не дивитися, килимом не буду літати, а яблучко мені для здоров'я потрібне. Хто його приніс, за того піду.

І справили вони весілля.

НАРОД СКАЖЕ, ЯК ЗАВ'ЯЖЕ

- Не родись багатий, а родись щасливий.
- Нема гіршої долі, як жити без волі.



5. Літературні казки



ЗАТИШНО ДІТЯМ В ПАЗУСІ КАЗОК

Затишно дітям в пазусі казок.
Отак би й слухав про царя Салтана
Або про те, як весело козак
Обманював турецького султана.
Про карих коней з полуменем грив,
Про чаклуна, що все на світі може.
І хто б там що кому не говорив,
А згине зло і правда переможе!

Ліна Костенко

* * *

Ця казка на білих лапах
Іде уночі по дорозі,
І місяць тече по хатах,
І в казках на віях сльози.
Іде вона й тихо плаче:
Андрійка ніде не баче.
Чи ліг вже Андрійко спати,
І де ж ця Андрійкова хата!
З верблюдних пустель голодних,
З тюленячих вод холодних
Йдучи, наша казка стомилась,
Невже ж це вона заблудилась!

В торбині у казки літо,
Зима в тій торбині та осінь,
Ліси в тій торбині і квіти,
Де казці бувають довелось.
Іде вона, наша казка,
Аж дивиться — наша хата!

Андрійко не міг ще спати,
Заходь в нашу хату, будь ласка!
Микола Вінграновський

КАЗКА ПРО ХЛОПЧИКА АБИХТО

Казна-коли, казна-де жив хлопчик Абихто.

Прокидався будь-коли, вмивався абияк, знехотя, аби ніхто не сварив, снідав і йшов куди-небудь. Гуляв аби з ким, аж доки не обридало. Повертався додому, думав: «Будь-що-будь, будь-як-не-будь ...».

Якось хлопчика запитали: «Ким ти хочеш бути?»

Він неохоче відповів: «А мені все одно. Ким-небудь».

Так і виріс хлопчик Абихто. Виріс, та так ніким і не став. І стали називати його просто: Ніхто. Чи нікого не нагадає тобі цей хлопчик?

Валентин Струтинський

ПРОЛІСОК

Ранньої весни, коли баба Зима зовсім постаріла, з'явилася в неї донька — маленька Крижинка-сріб-блинка.

Дуже оберегала її ненька. Та Крижинка-сріблінка була весела, пустотлива. Як тільки виглядало Сонечко, вона виривалася з рук матері й ну витанцьовувати, розсипатися срібними іскорками, виблискувати сріблом.

Мати злякано підхоплювала доньку і ховалася в тінь, наказуючи:

— Не дружи із Сонцем, бо ніколи не станеш великою крижиною.

— Але ж із Сонцем так гарно, так весело, мамо!

А коли темніло, Зима відпускала Сріблінку. Вона самотньо блукала в місячному сяйві, шукаючи сонячні промінці.

Звичайно, знайти вона їх не могла, адже Сонечко спить уночі. Та Крижинка цього не знала і дуже сумувала. Іноді навіть плакала. А мати, щоб донька не розтанула, підморожувала її сльози.

Удень вона знову пустувала, гралася зі своїм другом.

Та одного разу Сонечко не знайшло Крижинки вранці. Довго воно її шукало, заглядало у найтемніші хащі, яри, де ще залишився сніг. Ніде Крижинки не було.

Стомлене Сонечко пішло знову відпочивати, а наступного дня воно ще раніше прокинулось і догнало Зиму з Крижиною. Крижинка-сріблінка вирвалася з материних рук і кинулася назустріч другові.

Сонячні промінчики підхопили її і понесли на луки. Там уже не було снігу, та Крижинка цього не помітила. Їй було так легко, так весело. Раптом вона зупинилася і почала танути. Сонце не хотіло цього. Воно підхоплювало Крижинку і тримало її в своїх обіймах, та через це вона ще швидше меншала і меншала. І ось залишилася від неї одна краплинка-сріблінка.

— Куди ж ти, Крижинко? Як же я буду без тебе?

І Сонечко ще вище піднялося над Краплинкою.

І раптом на тому місці, де мерехтіла Краплинка, із землі проріс міцний пагінець. Він ріс швидко, тягнучись до Сонця. І враз розкрився ніжними блакитними пелюстками:

— Здрастуй, Сонечко, це я, твоя Крижинка-сріблінка!

Катерина Фролова

ПРО СІРОГО ВОРОНА ТА ЧАРІВНІ ОКУЛЯРИ

В одному лісі жив лісник з дружиною. І був у них хлопчик Сергійко. Хлопчик дуже любив свій ліс. А ще більше любив він високу грушу, що росла у їхньому садку.

Груша була стара й таємнича. На тій груші, у великому гнізді з чорного ломаччя, жив Сірий Ворон.

Сергійкові здавалося, що Сірий Ворон кривдить грушу й через те вона поволі всихає. Кожної весни

з її зелених шат вистромлювалися сухі галузки. Вони були схожі на залізне волосся на голові велета.

Хлопчик хотів урятувати грушу. Обкопував і поливав її, та одного літа груша всохла. Довелося її спиляти. Коли груша впала, разом з нею впало й гніздо Сірого Ворона. Із гнізда випала золота монета, обгортка від шоколаду, осколок дзеркальця й срібний гудзик від оксамитової куртки лісника. То був дуже старий гудзик. На ньому завжди блищала велика срібна зоря. Сергійко теж прибіг подивитися на гніздо Сірого Ворона. Коли хлопчик побачив усе те добро, що лежало в гнізді, він дуже здивувався й запитав батька:

— Тату, для чого Сірий Ворон зносить усе це в своє гніздо? Він же не ходить у магазин і не пришиває гудзиків до своєї куртки з пір'я.

— Сірий Ворон збирає не гроші й не гудзики. Він несе у своє гніздо все, що блищить на сонці. Ворон думає, що блищать скалочки чарівних окулярів.

— А що то за окуляри? — запитав Сергійко. — Ти ніколи не згадував про них. Що то були за окуляри? Розкажи, тату.

— Гаразд, — погодився тато й посадовив Сергійка на ще теплий пеньок від груші. — Слухай же, — продовжив тато. — Давно-предавно, коли ще ні нас із тобою, ні цієї груші не було на світі, з'явилися перші звірі й птахи. Було їх дуже багато.

Вони були дуже різні. Кожен з них шукав свого притулку. Почали птахи обживати ліси, степи, озера й гори. Усі мостили свої гнізда, і тільки Сірий Ворон не брався до роботи. Ніяк він не міг нагріти собі місця.

— Слухай, Вороне, чому ти досі не в'єш гнізда? — запитала його Сойка. — Де твої дітки житимуть?

— Без тебе знаю, що робити, — гордовито відповів Сірий Ворон. — На те я наймудріший серед вас, — додав і полетів у хащі, де жила Сова.

— Ти просто ледар! Та ще й невихований! — гукнула навздогін Сойка.

Сірий Ворон навіть не озирнувся на ті слова.

«Ще побачимо, хто в кого тепла проситиме», — зловтішно подумав Ворон та й сів на дуба. Сидів він там до самісінького вечора й пильно стежив за Совою.

Треба сказати, що колись Сова бачила не тільки вночі, а й вдень.

Тільки для цього Сова одягала свої чарівні окуляри. Скельця тих окулярів блищали, наче сонце.

Сірий Ворон як побачив чарівні окуляри Сови, так зразу ж і подумав, що вони гарячі, і від них можна завжди погрітися в гнізді.

Але для цього потрібно було вкрати в Сови чарівні окуляри. От одного разу Сова не помітила Сірого Ворона на дубі, залишила в дуплі чарівні окуляри й полетіла на нічні лови. Уночі ж Сова чудово бачила без окулярів.

Сірому Ворону тільки того й треба. Прокрався він у совіне дупло, знайшов чарівні окуляри, схопив їх у дзьоба й кинувся тікати у сусідній ліс.

Сірий Ворон не подумав про те, що чарівні окуляри так блищатимуть, і не прихопив із собою темної торбини. От як тільки він полетів, окуляри від змахів його крил ще більше розгорілися й засяяли, неначе метеорит у небі.

— Що це так світиться? — питали здивовано птахи, що вже вкладалися спати.

— Може, то пролетіла Жар-Птиця? — несміливо запитала Жовта Мухоловка.

Їй ніхто не відповів. Усі, мов зачаровані, дивилися на дивний вогонь над лісом.

У сутінках найкраще бачила Сова. Вона відразу впізнала свої окуляри й кинулася наздоганяти Сірого Ворона.

— Віддай, віддай, злодюго! — гукнула Сова й летіла слідом нечутно, наче мара. Сова уже майже наздоганяла Сірого Ворона.

Ворон злякався, крикнув і випустив Совині окуляри. Вдарилися вони об пеньок дуба й розлетілися в усі боки маленькими блискітками. Гірко зажурилася Сова й крикнула у відчаї.

— Кари тобі, Вороне! Тобі й твоїм дітям — кари!

— Кар-р! — тільки й зміг прокричати Сірий Ворон. Він так злякався прокляття, що геть забув усі свої

слова. З тих пір і Ворон, і його діти забули свою мову і вміють тільки каркати.

Це тепер і їхня пісня, і їхня мова. І каркатиме Сірий Ворон доти, доки не знайде усіх скалок, не складе із них чарівних окулярів і не поверне їх Сові. От і несе Сірий Ворон у своє гніздо все, що блищить під сонцем.

— Тату, а Сірий Ворон знайде колись усі скалки з чарівних окулярів? — запитав Сергійко. Йому було жаль Сови, котра тепер не може побачити ні сонця, ні квітів, ні метеликів, ні білих кучерявих хмар у високому синьому небі.

— Хто його знає, — відповів тато. — Сірий Ворон не втрачає надії. Хоча це дуже нелегко зробити, сину.

— Дуже мені жаль Сірого Ворона, — зітхнув Сергійко. Потім подумав і сказав: — І Сові жаль. Невже не можна якось допомогти Сірому Воронові? Тоді б він повернув Сові чарівні окуляри.

— Не можна, Сергійку, — твердо сказав тато. — Сірий Ворон скоїв великий злочин. А той, хто розіб'є чужу радість, уже ніколи не матиме щастя.

— Навіть людина? — перепитав зі страхом Сергійко.

— І навіть людина, — пояснив тато. — Радість і горе на землі для всіх однакові. І для звірів, і для птахів, і для людей.

Олександр Зима

КАЗКА ПРО ЛІНОБІЛЬ

Через гори, через доли, крізь міста, ліси і поле, по стежках і без стежок, в дощ, негоду і в погоду, обминаючи горби, і болото, і рови, йшов солдат собі додому: раз, два, три ... раз, два, три ... Йшов він третій день отак. Раз підвіз його літак, раз узяв на себе поїзд, а здебільше піхотою, не відчувши лиха-втоми, через гори і яри йшов солдат собі додому: раз, два, три ... раз, два, три ... Ніс дарунки: для батьків — пару півників-братів, гарних стрічок для сестричок і цукерок оберемок для маленького Яреми. Через гори і яри: раз, два, три ... раз, два, три ...

Так іде він... Раптом чує — щось у лісі репетує, стільки галасу і крику, аж волосся стало дибки. Та на те він і вояк — що для нього переляк? В ліс прямує він швиденько ... що за диво? Рідна ненько! Щось очима засвітило ... Та солдат крокує сміло. Де це тут оте страшило? Пузо-кузов — як гора, в пузо-кузові діра, на колесах не калоші, а самі колеса босі, ніс загнувся й капотить, радіатор аж хрипить, і махають руки-двері:

— Чуєш, ти, глуха тетеря? Порятуй мене з біди і до ладу приведи!

— Хто ти, хто? — спитав солдат. — Чом занедбаний отак? Чий ти родом і звідкіль?

— Я?.. Я зовуся Лінобіль ...

— Лінобіль? Що це за чудо?

— Так прозвали мене люди. Називають Лінобіль, бо в костях у мене біль. Раз промок я до керма, просту-

дився дуже я. Весь метал мені ломило, і боліло всеньке тіло. В радіаторі булькоче — мабуть, ліків дуже хоче. У колесах ревматизм ... Геть мене той біль загриз!

Аж тут раптом:

— Кукуріку! Що ти мелеш, недоріко? Звешся справді Лінобіль, тільки винен тут не біль. Ти лінюх, ледащо ти, — кажуть півники-брати. — Ти казав: нащо калоші на колесах — краще босо прочалапати калюжі. От і став тепер недужий. Ти не мив свій радіатор ані в будень, ані в свято. Тож у ньому черв'яки, мухи, жаби, павуки загніздилися і булькочуть ... Фари також митись хочуть — їх від бруду засліпило. І в кабіні повно пилу. Кості стис не ревматизм — бур'яном ти весь заріс.

Лінобіль їм відповів:

— Якби хтось мені поміг! Став би сам я все робити, все носити, все возити. Умивався б я як слід і не кашляв би, як дід. Дбав би я про вигляд гожий, щоб дивилися перехожі і казали: «Ай-яй-яй! Що за красень — лише глянь!»

— Ех, — озвався солдат, — знаття б, чи якесь вийде пуття!..

Підніму тебе на ноги — гарне ж діло: допомога. Тільки, парубче, зятям: все робити мусиш сам!

— Сам возити буду, сам! Сам я митись буду, сам! Бо тут жити мені встид ...

— Добре, будеш Самоскид ...

Ну й завзято працювали, Самоскида відмивали, Самоскид аж пихкотів — так одужати хотів. Сам почистив двері-боки, радіатор вмив нівроку, пузо-кузов полатав і колеса повзував, а тоді сигнал прочистив і почав співати пісню:

Сам я їм, лице вмиваю,
Сам вантажу, сам скидаю.

І поїхали тут всі: в пузо-кузов два півні-кукурікали засіли, ще й синичку прихопили. А солдат сів за кермо ... Аж двигтіла вся земля від їзди тієї їх ... Ось і хата. На поріг вибіг Ярчик:

— Самоскиде, будеш ти у мене жити. Хочу, щоб у нас ти жив і зі мною щоб дружив!

Самоскид йому співає:

Сам я їм, сам прибираю,
Сам взуваюсь і вмиваюсь,
Сам вантажу, сам скидаю ...

— Я також уже великий: сам взуваю черевики, як бабуся мені скаже. І встаю, коли накаже. Вранці, як вона попросить, умиваю трохи носа. Коли мовить: «Треба їсти», — їм цукерки і горішки ...

— Фе! — промовив Самоскид. — І оце тобі не встид? Все бабуся, кажеш, хоче ... Коверзуєш, мабуть, хлопче? Клич сюди свою бабуся — я із нею подружуся. Трудова моя сім'я — Самоскид мое ім'я!

— Я вже все, я все зумію! — Ярчик плаче, аж біліє. — Зуби чищу, замітаю. І бабусі помагаю. Прибираю все як слід. Я також, як Самоскид ...

— Кукуріку! — заспівали щедро півники-брати. — Від сьогодні разом з нами підніматись будеш ти. Будеш сам усе робити: їсти Рексові носити, за собою прибирати, щоб порядок був у хаті. Помагатимеш бабусі ...

— Так, так, так! — озвались гуси. — Ярчик гарний в нас хлопчина!

І солдат сказав:

— Машину залишаю для хлоп'яти, щоб учивсь хазяйнувати!

Ірина Калинець

ТЕРЕНТІЙ З КРАЇНИ СОНЯЧНИХ ЗАЙЧИКІВ

Повість-казка

Неподалік чарівного озера-дзеркала, по той бік якого була Країна Сонячних Зайчиків, зачалися у кущах пан Морок, Бабай та Баба Яга.

— Поки у Колька промінець-дороговказ, силових методів до їжачка ми, звичайно, застосувати не можемо, — сказав пан Морок. — Але, пройшовши до Країни Сонячних Зайчиків, він той промінець там залишить, дороговказ йому буде вже не потрібен. І тоді дзеркальце в нього треба буде одібрати. Силою, хитрістю — як пощастить. І одбиратимете дзеркальце ви!.. Я ж безтілесний, фізично робити нічого не можу... Отже... Оно Колько вже пройшов по той бік

озера-дзеркала. Незабаром вертатиметься ... Тільки ви ж ні в якому разі не зазирайте у дзеркальце!

— О-однозначно! — прошепотів Бабай. Він взагалі у дзеркало ніколи не дивився — сам себе боявся.

— Хапайте його, відбирайте — і одразу до мене, під землю ... Закопаємо дзеркальце там, щоб ніхто-ніхто не зміг ним більше скористатися ... Ну, а я провалююся під землю. Бо мені навіть дивитися в бік тієї Країни шкідливо для здоров'я. — І пан Морок провалився.

— «Давайте! Хапайте! Відбирайте!» — невдоволено пробубонів Бабай. — Л-легко с-сказати й п-провалитися. А м-ми — н-наражайся н-на н-небезпеку!

— Ну досить, досить, брате! Нікуди ж не дінешся! Начальство!.. Отже, план такий: коли Колько вийде, я перетворююся на звичайнісіньку бабусю, яка зламала ногу. Кричу: «Поможіть!» Не впізнавши мене, він, добрий і чуйний, підходить. Я — р-раз! — відбираю дзеркальце. Тоді підбігаєш ти, я передаю тобі дзеркальце, і ми спокійно провалюємося.

— Х-хай б-буде т-так! — погодився Бабай.

І от нарешті з'явився Колько з дзеркальцем.

Баба Яга перетворилася на звичайну бабусю, гепнулася на землю й зарепетувала:

— Ой, нога, нога! Ой! Рятуйте хто-небудь! Підвестися не можу! Поможі-іть!

Колько Колючка, не впізнавши Баби Яги, кинувся до неї:

— Що з вами, бабусю?

Мить — і дзеркальце вже у руках Баби Яги.

— Ги-ги! — виширилася радісно Баба Яга.

Колько одразу все зрозумів. І, недовго думаючи, вигукнув:

— Ой, бабусю! А що у вас на носі?!

Ну, яка б жінка, тримаючи у руках дзеркальце, після таких слів не зазирнула б у нього?!

Баба Яга тільки на мить зиркнула у нього. І враз змінилася: очі засяяли доброю, губи розпливлися у лагідній усмішці. І Баба заспівала:

— Ой! Не Баба Яга я! Не Баба!

Я маленька жовтенька кульбаба!

Я себе почуваю, мов квітка!

Ви не бійтесь мене, любі дітки!

Мов метелик, себе почуваю

І злітаю, злітаю, злітаю!..

Баба Яга почала підстрибувати, кумедно змахуючи руками.

— С-сестро! Що з т-тобою?! — кинувся до неї Бабай. — Віддай-но дзеркальце!

— Стривай, мій братику! Стривай! І ти у нього зазирає! — Баба Яга піднесла дзеркальце до очей Бабая. Той мимоволі глянув, теж вмить змінився і радісно заспівав:

— Та я ж зненацька добрим став!

І вмить боятись перестав!

У гріхах я каюсь, каюсь!

І ... уже не заїкаюсь!

— А тепер віддайте дзеркальце назад! — сказав Колько.

— Авжеж! Будь ласка! Ми ж тепер добрі!

І, пританцювуючи, Баба Яга з Бабаєм зникли.

А з-під землі раптом залунав відчайдушний голос пана Морока:

— Що ж ти, Бабо, наробила?!

Відтепер же вража сила

Безтілесна і безсила!

Що ж ти, Бабо, наробила?!

І тут з'явився зайчик Терентій.

— Молодець, Колько! — вигукнув він. — А тепер треба примусити і Косю зазирнути у біле дзеркальце! Он вони вже біжать, наздоганяють мене.

З'явилися сонячний вовк Вовило і захеканий Кося.

— А ти чого не тікаєш?! — зупинився, здивовано схиливши голову набік, Вовило.

— А мені не страшно! Я вже до тебе звик! — усмінувся Терентій.

— Ану, Косю, зупинися і на себе подивися! — вигукнув Колько і підставив до очей Косі чарівне дзеркальце. Глянув Кося і аж на землю сів:

— Ой! Ой!.. Що ж це зі мною було?! Як же я міг?! Сором який!.. Ой, пробач мені, Колько! Ой, пробач мені, Терентію!

— А тепер, — сказав Терентій, — чорне дзеркальце давайте. До нього біле притуляйте!

Зробили так Кося і Колько. І вмить спалахнуло сліпуче полум'я, і обидва дзеркальця зникли. Анігілювалися, як кажуть учені. І разом з чорним дзеркальцем зник, звичайно, й сонячний вовк.

— А як же пан Морок? — схаменувся Кося. — Він же не зник.

— Він під землею! — кивнув Колько.

— Ні, пан Морок не зник! — сказав Терентій. — Бо темнота така ж незнищенна, як і світло. Але ви ж чули, що він верещав з-під землі: «Відтепер же вража сила безтілесна і безсила!» Отож боятися його не треба ...

Терентій якусь мить помовчав, а тоді сказав:

— Знаєте, я, мабуть, теж у лісову школу запишуся. Теж хочу вчитися, знань набиратися. Не знав же я, що можуть бути не лише сонячні зайчики, а й сонячні вовки ... Як ви думаєте, приймуть мене?

— Авжеж, приймуть! — вигукнув Кося. — Ти ж зайчик! Як і я!

— І наш директор Бурмило Михайлович Ведмідь добрий! — підтвердив Колько.

— Ну, тоді мерщій до школи
Знань розумних набиратись,
Щоб нікого і ніколи
Не боятись!..

— дзвінко заспівав Терентій і разом із зайчиком Косою Вуханем та їжачком Кольком Колючкою пострибав на Велику Галявину Казкового лісу, бо вже от-от мали

розпочатися уроки у спеціалізованій лісовій школі з ведмежою мовою викладання.

Всеволод Нестайко

ХИТРИЙ ПІВЕНЬ

(за мотивами української народної казки)

П'єса

Дійові особи: Півник, Лисичка, Сонечко, Дерева.

Чепурна українська хатина. За нею видніється ліс.

Біля тину стоять діти-Дерева, дрімають.

На перелаз вилітає Півник і радісно стріпує крильцями.

Півник. Ку-ку-ріку! Ку-ку-ріку! Прокинься, Сонеч-ку!

Лунає ніжна мелодія. На сцені з'являється дівчинка-Сонечко. Вона кружляє у таночку і зникає за деревами. Діти-Дерева прокидаються, починають гойдатися, шепочуться між собою. З лісу виходить Лисичка.

Лисичка. Добридень, Півнику! Почула, як гарно ти кукурікаєш. Чудовий у тебе голос! Тільки не знаю, чи вмієш ти так співати, як твій батько співав?

Півник. А як співав мій батько?

Дерева, приклавши долоньки до вух, прислухаються. Лисичка заплющує одне око і стає на одну ногу. Дерева й собі підгинають одну ногу.

Лисичка. Ось так стояв на плоту твій батечко. Та так голосно кукурікав, що всі сусідські півні замовкали.

Півник *(хвалькувато).* І я так зможу!

Півник заплющує одне око і кричить на все горло.

Півник. Ку-ку-ріку!

Дерева, затуливши вуха, присідають.

Лисичка (солодким голоском). А чи зможеш ти стояти на одній нозі і, заплющивши обидва ока, співати?

Півник (гордовито). Звичайно, зможу! Ось послухай!

Він заплющує очі, але не встигає закукурікати. Лисичка, схопивши з кошика лантуха, накидає його на Півника.

Півник. Ой!

Лисичка веде Півника до лісу. Дерева сумно хитають голівками.

Лисичка (облизується). Кажуть, з гарних співаків смачний борщ виходить.

Півник (оговтавшись). Лисичко, але ж твоя мати не так робила!

Дерева знову прислухаються.

Лисичка (насторожено). А як же вона робила?

Півник. Перш ніж півника з'їсти, вона мала звичку протяжно співати.

Лисичка (хвалькувато). А я вся у матір вдалася.

Лисичка сідає на галявині. Високо задерши голову, починає виводити пісню.

Лисичка. У-у! У-у-у-у!

Півник скидає лантуха і злітає на тин.

Півник. Ку-ку-ріку! Ку-ку-ріку!

Дерева усміхаються, легенько плескають долоньками-листочками. Лисичка змовкає і розплющує очі.

Лисичка. І чого б це тобі так високо забиратися,

Півнику? Ще впадеш ненароком! Давай-но крильце, я тобі злізти допоможу.

Півник. Е ні, Лисичко! Одного разу я вже тебе послухався!

Лисичка (улесливо). Ну Півнику, ну голубчику ...

Півник (рішуче). Не злізу.

Лисичка бере порожнього лантуха і плентає до лісу. Дерева махають долоньками їй услід.

Лисичка (до глядачів). Ось тобі й маєш! Півень, а мене перехитрив!

Півник (переможно). Ку-ку-ріку! Ку-ку-ріку! Повісь свого лантуха на сухім суку!

Лунає весела бадьора музика.

*Підготували
Ніна Вернигора та Руслана Скачко*

ДРУЖЕ МІЙ

У сльоту, і в час негоди,
І в погоду, друже мій,
Серцем слухати зумій
Звуки рідної природи,
Звуки — дивні голоси
Незвичайної краси.

Чуєш, друже мій, розмови?
З вітром листя гомонить,
З сонцем — ниви і діброви,
І з озерами — блакить.

Розмовляють доли, води ...
Стань, послухай, роздивись.
Мову рідної природи
Розуміти серцем вчись.

Оксана Сенатович

СІДАЙМО СНІДАТИ!

Розпочнемо з хліба. Адже хліб — усьому голова. Хліб... Таке м'яке, пахуче, тепле слово, а ще й яке таємниче! Є воно лише у слов'янських мовах, а колись було ще у готській мові (вимовлялося «гляйф») і в давньонімецькій мові («хлейб»). У давнину ці на-

роди були нашими сусідами по Дніпру та Віслі. Проте вчені вважають, що усі ці народи запозичили назву хліба з якоїсь ще більш давньої і ще більш таємничої мови. Може, від неї тільки це слово й залишилося.

Як давно люди печуть хліб? Розкопки свідчать, що 7 тисяч років тому люди вже пекли в попелі коржі з ледь-ледь змеленого, а точніше — розтовченого в ступі зерна. У стародавньому світі — в Єгипті, Греції, Римі — вже користувалися дріжджами, які робили хліб пухким і м'яким. У Римі, наприклад, було триста пекарень, де випікали різні сорти хліба — і для багатих, і для бідних.

Кажуть, що мистецтво випікання хліба піднялося до небачених досі висот у середні віки — між п'ятим і чотирнадцятим століттями. Спочатку цим займалися монастирі, а пізніше спеціальні організації пекарів — цехи. З того часу хліб у Європі майже не змінився ні за смаком, ні за формою. Змінювалася лише техніка його випікання.

Давайте пригадаємо, яке слово йде поряд зі словом «хліб». Сіль, правда? Адже недарма кажуть «зустрічати хлібом–сіллю», «піднести гостям хліб і сіль», «подякувати за хліб, за сіль». І завжди ці два слова в парі.

Але між хлібом і сіллю існує значно глибший зв'язок, тільки люди вже давно про нього забули. Протягом довгого часу стародавні люди, приручивши тварин, розводили худобу і їли м'ясо та пили молоко. Сіль їм не дуже була потрібна, бо в м'ясі вона є, а до

молока їй зовсім не треба. Про сіль тодішні люди ще не знали. Та ось люди осідають на одному місці, починають сіяти хліб, розводити городину. Рослинна їжа була прісною, несмачною; на сцену виходить сіль — приправа до їжі.

У ті віддалені від нас часи, про які ми оце розмовляємо, існувало одне цікаве слово, щось на зразок сольд (тут корінь *соль-* і суфікс *-д-*). Спочатку воно означало «з сіллю», «солоний», потім — «приправлений (чимось)», а далі просто «смачний». Звідси вже один крок лишився до «смачний, бо солодкий», а потім і просто «солодкий». Дивно, правда? З одного кореня виросло два слова, протилежних за значенням.

Алла Коваль

ХТО БІЛЬШИЙ?

Засперечалися Земля з Небом: хто з них більший? От і каже Земля:

— Мої степи незорі. Ліси несходимі. Мої гори сягають хмар, а морів—океанів моїх нікому не випити. Не обійти сіл, ані міст моїх не об'їхати. Хто ще такий великий, як я?

Мовила те Земля, а Небо їй у відповідь:

— Ти, Земле, велика, а я, Небо, більше. Мене птах не облетить, ані вітер. Сонячним теплом я півземлі зігриваю. Місячний човен по мені пливе, а берегів не сягає. Зіркам у моєму роздоллі не тісно, а їх не злічити. Отже, я більше!

Довго чи ні Земля з Небом сперечалися, коли бачить Небо, що на нього Людина дивиться. Із Землі. Аж бачить і Земля: дивиться й на неї Людина. З Неба. Із зорельота.

Пригледілася до Людини Земля. Зазирнула у самісіньке серце. Зазирнула — й себе у серці побачила. Зі степами незорими та лісами несходимими. З горами, що сягають хмар. З морями—океанами, яких нікому не випити. З селищами й містами, яких не обійти, не об'їхати. Побачила себе Земля в серці Людини та й мовила:

— Яке велике серце! Мене обійняло. Усю Землю.

Пригледілось до Людини і Небо. І теж у самісіньке серце зазирнуло. І там себе побачило теж. З птахами та хмарами. З осяйним сонцем, що котить то вгору, то згори. З місяцем, який пливе серед зірок, а берегів не сягає. Побачило себе в серці Людини та й мовило Небо:

— Мене обійняло! Яке велике серце!

Та й замовкли Земля з Небом. А чого ж їм продовжувати сперечатися? Хто найбільший? Хіба не серце, яке обійняло і Землю, й Небо, — велике серце Людини?

Борис Вовк

ЧЕРЕМШИНА

Вони росли поряд у кутку нашого невеличкого садка — дві високі гінкі черемшини. Тільки одна кремезніша, гіллястіша, друга ж — тонша, тендітніша. Отак і росли, мов дві сестри, обнявшись віттям. Я дуже

любила милуватися, коли вони весною квітували, вгорталися в біле пахуче мереживо.

— Надто вже близько вони стоять, — хитав головою батько. — Шкода, але доведеться одну спиляти.

— Ой, навіщо? — перелякалася я.

— Щоб не заважали одна одній рости. Оту, тоншу, і спиляю. Побачиш, якою буйною стане друга.

— Та ж вона і так буйна.

— Ще буйнішою стане.

— Не пилай, татусю, не треба, — прохала я.

— Ото ж бо і є, що треба.

У грудні батько і справді взявся і спиляв тоншу черемшину. Вона покірно лягла на пухнастий сніговий замет, тільки шелеснула голими вітами. Мені почулося, що вона зітхнула.

Батько давно обіцяв зробити мені гойдалку. Ото я йому й нагадала:

— Татусю, ти вже сто років, як обіцяєш. Де ж та гойдалка?

— Нехай уже весною, — відказав батько. — Адже треба глибоко вкопати в землю стовпи, а земля зараз замерзла, як їх укопаєш? Зачекаймо, доню, до весни, коли земля відм'якне.

Настала весна. Я вже й забула про гойдалку: весною стільки розваг та новин, таке веселе життя! Аж урешті татко сам мені нагадав.

— То як, дочко, будемо гойдалку ставити? Чи, може, перехотіла?

— Ой, будемо, будемо! — зраділа я.

Батько викопав дві глибокі ями — як треба, та й пішов у дровник — пошукати деревини на стовпи. На один знайшов, а на другого стовпа не було.

— Стривай, доню, а ми й забули про черемшину.

Поки батько шукав пилку, я побігла в той куток саду, де лежала спиляна ще в грудні тонша черемшина. Глянула... і подалася назад.

— Татку, ой татусю... Не можна її на стовпа різати. Вона жива!

— Хто?

— Че... черемшина.

— Що за дурниці? Ще ж по першому снігу спиляв.

— Ні, — хлипала я. — Жива, жива...

Батько недовіжливо хмикнув і пішов слідом за мною. У кутку садка, за повіткою, на повну силу квітувала пишна, гілляста черемшина. А на землі лежала та, зрізана. Вона теж квітувала.

Не так, звісно, як її сестра, а дрібненькими, ледь жовтуватими кетяжками.

Батько довго мовчки дивився.

— Що то весна, — врешті тихо промовив він. — Погнала стовбуром соки, навіть зрізана черемшина зацвіла...

Повернувся й пішов до хати. Торкатися цієї черемшини він не зважився.

А я сіла навпочіпки й припала лицем до жовту-

вато-білих китичок. Дрібні зірочки цієї черемшини пахли так само, як і тієї — незрізаної та живої.

Лариса Письменна

ПРО ДЕРЕВА ТА ВІТЕР

Слухайте, дітки, казочку про дерева. Про те, яку вони дають нам користь. І чому їх не можна кривдити.

У затінку гіллястих дерев люди викопали дві криниці — велику й маленьку. З великої криниці брав воду дідусь, бабуся і малий Петрик.

З маленької криниці пила воду пташка. Пив зайчик. Пила куріпка з дітками. Пила й кізочка з козеням. Приходила пити й корівка з телятком.

Як тут було гарно! Коли ж прилітав сюди вітер, то дуже сердився. Ніколи він не міг спокійно пролетіти через дерева.

Гу-гу-гу! Як він налітав на дерева! Як нагинав їх додолу!

А коли прилітав вітер із дощовою хмарою, то йому також було важко перемаїнути через дерева. І завжди цей вітер віддавав майже всю воду.

Та ось дерева зрубали. Тепер ніхто не затримував дощового вітру. І він ніс воду далі. А коли до криниць прилітав вітер-суховій, то щоразу забирав воду.

І що ж? Обидві криниці висохли. І дідусь, і бабуся, і малий Петрик zostались без води. Навколо все засохло.

Плакала пташка. Плакав зайчик. Куріпочки вми-
рали від спраги. Козеня не мало де напитись. Телятко
теж.

Якось прийшов лісник і сказав: «Дерева тримають
вологу. Без дерев не буде води». І тоді вийшли діти
і стали гуртом садити дерева. Швидко молоді деревця
поприймалися й почали рости.

Через багато років виросли нові дерева. Знову гув
вітер, нагинав дерева додолу. Але вони не піддава-
лися.

І коли прилітав вітер з дощовою хмарою, дерева
спиняли його й забирали воду.

Скоро у великій і малій криниці знову було повно
води. Знову всі приходили по воду і раділи, що вона є.

І звірятка, і пташки теж тішились. Вони весело
танцювали навколо своєї кринички. Буде тепер що
їсти й пити! І деревам спасибі за те, що бережуть воду!

Ондржей Секора

ДЖЕРЕЛЬЦЕ

Пішли якось дідусь з онуком в ліс по гриби. Довго
блукали, поки назбирали повні козубні. З повними
козубнями важкувато, і день якраз видався спекот-
ливий, душний. Вирішили відпочить.

Саме, як на загад, і весела галявинка з березняка
вигулькнула. Трава на ній зелена, свіжа, в травні
вітерець з сонячним зайчиком у квача бавляться.

— Як гарно! — зрадів онук. — Дідусю, давай тут перепочинемо! Он і дерево лежить.

Сіли на вивертень. Дідусь дістав окраєць хліба, розламав навпіл.

— Ех, до хлібця та ще б ковток водиці, — зітхнув дідусь.

— Ой, дідусю, тут хтось є! — прошепотів онук.

Прислухались.

— А й справді, внучку, ніби дзюрчить. А ну поглянь кругом. Ти гострозорий, може, і знайдеш.

Подивився хлопчик навкруг. Бачить, під кущем, з-під моховитого камінця, вода сочиться.

Тільки виколупав він один камінець, — звідти як хлине струминка! Та холодна, чиста!

— Джерело, криничка, сонячна водичка! — за-співав радісно хлопчик.

Напились вони досхочу, а дідусь і каже:

— Давай, внучку, зробимо так, щоб усім було при-ємно пити з джерельця.

Знайшли вони суху гілку, вистругав з неї дідусь жо-лобок і приладнав до струминки. Зробив кухлик з бе-резової кори — кожний тепер нап'ється з джерельця.

Оглянули свою роботу — до ладу вийшло.

Напились ще на прощання і пішли додому...

А. Сахаров

ПРО ДІВЧИНКУ І КВІТИ

(Уривок)

РОЗПОВІДІ КВІТІВ

*Хто це в нашому садку
У барвистому вінку?*

Обізвалася Гвоздика:

— Може, це звірятко дике?

— Може, це співуча пташка? —

Обізвалася Ромашка.

— Може, це перлиста рибка? —

Обізвалась Маргаритка.

— Може, це нам зірка впала? —

Обізвалася Кунава.

— Може, це завітла квітка? —

Обізвалася Нагідка.

— Ой так-так, — додала Роза, —

Бо вона на мене схожа!

Обізвалася Жоржина:

— Ні, це дівчинка — людина.

Я жив далеко від рідного краю, від рідного міста. І була в мене єдина радість — невеличка грядка квітів. Щодень я милувався нею, спостерігав, як поспішають квіти вибуяти за коротке північне літо,

зацвісти і дати насіння. Я навіть навчився розрізняти окремі квіти ще до того, як вони розгорнуть пуп'янки, по одних тільки стеблах і листочках.

І коли одна дівчинка запитала в листі про мене, то я відповів їй, що влітку доглядаю зільник, і описав, які квіти зійшли і завітли в ньому. Та це не вдовольнило дівчинку. «Ти розкажи щось про квіти», — попросила вона.

Сів я біля клумби і розглядав своє квітуче багатство. Посередині грядки, мов ялинка з синіми прикрасами на кожній гілочці, вигналися Черевички. Але квітки Черевички були мало подібні на теперішні черевички, які взувають дівчатка, певно, у такому взутті могли ходити хлопчики-мізинчики або Дюймовочка. Золоті кошики Нагідок, мені здавалося, були набагато густіші, аніж ті, які запам'яталися ще з дитячих літ. Вони наче надягли на себе більше пелюсткового одягу, готуючись до зустрічі холодної осені. Левині Пащі покиували головами — то джмелі залазили у квітки, шукаючи для себе смачну поживу. А збоку Духмяний Горошок поплівся по драбинці і густим плотом відгородив мою грядку від стежки. Він вкрився тендітними біло-рожевими квіточками — і навкруги плинули такі чудові пахощі, що годі було байдуже пройти повз нього. А під Духмяним Горошком посіялися дрібно Незабудки. Ніколи раніше я й гадки не мав, що вони можуть плекатися, як городні рослини. Бо вони завжди росли по мокрих, заболочених місцях.

Отак я розглядавав квіти, але нічого цікавого про них не міг оповісти. Та одного разу дівчинка написала, що буває День квітів і тоді можна зрозуміти їхню мову. Я повірив дівчинці і став терпеливо очікувати того дня, аби за якимось клопотом його не проґавити. І День квітів видався на диво чудовим, особливо барвистим, бо квіти одягли яскраві святкові строї, вмилися росою, а легіт розносив найкращі у світі пахощі. Тихий гомін стояв над зільником. Того незабутнього дня я почув розповіді квітів і записав їх для дівчинки.

Ігор Калинець

ЦІКАВИНКИ

Звідки взялися цифри?

Як виникла лічба?

Виявляється, потребу в цьому породило саме життя. Звичайно ж, первісна людина не користувалася такими словами: «один», «три», «чотири» тощо. Для неї, щоб порахувати предмети, досить їх було показати на пальцях. Загинали всі пальці на одній руці і переходили на другу. А коли пальців не вистачало, лічбу продовжували на тих самих пальцях по другому колу. Так народилася лічба десятками. Вчені вважають, що десяткова система лічби (якою, до речі, користуємося і ми) пішла від десяти пальців на руках. Пальці одночасно були і лічильною машинкою. Щоб, наприклад,

до п'яти додати два, достатньо загнути п'ять пальців на одній руці і два на іншій. Загинаєш — додаєш, розгинаєш — віднімаєш. Так утворювалася при додаванні п'яти та двох і чарівна сімка.

Магія сімки

Сімка заслуговує на особливу увагу. Багато з нею приказок і прислів'їв, казок і легенд. У стародавньому світі число сім вважалося містичним, а інколи й священним. Людям здавна було відомо сім небесних тіл, які мають вплив на долю людини. Місяць мав 28 днів, він ділився на чотири фази по сім днів кожна. Останній, сьомий день фази вважався святим. У давнину висловів з числом сім, мабуть, було більше, але вони загубилися у віках.

Пригадаймо ж деякі з тих, що залишилися:

- Семеро одного не ждуть.
- Один з сошкою, а семеро з ложкою.
- Сім мішків гречаної вовни.
- Бути на сьомому небі.
- Сьома вода на киселі.
- За сімома печатками.
- Сім чудес світу.
- Мов сім баб пошептало.
- Сім літ мак не родив, і голоду не було.

Спрага ... яблуні

Щоб виростити рослину, потрібна вода: на одну тонну зерна пшениці — 200 тонн води.

Одна рослина соняшнику (і кукурудзи) «випиває» за період росту і розвитку 250 літрів води.

Яблуня за добу забирає 40 літрів води.

Людина — 2700 літрів води за рік.

Із журналу



7. Зима. Колядування. Щедрування. Віншування



ВЖЕ НЕМИНУЧЕ БУДЕ СНІГ

Вже неминуче буде сніг
З хвилини на хвилину...
Завіє сніг і наш поріг,
І в полі бадилину.

За ногу схопить вітер дим,
А сніг і дим завіє,
Ще й білим язиком твердим
Прилиже дим, як вміє.

Хвоста розпушить курці сніг
І пожене за вітром,
Останні яблучка із ніг
Зіб'є із віт над світом.

До айстр останніх припаде
Губами сніговими
І тихо їм щось доведе,
І забіліє з ними...

Під самим садом обрій ліг
На сіру павутину...

Вже неминуче буде сніг
З хвилини на хвилину...

Микола Вінграновський

ГРУДЕНЬ

Змерзлим грудням скрізь і всюди
Вкрилось поле і шляхи.
— Це вже Грудень! — кажуть люди
І вдягають кожухи.

І дерева в білий іній
Вбрались, як у кожущок.
Річка спить у кризі синій,
І замовкнув спів пташок.

Завмирає вся природа.
А у нас кипить життя:
Йде робота по заводах,
Йдуть у школах заняття.

Наталія Забіла

СІЧЕНЬ

Подивись: з початку року
На землі лежать сніги.
Скрізь, куди сягає око, —
Кучугури навкруги.
Вітер снігом б'є в обличчя,

Засипає снігом дах.
І ведуть між себе січу
Хуртовини у степах.
Звір в цю січу попадеться, —
Геть тікає ледь живий.
І по праву Січнем зветься
Місяць перший, зимовий.
Та стрічають Перше січня
Дуже радо малюки;
Скрізь веселі, новорічні
Зеленіють ялинки.
Сяють вогники зірчасті,
Й ми бажаємо для всіх
У житті — нового щастя,
В праці — успіхів нових!

Наталя Забіла

ЛЮТИЙ

Другий місяць зветься Лютий,
А лютує він тому,
Що на світі довго бути
Не доводиться йому.
Хоче Лютий, щоб на світі
Панувала вік зима.
Та поволі сонце гріти
Починає крадькома.
Довші дні, коротші ночі.
Гульк — уже й струмок тече!

Лютий враз як зарегоче,
Знов морозом припече,
Та як здійме враз хуртечу,
Як засипле снігом дах!
Люди добре топлять печі,
Щоб не змерзнуть у хатах.
Та здаля вже крок по кроку
Йде весна, веселий час.
І, розгніваний, до строку
Лютий геть тіка від нас.

Наталя Забіла

ГАРНІ ДОНІ У ЗИМИ

Я, Зима, до вас в гості приїхала,
А зі мною дочка моя Віхола.
Знайте, є в мене донечка й друга —
На санчатах вмостилася Хуга.
Сніг лижнею весело стелиться —
Доганя мене доня Хурделиця.
А за нею четверта дитина,
Донька славна моя Хуртовина.
Із вітрами змагається, з силою дмуха
І сміється пустунка моя Завірюха.
Засніжені в шостої дівчинки вії,
Обтрушує їх чепуренька Завія.

Ловить білі сніжинки дитя Заметіль.
Онде білі хмаринки ... Ми родом звідтіль.
Богдана Бойко

ЛАСКАВИЙ ВІТЕР І ХОЛОДНИЙ ВІТРЮГА

У темному лісі, в глибокому яру спали два вітри.
Ласкавий Вітер — хлопець з синіми очима. А холодний Вітрюга — дід з колючою бородою.

Прийшла зима. Сонечко не могло піднятися високо над землею. Зашуміли тривожно верховіття дерев. Прокинувся в глибокому яру холодний Вітрюга. Встав, вийшов з лісу. Застогнала хуртовина. Йде по землі холодний Вітрюга, замерзають річки, гуде хуртовина.

Та ось піднялося сонечко вище над землею. Заболіла спина у холодного Вітрюги. Поплентав він у темний ліс, заліз у глибокий яр.

Прокинувся ласкавий Вітер, вийшов з лісу.

Засміялося сонечко, потекли струмки, зацвіли квіти, зашуміли трави.

Василь Сухомлинський

ЩЕДРА ЗИМА

Зима насипала снігів
І побілила нашу хату.
Для лиж, санчат і ковзанів
Настало довгождане свято.
В ці дні село, де я живу,
Аж помолодшало від снігу:

Хто ліпить бабу снігову,
Хто в сніжки грається. Потіха!
Та раптом десь за ворітьми
Забелькотів індик сердито:
«А я віддав би дві зими
І навіть три — за тепле літо ...»
Індик белькоче, ну а ми
За зиму дякуємо Богу,
Бо рік без щедрої зими —
Як віз без колеса одного.

Анатолій Качан

ШИШКАР

Гляньте ви на дивачка,
Що з гніздечка–гамачка
Озира зимовий ліс,
На морозі чистить ніс.

Звуть його ще кригодзьобом,
Не боїться він зими,
Ліс сосновий йому любий,
В нім зимує він з дітьми.

Для коханих пташеняток
У гніздечку у цей час —
Пуху, шишок і зерняток
На всю зиму він припас.

Василь Вітка

Переклад з білоруської Любові Забайти

ЯК ЗУСТРІЧАЮТЬ НОВИЙ РІК

Відзначати прихід Нового року люди почали ще за прадавніх часів. У єгипетських пірамідах археологи знайшли вази, зроблені близько трьох тисяч років тому. На них вдалося прочитати напис: «Відкриття року доброго». Мабуть, це були перші новорічні подарунки й побажання.

У різних країнах святкують Новий рік по-різному. Діти України з нетерпінням чекають приходу Святого Миколая, Діда Мороза та Снігуроньки. А в Італії до малят приходять із новорічними подарунками добра фея Бефана. За давньою традицією італійці в новорічну ніч стараються викинути через вікна на вулицю всі старі речі. Уявляєте, як ризиковано цієї пори проходити повз стіни будинків!..

На Кубі напередодні новорічної ночі можна побачити тисячі «водоспадів». Тут прийнято лити з вікон воду — змивати разом із нею все погане. Так проводжають старий рік.

У Швеції на Новий рік найжаданіша гостя — Королева Світла. І дорослі, й діти вірять, що з її приходом усе в житті зміниться на краще.

Маленьким швейцарцям подарунки приносить ослик, і кожен пригощає його дрібочкою солі.

Новорічне свято в Індії відзначають повесні. І найбільша втіха тут — квіти. В Японії Новий рік заведено зустрічати рано-вранці, з першими промінчиками

сонця. Діти цієї країни вірять у давню легенду, згідно з якою варто в новорічну ніч покласти під подушку малюнок, на якому зображено те, чого найбільше бажаєш, і твоя мрія неодмінно здійсниться.

В Англії за давнім звичаєм у день проводів старого й зустрічі Нового року гість має принести з собою хоча б маленьку вуглинку, кинути її в камін і побажати, щоб вогонь у цьому домі горів довго-предовго.

СЮ, ПОСІВАЮ

Щовечора перед Новим роком дідусь Демид навчав Андрійка щедрувати:

*Щедрий вечір, хато–світлице,
Сійся, родися, житечку, пшенице!..*

Андрійко співав разом з дідусем та уявляв, як він прийде із дзвіночком до дядька Івана, потім до дядька Юхима і сам лунко, як дзвіночок, щедруватиме. А йому за це дякуватимуть, пригощаючи цукорками, горіхами. Він ще й посіватиме з правої руки:

*Сію, вію, посіваю,
З Новим роком вас вітаю!*

— Все це дуже давне, — зауважила мама.

— Хто давне забуває, той теперішнього не знає, — сказав дідусь.

— Жито, пшениця теж давні, а щороку нові родять, — додав тато.

І Андрійко тішився, що скоро піде щедрувати.

Андрій М'ястківський

ДОБРИЙ ВЕЧІР ВАМ

Добрий вечір вам.
Дайте дохід нам.
Як не дасте доходу,
Перевернем хату на воду.
Та не ламайте,
Та по цілому давайте.

ОЙ, РАДУЙСЯ, ЗЕМЛЕ!

Коли в Україні наставали Різдвяні свята, маленькі колядники, піймавши чарівним неводом найяснішу зірку і викувавши в чарівній кузні срібні дзвіночки, вирушали в далеку дорогу. Зірка світила їм, щоб колядники не заблукали, не збилися з путі, бо несли вони людям радісну вістку.

Срібні дзвіночки дзвеніли під вікнами, і люди тішилися, що до них ідуть аж три празники в гості. «...Ой, перший же празник — то Різдво Христове, радуйся!..». І все, що бажали в цей святковий день маленькі колядники, неодмінно збувалося... Щасливі люди пригощали колядників медівниками, горішками, яблуками, різними ласощами.

НЕБО І ЗЕМЛЯ

Небо і земля нині торжествують,
Ангели й люди весело празнують:
Христос родився, Бог воплотився,

Ангели співають, царі вітають,
Поклін віддають, пастирі грають,
«Чудо! чудо!» — повідають.

ЩЕДРИК

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка,
Стала собі щебетати,
Господаря викликати:
«Вийди, вийди, господарю,
Подивися на кошару,
Там овечки покотились,
А ягнички народились.
В тебе товар весь хороший,
Будеш мати мірку грошей,
Хоч не гроші, то полова —
В тебе жінка чорноброва».
Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка.

ТРЕТІЙ ПРАЗНИК — НАЙЩЕДРІШИЙ

Третій празник був найщедріший. Бо колядники цілий день щедрували. А наступного дня, зранку, люди йшли до річки або ставка. Там вони вирізали з криги великий хрест. Приходив священник і освячував воду.

Люди набирали собі в глечики тієї водиці й берегли її цілий рік, бо це була жива вода, яка приносила

здоров'я і красу. І свято називалося святе Водохреще, або Йордан.

І знову колядники заходили до кожної хати. Вони нікого не забували — ні старої самотньої бабусі, що жила на краю села, ані хворої дівчинки, що мешкала у великому місті на найвищому поверсі. Щедрівники приносили самотній бабусі радість, а дівчинці — здоров'я.

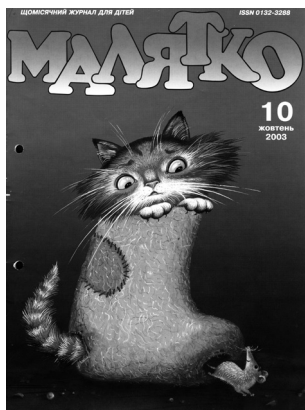
І ви, любі діти, навчіться оцих чарівних колядок і щедрівок та й даруйте людям радість.

СІЙСЯ, РОДИСЯ...

Сійся, родися, жито, пшениця,
Всяка пашниця.
На щастя, на здоров'я
Та на Новий рік.
Щоб уродило краще, як торік,—
Коноплі під стелю, а льон по коліна,
Щоб вас, хрещених, голова не боліла.
Будьте здорові, з Новим Роком.
Дай, Боже!



8. Сторінками дитячих журналів



Чи знаєш ти?

- У мене задзвонив телефон.
— Хто говорить?
— Слон ...

ТЕЛЕФОН — ЦЕ «ЗВУК ЗДАЛЕКУ»

Мабуть, сьогодні кожному відомо, яка це зручна річ — телефон.

Зняв слухавку з важільця, набрав потрібний номер — і, будь ласка, спілкуйся зі своїми рідними чи друзями, на якій би відстані вони не були. Якщо ж у твоїй слухавці лунають коротенькі гудки: «пі, пі, пі, пі ...» — значить, той, з ким ти хочеш порозмовляти, теж у цей час говорить по телефону. А коли чути довгі гудки: «пі-і, пі-і, пі-і ...» — це означає, що там, куди ти телефонуєш, нікого немає вдома.

Усе просто і зрозуміло, чи не так?

Проте вчені й винахідники доклали дуже багато зусиль, перш ніж винайшли цей чудовий апарат. У давні часи, коли не було ще ні телефону, ні теле-

графу, ні звичного нам поштового зв'язку, для спілкування на відстані використовували і гінців-посланців, і голубів, і закорковані пляшки із записками, що їх мореплавці кидали з кораблів у море...

А в давній країні Персії цар мав спеціальну армію, яка називалася «царські вуха». Тридцять тисяч підданих ставали довжелезною, на багато кілометрів вервечкою на узгір'ях та пагорбах і так, як ото у грі в «зіпсованого телефона», передавали один одному різні сповіщення та накази. За день вони догукувались на такі відстані, до яких навіть кінному гінцеві довелося б мчати у повну силу не один день чи навіть тиждень...

Понад 200 років тому з'явилися перші переговорні апарати. Спочатку вони були досить громіздкі й слугували для розмов на зовсім невеликій відстані. Та поступово цей пристрій вдосконалювався. А назвали його «телефон», що по-грецьки означає «звук здалеку».

Нині існує багато різноманітних телефонів. Є між них такі, що відповідають на дзвінок, коли навіть нікого немає вдома, що записують номер того, хто й коли телефонував. Є так званий мобільний телефон, його можна носити в кишені, він працює без дроту. А ще створено телефони, за допомогою яких співрозмовники не лише чують, а й бачать один одного.

Про всі ці винаходи донедавна люди й мріяти не могли.



ДЗВІНОЧОК



Люба в шубі
Сіла в клубі —
Дуже душно
Любі в шубі.

*Для тих, хто хоче знати і вміти більше,
бути винахідливим, стати лідером,*

«Барвінок» №3 (859) 2003 р. —
всукраїнський журнал для дітей молодшого
і середнього шкільного віку. Заснований у 1928 році.



ПРОПОНУЄ:

- **затяжим книжникам** —
нову казку Всеволода Нестайка..... 14
розповіді—коротюньки про Піщика..... 28
 - **усім барвінчатам**
термінове повідомлення
Барвінкінформу..... 5
 - **словолюбам** —
наздогнати крадіїв.....8-9
 - **допитливим** —
знайомство із непотоплюваною
людиною..... 11
 - **розумникам** —
великий скарб..... 13
 - **любителям приколів** —
новинки з Енциклопедії
Язикатої Хвеськи..... 18
 - **знавцям футболу** —
усе про пенальті..... 22
 - **сміхотунчикам** —
класні кліпки..... 24
 - **відважним страшкам** —
золоті монети на берізці..... 24
 - **кмітливим** —
розрізану загадку..... 26
 - **золоторучкам** —
експонати Колобкового музею..... 29
- і багато, багато іншого для розумних,
мрійливих, допитливих і кмітливих*

Для «Барвінку» і для тебе придумували, мудрували, писали:

*Український народ та інші народи.
Первісні люди, стародавні мудреці,
вчені, козаки.
Винахідники, письменники, журналісти,
художники, Інтернет, Федерація
футболу України.
Викладачі Школи Магії, Джеймс Бонд,
капітан Врунгель.*

У цьому їм допомагали:

*Головний редактор — Василь ВОРОНОВИЧ
Відповідальний секретар — Людмила КОЗІЙ
Редактор відділу літератури — Світлана
ПРУДНИК
Художній редактор — Олександр БАСС
Комп'ютерна верстка — Єлизавета РУДЕНКО*



Роялд Дейл

Творами англійського письменника Роялда Дейла захоплюються твої ровесники в усьому світі. Але в Україні їх ще мало хто читав. «Барвінок» першим з-поміж дитячих журналів починає друкувати найпопулярнішу казку Р. Дейла про кмітливого містера Фокса. Розповідь про ті нещастя, які раптово звалилися на бідолашного Фокса, про його винахідливість так захоплює, що тобі неодмінно захочеться поділитися нею з друзями.

МІСТЕР ФОКС ТА ЙОГО ДРУЗИ

Казка

Три фермери

У затишній долині, неподалік одна від одної, були розташовані три ферми. Їхніх хазяїв звали Боггіс, Банс та Бін. Працювали вони багато, і кожен мав непогані грошенята, але люди вони були препротивні. На жаль, зустрічаються ще такі.

Боггіс розводив курчат. Їх було кілька тисяч, неможливо навіть порахувати скільки. Він був надзвичайно гладкий. Та й як тут не бути товстим, якщо кожного

дня з'їдати по три варених курчати з галушками на сніданок, обід та вечерю!

Банс, схожий на маленького череватого карлика, розводив качок та гусей. У нього були тисячі качок та гусей. Банс був такий малий на зріст, що навіть на мілкому місці у будь-якому водоймищі його підборіддя опинялося під водою.

Банс обожнював смажені пиріжки та гусячі тельбухи. Він розтирав гусячі печінки у бридке місиво та начиняв ним пиріжки. Від такої їжі у Банса весь час болів живіт, і він злостився на всіх одразу.

Бін розводив індиків. У нього були тисячі індиків та величезний яблуневий сад. Бін взагалі нічого не їв, проте відрами пив міцний сидр, який сам робив із яблук. Був він худий, як тріска, і найрозумніший з усіх трьох.

Містер Фокс

Над долиною здіймався пагорб, укритий густим лісом.

У лісі росло величезне дерево.

А під деревом була нора.

У цій норі жили лиси — містер і місіс Фокс і четверо маленьких лисенят.

Щовечора, як тільки сутеніло, містер Фокс за звичкою питав у місіс Фокс:

— Отже, моя люба жіночко, що б ти хотіла мати цього разу на вечерю? Жирненьке курчатко від Боггіса?

Качку або гуску від Банса? Або гарненьку індичку від Біна?

Місіс Фокс казала, що їй більше до вподоби, і містер Фокс вирушав на полювання.

Боггіс, Банс та Бін дуже добре знали, хто спустошує їхні пташники, і страшенно лютували. Вони були не з тих, кому подобалося ділитися своїм добром, і ще менше їм подобалося, що їх так нахабно обкрадають.

Тому кожної ночі з рушницями в руках вони ховались у темному місці де-небудь у себе на фермі, сподіваючись спіймати рудого розбійника.

Проте містер Фокс був надто розумний. Він завжди підкрадався до ферми, коли вітер віяв у його бік, і по запаху чув, хто переховується у засідці.

Якщо Боггіс ховався позаду одного зі своїх пташників, містер Фокс уже знав про це на відстані п'ятдесяти ярдів* і одразу змінював напрямок, біжучи в інший кінець ферми.

— Чорти б узяли цього паршивого лиса! — злостився Боггіс.

— Я б випустив йому всі кишки! — ричав Банс.

— Ми повинні назавжди покінчити з ним! — шипів Бін.

— Але як? — скорботно запитував Боггіс. — Як нам спіймати цього грабіжника?

Бін поколунав у носі великим пальцем і сказав:

— Я знаю як! У мене є план! От послухайте. Завтра вночі ми сховаємося біля нори, де живе лис. Почекаємо, поки він вийде. А потім ... Бац! Бац-бац-бац!

— Дуже розумно! — скривився Банс. — Але спочатку нам треба знайти цю нору!

— Мій любий Бансе, я вже знайшов її, — усміхнувся хитрий Бін. — Вона у лісі на пагорбі, під великим деревом ...

Полювання

— Ну, моя люба, — звернувся до дружини містер Фокс, — що сьогодні буде на вечерю?

— Я гадаю, що сьогодні в нас буде качка, — сказала, облизуючись, місіс Фокс. — Принеси нам двох жирненьких качок, будь ласка.

— Будуть тобі качечки, — запевнив її містер Фокс. — Найкращі качечки від Банса!

— Але будь обережним! — попросила місіс Фокс.

— Не хвилюйся, люба, — сказав містер Фокс. — Я відчуваю цих дурнів за милю*. Можу по запаху відрізнити кожного з них. Від Боггіса йде гидкий запах прогнилого курячого пір'я. Від Банса тхне гусячими печінками. Що ж до Біна, то його завжди огортають випари яблучного сидру, немов отруйні газу.

— Усе це так, але не будь легковажним, — сказала місіс Фокс. — Ти ж знаєш, вони чатуватимуть на тебе.

— Не турбуйся за мене! — зневажливо кинув містер Фокс. — Бувай!

Але містер Фокс не був би таким самовпевненим, якби знав, де чекають на нього цієї хвилини троє фермерів. Вони вартували біля входу до нори із

зарядженими рушницями, ховаючись за деревами. Більше того, кожний дуже ретельно вибрав свою позицію, попередньо впевнившись у тому, що вітер дме у протилежному від нори напрямку. Ось чому у лиса не було жодного шансу учути їх заздалегідь.

... Тим часом містер Фокс повз темним тунелем до виходу з нори. Він висунув свою симпатичну мордочку назовні і принюхався. Потім проповз дюйм*, два і зупинився. Знову потягнув носом повітря. Містер Фокс завжди пам'ятав, що треба бути дуже обережним, виходячи з нори. Його чорний ніс посіпувався з боку в бік, ловлячи незнайомі запахи. Не почувши нічого підозрілого, він уже намірився рушити до лісу, як раптом йому почулося, немов хтось, обережно ступаючи, скрадається по сухому листю. Містер Фокс розпластався на землі й завмер, напорошивши вуха.

«Це, мабуть, миша-полівка, — подумав він, — або якесь інше маленьке звірятко».

Містер Фокс ще трохи проповз уперед і востаннє обережно озирнувся навкруги. В лісі все було так само тихо і мирно. Високо в небі світив місяць.

Раптом його очі, звиклі до темряви, побачили, як за деревом щось зблиснуло. Це був лише відблиск місячного сяйва на гладенькій поверхні. Містер Фокс завмер, спостерігаючи за ним. Що б то могло бути? Воно рухалося, воно наближалося ...

Не може бути! Це був ствол рушниці! Містер Фокс кинувся назад у нору. І в цю ж мить нічна тиша вибухнула громом.

Бац-бац! Бац-бац! Бац-бац!

Дим від пострілів трьох рушниць піднявся вгору в нічне небо. Боггіс, Банс та Бін вискочили з-за дерев і підбігли до нори.

— Ми вбили його? — запитав Бін.

Один з них освітив нору електричним ліхтариком. Там, у колі світла, біля входу в нору, лежали жалюгідні скривавлені залишки розкішного лисячого хвоста.

— Нам дістався хвіст, але ми проґавили лиса, — пробурмотів Бін і відкинув клапті шерсті ногою.

— Чорт забирай! — простогнав Боггіс. — Ми надто пізно вистрілили! Треба було стріляти тієї ж миті, як тільки він висунув голову!

— Не скоро він насмілиться знову вилізти з нори! — сказав Банс.

Бін вийняв з кишені флягу з сидром і зробив великий ковток. Потім похмуρο промовив:

— Поки голод примусить його вилізти, мине щонайменше три дні. У мене немає бажання чекати. Зробімо підкоп.

— Твоя правда, — зрадів Боггіс. — Діло кажеш. Ми доберемося до нього через кілька годин. Адже нам достеменно відомо, що він там.

— Я гадаю, в норі, крім нього, ще й уся сімейка, — сказав Банс.

— Тоді ми всіх їх і накриємо! — криво посміхнувся Бін. — Беріть лопати!

Жахливі лопати

А тим часом у норі місіс Фокс турботливо і обережно облизувала недогризок хвоста містера Фокса, щоб зупинити кров.

— Це був найкрасивіший хвіст в усій окрузі, — схлипуючи, сказала вона, на хвилину відриваючись від діла.

— Боляче! — простогнав містер Фокс.

— Я знаю, серденько. Потерпи. Зараз тобі стане краще.

— І дуже швидко в тебе виросте новий хвіст, татусю! — пропищало одне з лисенят.

— Він уже ніколи не виросте! — сумно сказав містер Фокс. — Я до кінця своїх днів лишуся безхвостим!

Вигляд у нього був дуже жалюгідний.

Того вечора їм не було чого їсти, і незабаром голодні лисенята поснули.

Слідом за ними заснула і місіс Фокс. Але містеру Фоксу не спалося через біль.

«Що ж, — думав він, — мені пощастило, що я взагалі лишився живий. Тепер, коли вони знайшли нашу нору, ми повинні перебраться звідси якомога швидше. Ми не знатимемо і хвилини спокою, поки ...»

Але що це? Він рвучко повернув голову і прислухався. Звуки, які почув містер Фокс, були найжахливішими звуками для лиса — скрегіт лопат, що вгризалися в землю.

— Прокиньтесь! Прокиньтесь! — вигукнув він. — Вони підкопуються до нас!

Місіс Фокс тієї ж миті схопилася з місця і сіла, тремтячи від жаху.

— Ти впевнений? — прошепотіла вона.

— Так, я певен. Слухай!

— Вони вб'ють наших дітей! — скрикнула місіс Фокс.

— Ніколи! — сказав містер Фокс.

— Але, любий, вони неодмінно зроблять це! — схлипнула місіс Фокс. — Ти сам знаєш!

Рип, рип, рип, — ходили над їхніми головами лопати. Зверху в прохід почали сипатися дрібні камінці та грудки землі.

— Невже вони вб'ють нас, маммі? — спитало одне з лисенят. Його чорні оченята округлилися від жаху. — Там будуть собаки?

Місіс Фокс заплакала. Вона притисла до себе чотирьох малюків і прикрила їх своїм тілом.

Раптом почувся особливо гучний скрегіт, і гострий край лопати пройшовся якраз над їхніми головами. Містера Фокса підкинуло, немов електричним струмом. Він схопився на рівні ноги і закричав:

— У мене ідея! Ходімо! Швидше! Не можна гаяти ані хвилини! Чому я не подумався до цього раніше?

— До чого, татусю?

— Лис може копати значно швидше, ніж людина! Ніхто в світі не може копати так швидко, як лиси!

Передніми лапами він несамовито рив землю. Місіс Фокс і четверо лисенят допомагали йому з усіх сил, розуміючи, що від цього залежить їхнє життя.

— Спускайтеся вниз! — наказав містер Фокс. — Ми повинні залізти якомога глибше!

Тунель тим часом усе збільшувався і збільшувався. Він круто спускався вниз і все глибше йшов під землю. А містер Фокс, місіс Фокс та лисенята продовжували рити. Їхні передні лапи працювали так швидко, що за ними неможливо було встежити. Поступово скрегіт лопат ставав усе слабіший і слабіший.

Приблизно за годину містер Фокс зупинився і перевів подих.

— Досить! — сказав він.

Усі зупинилися і подивилися на довгий тунель, який вони щойно вирили. Все було тихо.

— Уф! — сказав містер Фокс. — Молодці! Гадаю, цього разу нам вдалося врятуватися. Вони ніколи не заберуться так глибоко.

Лиси впали на землю, відсапуючись від втоми. І тоді місіс Фокс сказала:

— Знайте, діти, якби не ваш батько, ми б усі загинули. Ваш батько — незвичайний, фантастичний лис!

Містер Фокс подивився на свою жіночку, і вона усміхнулася йому. Він просто обожнював, коли вона говорила подібні приємні речі.

***Пояснення незрозумілих слів, позначених
у тексті зірочками:***

*ярд — англійська міра довжини — 91, 4 сантиметра;

*миля — англійська міра довжини — 1, 609 кілометра;

*дюйм — англійська міра довжини — 2, 54 сантиметра.

*Переклад з англійської
Надії Філатової*



**«Чому в жирафи
довга шия?»**

*Наталка Лісниченко,
Чернігівська обл*

**ВЕРБЛЮДОПАРД
— НАЙВИЩА
ТВАРИНА**

«Верблюдопардом» у давнину називали жирафу, вважаючи, що вона — помісь верблюда з леопардом. Це — найвища тварина в світі. Її висота може сягати майже 6 метрів. І ноги має відповідні: їх висота іноді перевищує людський зріст. А що вже казати про двометрову шию! Учені й досі не можуть пояснити, чому в жирафи така довга шия. Французький зоолог Жан Батіст Ламарк припускає, що колись шия в цієї тварини не була довгою. Але, живучи в савані, де сонце часто випалює траву, вона тягнулася вгору — до соковитих листків на дереві. Шия витягувалася, витягувалася — і ось маємо нині таку незвичайну й красиву африканську мешканку землі.

**«Навіщо кенгуру
сумка?»***Ольга Власенко,
Дніпропетровська обл.***ХТО, ХТО
В СУМЦІ ЖИВЕ?**

Сумку на животі мають сумчасті тварини. У ній вони доношують ще 6-8 місяців своїх малят. Нині сумчасті мешкають переважно в Австралії та на островах, що знаходяться неподалік, у Південній та Північній Америці. Учені вважають, що раніше сумчасті водилися і в Європі, проте це було дуже давно. Є сумчасті борсуки, куниці, вовки, миші, та ми найчастіше бачимо в зоопарках і по телевізору кенгуру. Найбільші з-поміж них — рудий і сірий кенгуру (заввишки до двох метрів). Маля ж у сірого кенгуру народжується крихітним — всього 25 міліметрів завдовжки. Воно відразу зручно вмощується в маминій сумці і звідти при звичається до навколишнього світу.

Мовна лікарня у Школі Марії

КРИЖАНИЙ ПОЛОН

Дізнавшись, що о 12-й годині буде сюрприз, Лерка Севрючка зайшла в порожній кабінет мовної лікарні. Їй уже уявлявся великий пакунок, перев'язаний рожевою стрічкою. Аж раптом двері з гуркотом відчинилися. В отворі з'явилася постать у чорному. З ехидним вигуком «Сюрприз!» незнайомиць заклеїв Лерчин рот скотчем і заштовхнув її в мішок.

Опритомніла Лерка на крижині з аркушем у руці:

Веселих канікул в Антарктиці!

Ой

Крижина причалила до айсберга. Це був плавучий палац Оя.

Усередині Лерку чекала ще одна записка.

Перебери квіти і ягоди.

З перекрученими назвами поскладай у кошук.

Ці квіточки і ягідки я порозкидаю по всій Україні.

Хай живе суржик!

Ні, аж ніяк не хотілося Лерці залишатися в крижаному полоні та ще й допомагати Оєві

поширювати суржик. І якщо ви, барвінчата, подумки з бідолашною Леркою, напишіть, як перехитрити злого чаклуна. А для цього розташуйте слова попарно і викресліть неправильні назви.

Ландиш, черемха, жоржина, клубніка, піон, клевер, конюшина, конвалія, крижовнік, черніка, черьомуха, полуниця, чорниця, агрус, георгіна, півонія, роза, земляніка, бузок, суніця, сірень, троянда.

ВСЕСВІТНІ ПЕРЕГОНІ НА ЖИРАФАХ



Мама просить сина:

- Синку, винеси, будь ласка, сміття.
- Мамо, я тільки сів.
- А що ж ти до цього робив?
- Лежав.

*Лілія Хамзіна,
Полтавська обл.*

- Як звуть твого песика?
- Не знаю, він не хоче говорити.

*Юлія Магеря,
Полтавська обл.*



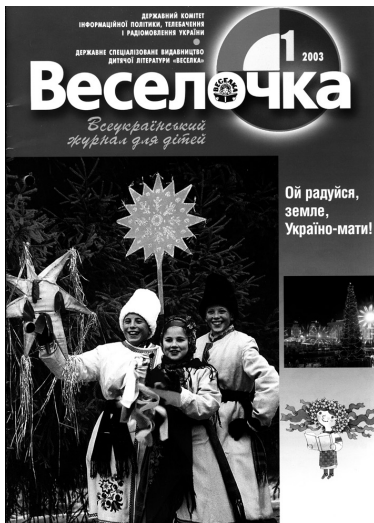


— Катрусю, ти вмієш грати в шахи?

— Так, але не знаю як.

*Алла Мурановська,
Кіровоградська обл.*

В гостях у Клію



Виряджаємо до вас новий дитячий журнал «Веселочка».

Виряджаємо з любов'ю, як ведуть мама і тато перший раз до школи свою дитину.

Виряджаємо з рідного дому, де вже сьомий десяток літ твориться для вас українська книжка. Дім цей добре знають і люблять у всьому світі, бо він має небесне імення — «Веселка». Ось тут, у цій добрій книжковій оселі, на зорі третього тисячоліття, і народилася дівчинка «Веселочка».



ПЛЯЖНИЙ ФУТБОЛ

Чому всі бразильські гравці славляться майстерною грою? Секрет простий: і Пеле, і Роналдо, і Роберто Карлос починали грати на піщаних бразильських пляжах. А постійні заняття босоніж на піску допомагають краще зміцнювати м'язи ніг, відточувати техніку. Нині пляжний футбол із розваги став видом спорту, що претендує на включення до програми літніх Олімпійських Ігор. У багатьох країнах відбуваються офіційні змагання з цього футболу (його називають «біч-соккер»).

В Україні такі змагання проводяться з 2001 року. Нинішнього року створено збірну команду України, капітаном якої став відомий у минулому футболіст Олег Саленко. Упродовж літа в Києві, Одесі, Запоріжжі, Харкові, Кременчуці, Севастополі відбуватимуться ігри I Чемпіонату України з пляжного футболу.



Не хочеться малятам
Сидіти й нудьгувати,
А хочеться у м'ячик
Чи піжмурки пограти,
Зануритись в глибини,
Злетіти до небес!
А ще всім дуже хочеться
Сюрпризів і чудес!
Нестримно-дивовиж-
ний і смішний,
Барвистий, бешкетли-
во-ігровий
Журнал «Пізнайко» —
для усіх діток
В Країну мрії
райдужний місток.
Якщо ти із Пізнайком
мандрував,
То все побачив
і скрізь побував!
З ним подолаєш
відстані і час,
Пізнайко від нудьги
врятує нас!
Наталка Завалевська



9. На шлях я вийшла ранньою весною (за творчістю Лесі Українки)



Чи пам'ятаєш ти казку-дивницю,
Як то колись принесла
Тую цілющу-живущу водицю
Дрібна пташина мала?

Їй не страшні були дикі простори,
Скелі і хвилі морські,
Перелітала найвищії гори, —
Мала крильцята прудкі.

Так твоя думка швиденько полине,
Тільки їй волю даси,
І принесе з чарівної країни
Краплю живої роси.

І як приступить журба невсипуца
Та до серденька твого, —
Тая росиця цілюща-живуца
Буде жити його.

Хай же та мрія із думкою вкущі
Лине в незнані світа, —
Крил не втинай сизокрилій голубці,
Хай вона вільно літа!

ПІСНЯ

Уривок

Чи є кращі між квітками

Та над веснянії?

Чи є в житті кращі літа

Та над молодії?

Не всихайте, пишні квіти,

Цвітїть хоч до літа!

Пождїть літа, доля прийде,

Не тікайте з світа!

Двічі на рік пишні квіти

Та не процвітають;

В житті літа найкращії

Двічі не бувають.

ДОЩИК

...Дивлюся ранком —

Вже заволочено серпанком

Сіреньке небо,

Далі став помалу й дощик накрапати,

І вогким холодком до хати

Зайшов притихлий вітерець.

МАМО, ІДЕ ВЖЕ ЗИМА...

«Мамо, іде вже зима,

Снігом травицю вкриває,

В гаю пташок вже нема...

Мамо, чи кожна пташина

В вирій на зиму літає?» —
В неньки спитала дитина.
«Ні, не кожна, — одказує мати, —
Онде, бачиш, пташина сивенька
Скаче швидко отам біля хати, —
Ще зосталась пташина маленька».

«Чом же вона не втіка?
Нащо морозу чека?»
«Не боїться морозу вона,
Не покине країни рідної,
Не боїться зими навісної,
Жде, що знову прилине весна».

«Мамо! Ті сиві пташки
Сміливі, певно, ще й дуже,
Чи то безпечні такі, —
Чуеш, цвірінькають так,
Мов їм про зиму байдуже!
Бач — розспівалися як!»

«Не байдуже тій пташці, мій синку,
Мусить пташка малесенька дбати,
Де б водиці дістати краплинку,
Де під снігом поживку шукати».

«Нащо ж співає? Чудна!
Краще шукала б зерна!»

«Спів пташині потіха одна, —
Хоч голодна, співа веселенько,
Розважає пташине серденько,
Жде, що знову прилине весна».



**10. Даруй щастя,
даруй долю для рідного краю
(за творами Марійки Підгірянки)**



СЛОВО ПРО МАРІЙКУ ПІДГІРЯНКУ

У прикарпатському селі Білі Ослави, у родині лісничого, понад сто років тому народилася весела і допитлива дівчинка Марійка. Виростала вона серед дерев, квітів, вслухаючись у їхні добрі зелені голоси...

А коли дідусь навчав онуку грамоти, все, що нашептали їй високі смерічки та сонячні потоки, вона перенесла у свої перші поетичні рядки.

Так з'явилася поетеса Марійка Підгірянка.

Віктор Терен

ШКОЛА

Школо наша, школо,
Приголуб нас, мила,
Пригорни усіх нас,
Як голуб, під крила.

Ти нас всіх научиш,
Як у світі жити,
Як зло оминати,
А добро чинити.

Бджілоньки — на квіти,
Дітоньки — до школи,
Там збирають мудрість,
Як мед у полі бджоли.

ОЙ СЕЛОМ-СЕЛОМ

Ой селом-селом
Зелено кругом:
У садках село втонуло,
Кожне дерево вдягнуло
Зелений шолом.

Ой селом-селом
Гомінко кругом:
Кожна пташечка співає,
Над квітками бджілка грає
Золотим крилом.

Вийду на поля:
Ой пахтить земля!
Мов співає рідна скиба
Пісню праці, пісню хліба,
Серце звеселя.

Все кругом росте,
Буйно так цвіте.
Пестить гори і долини,
Гріє простір України
Сонце золоте!

ІСУС НАРОДИВСЯ

Ісусе маленький,
Межи пастушками,
Даруй щастя і здоров'я,
Для тата, для мами.

Ісусе маленький,
Рожевий квіточку,
Даруй щастя і здоров'я
В рідну хатиночку!

Ісусе маленький,
Із Божого раю,
Даруй щастя, даруй долю
Для Рідного Краю!

БЕРЕЗЕНЬ

Все раніше ясне сонце
На свій шлях виходить,
Все тепліше по віконцях
Проміннячком водить.
Щораз довше огріває
Замерзлу земельку —
Всміхається, обіцяє
Пору веселеньку.
Всміхається приязненько,
Що вже минув лютий,
Що приходить березенько
Річечку розкути.

Розкувати річку з льоду,
Сніги розтопити,
Сонячнії бережечки
Квітами встелити.
Насипати зілля-рясту
В садочку, в леваді —
Приходь, приходь, березеньку,
Діти тобі раді!

ЧЕРВЕНЬ І ЗОЛОТА КОЛІСНИЧКА

Узяв червень колісничку золоту,
Та й захопив ще зірничку на льоту.
Ти, зірничко, скоресенько поспішай
Та сонечко ранесенько виряджай.
Дам я йому позлітоньку на той віз,
Бо він добру робітоньку має скрізь:
Купіленьку нагрівати в річечках,
Черешеньки наливати по садках.
Має вбрати зелен-квітом все село,
Щоб веселим тепле літо нам було!

ЛІТЕЧКО ПРОПАЛО

Вже сонце не гріє,
Не жовтіє жито,
Мак не червоніє, —
Тільки мряка сіє
Крізь небесне сито.

Хмароньки нависли
Довкола, довкола, —
Наче сльози, бризки
Дощові заблисли
Спроквола, спроквола.

Верба листя ронить
Помалу, помалу —
Вітер листя гонить,
Воно сумно дзвонить:
Літечко пропало.

МОЯ МАМА

Снилось мені ясне сонце,
Що в хаті світило, —
А то лиш так моя мама
Дивилася мило.

Приснивсь мені легкий вітрик,
Що пестив колосся, —
А то мені моя мама
Гладила волосся.

Снилась мені ягідочка,
Як мед солоденька, —
А то мене цілувала
Мама дорогенька.

Снилось мені, що на крилах
Я вгору несуюся, —

А то мене із постелі
Піднесла матуся.

Снились мені ангелики,
Що в рай мене несли, —
А то мене мами ручки
До серця принесли.

НАШІ ДІТИ

Маленькі наші ноги,
Та знають, куди йти:
На службу Україні
Йдім, сестри і брати!
Маленькі наші руки,
Та кріпнуть і ростуть:
На службу Україні
Весь труд свій віддадуть!

Серця дитячі наші,
Та щире в них чуття:
Любити Україну
Будуть ціле життя!

Маленькі наші ноги,
Та знають свою путь:
На службу Україні,
Як виростуть, підуть!



11. За творчістю Наталі Забіли



ВЕДМЕДИКОВА ХАТКА

Пухнастий та білесенький засипав все сніжок.
Біжить малеча весело в засніжений садок.

З лопатками, з санчатами працює дівора.

— Збудуем з снігу хату ми посеред двора!

Качають сніг, страмбовують, — робота аж кипить.
Ось хатка вже й збудована.

— А хто в ній буде жить?

Малесенькими ніжками, вгрузаючи в сніжку,
іде-брєде доріжкою Ясюня по садку. А на руках у Ясочки найкраща із цяцьок — ведмедик волохатенький, закутаний в платок.

— Диви, який будиночок! Як чисто й гарно тут!
В таких хатках на півночі і люди теж живуть. На півночі ведмеді є в печерах із крижин... З тюленьми кумедними вітаються моржі...

— Як гарно тут, ведмедику, у хатці сніговій! Залазь мерщій всередину, сиди собі й радій!

В хатиночці білесенькій сидить малий ведмідь.
Малеча радо й весело навколо гомонить.

Набігались, награлися. Ну, годі вже гулять!

Прийшла додому Ясочка. Легає Яся спать. І раптом в плач!

— О лишенько! Ну що робить тепер?! Забула в хатці Мишку я, і, мабуть, він замерз.

— Не плач, не бійся, Ясочко, у хутрі Мишка твій! Нічого з ним не трапиться в хатинці сніговій!

Синіє ніч доріжкою з віконних оболонь. Дрімає Яся в ліжкові, і сниться Ясі сон.

...Ідуть моржі з тюлєнями по синьому льоду. З північними оленями ведмеді білі йдуть. Несуть дарунки й ласощі ведмедику вони.

Ой сняться, сняться Ясочці такі солодкі сни!

Синіє ніч морозяна з віконних оболонь. Нічим не потривожена в кімнаті тиша й сон.

Уранці встане Ясочка та й вибіжить на сніг:

— А може Мишка ласощів для мене приберіг?

БІЛА ШУБКА

Був собі зайчик.

Усіх зайчиків звичайно звать Стрибайчиками або Побігайчиками. Але цей зайчик був такий хвалько, що всі звали його Зайчик-Вихваляйчик.

От збере він навколо себе юрбу зайчат і починає вихвалитися:

— Я найрозумніший, я найспритніший! Я бігаю швидше за всіх! Я стрибаю вище за всіх!

Слухали, слухали його зайчата, а потім кажуть:

— Набридли нам твої вихвальки, не хочемо ми з тобою дружити! Живи собі тут сам, як знаєш! — і повтікали від нього на інший край лісу.

— А мені ще й краще, — каже Вихваляйчик, — тепер принаймні ніхто мене з вами, з сірою дрібнотою, не сплутає!

Побудував він собі хатку під зеленим кущиком і став в ній жити.

А треба вам сказати, що зайчик цей був ще зовсім молоденький. Він тільки цієї весни народився і ще не знав, що після весни й літа буває осінь, а після осені — зима. Багато чого він ще не знав, але вважав, що все знає, і був сам собою дуже задоволений.

Одне тільки не подобалося зайчикові: чому це в нього така шубка — сіра та непоказна? Ще поки було літо і все навколо зеленіло, зайчик сяк-так відрізнявся від трави та кущів. Та ось почалася осінь. Все в лісі пожовкло, посіріло. Трава прив'яла, з кущиків листя пооблітало, самі сірі гілочки стирчать. Вийде вранці зайчик з хати, гукне білочці:

— Гей, подивись, білочко, який я став товстий та пухнастий! Я від усіх зайців товстіший та пухнастіший!

А білочка з високого дуба відповідає:

— Нічого я не бачу! Тебе ж, у твоїй сірій шубці, зовсім непомітно серед сухого листя і прив'ялої трави!

Ой, як же це було зайчикові неприємно! Він же хотів, щоб усі його бачили та милувалися ним.

Тим часом ставало все холодніше. Надходила зима. Тільки зайчик про це нічого не знав і навіть не догадувався.

І от одного разу прокинувся Вихваляйчик уранці, поглянув у дзеркальце, щоб вуса підкрутити, та так і завмер від подиву: замість сірої, непоказної одежини, на ньому тепер була шубка нова — біла, біла та блискуча!

З радощів зайчик підстрибнув аж до стелі й заспівав на все горло:

От так шубка, подивися!

От чудове убрання!

Я тепер в усьому лісі

Найгарніше зайчєня!

Прожогом вискочив зайчик з хатки, щоб швидше похвалитися перед білочкою, і перед їжаком, і перед усіма лісовими пташками своєю новою шубкою. Адже тепер кожен його помітить, навіть здалека!

Та що це сталося в лісі? Вискочив зайчик з хатки і бачить — все навколо біле: земля біла, кущі білі, дерева білі, і все блищить на сонці так само, як і нова блискуча зайчикова шубка. Це сніг випав уночі — ви це, звичайно, зразу зрозуміли. А Зайчик–Вихваляйчик нічого не зрозумів, бо він ще ніколи снігу не бачив.

Стрибнув зайчик туди–сюди — скрізь усе біле.

— Білочко, білочко! — гукнув зайчик вже зовсім не так задерикувато, як завжди. — Подивися, білочко, яка в мене нова біла шубка!

А білочка визирнула зі свого дупла на високому дубі й відповідає:

— Нічого я не бачу! Хіба тут розбереш — де твоя біла шубка, а де білий сніг?

І справді, зайчика нелегко було побачити серед снігу.

Засумував зайчик. Не хоче навіть з хатки виходити. Все одно ніхто його не помічає! Навіщо тоді гарне убрання, коли ним похвалитися не можна?

А зима ще не зовсім встановилася. За кілька день знов пригріло сонечко, і перший сніг розтанув — наче й не було його. І знову стало все сіре, чорне, руде: і земля, і сухе листя, і трава.

От коли зрадів Зайчик–Вихваляйчик! Вийшов він у своїй білій шубці, став посеред галявини і пишається — дивіться, мовляв, люди добрі, на мене!

Білочка глянула і лапками сплеснула:

— Ой, бачу, бачу! Ото шубка, ото ловка! Блискуча, аж очі вбирає!

Визирнув і їжачок із своєї хатки. Він вже був уклався спати на зиму, а як сонце пригріло, вирішив ще дихнути свіжим повітрям. Побачив зайчика і тільки головою похитав:

— Гарна твоя шубка, що й казати! Та чи не занадто показна? — пробуркотів він і знову сховався, двері зачинив.

Радий та веселий пішов Зайчик–Вихваляйчик по лісі. Іде, підстрибує і свою хвалькувату пісеньку наспівує:

*Може, й зараз, як раніше,
Хтось мене не помічає?!
Я ж тепер найчепурніше,
Найпомітніше зайча!*

Сидів на дереві старий чорний крук. Такий старий, що навіть трохи недобачав від старості. Так хоч і недобачав, а Вихваляйчика зразу помітив. Як його не помітити — здалека біліє нова шубка серед рудого листя!

— Кра! — каркнув чорний крук. — Поснідаю зараз свіжою зайчатиною.

Як почув це Зайчик–Вихваляйчик, як дременував по лісі!.. Насилу втік.

Прибіг зайчик на берег річки, що протікала через той ліс. Сів на березі, віддихався трохи і вже забув про недавню небезпеку. Обтрусив свою білу шубку, підбадьорився і тільки рота розкрив, щоб знову вихвалитися, — а нова біда вже тут як тут! Побачила його здаля лисиця.

— Заждіть хвилиночку, — каже вона своїм лисеняткам, — зараз я впіймаю отого чепуруна! — і почала до нього підкрадатися.

На щастя, хруснула якась гілочка, зайчик почув, озирнувся, побачив лисицю — і тікати! Біг, біг, петляв між кущами, через увесь ліс пробіг і вискочив на узлісся.

А тут просто на нього йде мисливець із рушницею.

— Ого, — каже, — який білячок! Буде моїй донечці гарний комір.

Та як націлиться, як стрельне!..

Зайчик з переляку через голову перекинувся і вже сам не пам'ятає, як до своєї хатки домчав. Замкнув

дверцята, впав на ліжку й труситься. Не до вихвалок вже йому!

— Ой, — каже, — де моя стара сіра шубка? Така вона була захисна, непомітна! В ній легко було від усяких ворогів сховатися!

Та старої шубки вже не було. Нічого не вдієш, доведеться в новій, білій, ходити!..

Кожен з вас розуміє, що недаремно зайчик бідкався. Адже надворі була зима. Незабаром випав рясний білий сніг і тепер вже на довгі місяці укрит землю. І біла шубка стала в пригоді!

Бігає зайчик по снігу, нічого не боїться. Ніхто його не помічає.

«Піду, — думає зайчик, — до інших зайчат. Пораджу їм теж такі білі шубки придбати, вони дуже зручні взимку!»

Пострибав зайчик на інший край лісу, знайшов зайчат, дивиться — а вони в білих шубках!

— Гляньте! — кричать зайчата. — До нас Вихваляйчик прийшов!

— Ні, — каже зайчик, — не звіть мене Вихваляйчиком, а звіть Побігайчиком. Бо я вже не буду ніколи вихвалитися і хочу з вами дружити.

Зайчата дуже зраділи, прийняли його до свого гурту і всі разом стали гратися і співати пісеньку:

*В нас у кожного нова
Шубка біла, зимова,
Зовсім непомітна.*

*А як прийде знов весна,
Буде сіра, захисна,
Гарна шубка, літня!*

І це справді так буває у зайців.

ДВОЄ КОЗЕНЯТ

Біг струмок через лужок.

Через воду — кладка.

І прийшло на бережок

Сіре козенятко.

— Зараз, — каже, — перейду

Я на той бік сміло! —

Та назустріч, на біду,

Козенятко біле.

Ось на кладку тупотить

Сіре з цього боку,

А вже біле там стоїть

І назад — ні кроку!

Та й вузенька ж кладка ця,

Розійтися ніде...

— Гей, піду спочатку я,

Потім ти вже підеш!

Відступись з дороги!

— Ні! Перше перейду я!

Дай дорогу ти мені! —

Кожне вередує.

Й посередині містка
Так стикнулись з ходу,
Що обидва сторчака
Полетіли в воду!

Заволали той і той,
Злякані обоє:
— Загибаю! Ой-ой-ой!
На ногах не встою!

Невелика глибина —
Дно крізь хвильки видко,
Та біжить вода ясна
Дуже-дуже швидко.

По камінчиках, по дну
Ковзають копитця...
— Ой, рятуйте! Потону!
Ні за що вчепиться!..

Раптом сіре як гукне:
— Не лякайся, брате!
Я тебе, а ти мене
Будемо тримати!

В нас у двох аж вісім ніг,
Це ж міцна підпора!
Хоч би як струмок цей біг, —
Ми ж його поборем!..

Враз вони в бистринь швидко
Сміливо ступнули,

А про сварку на містку
Зовсім позабули!

Так удвох на бережок
Вибрались два братці
І побігли на лужок
На травиці граться.

ЛІСОВА КРИНИЧЕНЬКА

На зеленій галяві,
Де рясна трава,
Дзюркотить криниченька,
Чиста, лісова.
До води схиляються
Квіти запашні.
Камінці поблискують
В темній глибині.
Ми збирали ягоди,
Забрели сюди.
Відпочити в затишку
Сіли край води...
Ходять в лісі шелести,
Дзюркотить вода...
Це казки криниченька
Нам розповіда.

КВІТИ

Під віконцями
На сонці
У весняному саду
У земельку,
Як в постельку,
Я насіннячко кладу.
Сонце, смійся!
Дощик, лийся!
Линьте, краплі, до землі,
Щоб на грядках
У зернятках
Кріпли паростки малі.
Прийде літо.
Будуть квіти,
Будуть в мене восени
У віночку на голівці
Чорнобривці запашні.

ПРИГОДА З АВТОБУСОМ

На вулицях міста усе поспішає: ідуть пішоходи і линуть трамваї, автобуси мчать, пробігають таксі. Усі поспішають, працюють усі.

І був там автобус — великий такий, блискучий, червоний і дуже швидкий. Одне тільки лихо: куди б він не їхав, завжди буркотів, працювати не хотів:

— *Не хочу возити по місту людей.
Не хочу гудіти, катати дітей.*

*Візьму та втечу, і поїду я сам
Співати-гудіти полям і лісам.*

І от серед ночі, як люди поснули, в автобуса очі ураз спалахнули. Тихенько, поважно сирена гудить. І двері гаражні відкрилися вмить. І виїхав звідти автобус врочисто до лісу шукати дорогу по місту.

Освітлює місяць м'який моріжок. Зайчатка зійшлись у веселий танок, і білки стрибають на вільховім пні, і птахи співають — радіють весні.

Та що це? Ой, що там так страшно гуде, крізь морок-темноту по лісі іде? Злякались звірята, сховались в кущах і дивляться здалека: що там за жах?

Це іде автобус по лісі вночі. Великі колеса ламають кущі. І вогняним поглядом два ліхтарі, мов очі, вп'ялись в лісові чагарі. І раптом двигун закахикав і став. Колеса загрузли між стеблами трав. Сирена гуде і лютує — дарма.

І охнув автобус:

— Бензину нема!

Здивований ліс прокидається вранці: великий автобус стоїть на галявці. В очах-ліхтарях погасились вогні, і дужі колеса уже не страшні. Залазять в автобус і птахи, і звірі. Розсілись у ньому, немов пасажирів. Лисиця — в кабіні, неначе шофер, а птиці-синиці сідають на верх. А білки-ласуні, пухнастенські шубки, горіхи гризуть, і летять шкаралупки. А зайчики влізли ногами на лави. А миші прогризли дірки для забави. І крутить лисиця кермо без пугтя. І всюди безладдя, і всюди сміття.

Нещасний автобус і плаче, й зітхає:

— Чому я тікав від веселих трамваїв?
Навіщо тікав від хороших людей?
Навіщо тікав від маленьких дітей?
Щоранку мене напували бензином,
І чистили боки й ладнали машину,
І всі поважали й хвалили мене,
І діти маленькі любили мене.

А звірі глузують з незручних коліс і зовсім не бачать автобусних сліз. І, мабуть, автобус загинув би так. Та раптом над лісом пронісся літак.

— Привіт тобі, друже! — гукнув на льоту.

І крикнув автобус: «Благаю, рятуй!» Налякані звірі сховались у нори. Літак приземлився і вимкнув мотори.

— Що сталось? — питає. — Чого ти тут сам? Бензину немає? То я тобі дам.

І стало так весело й радісно враз. Крутнулись колеса, і пихкає газ:

— Доволі, доволі по лісі блукать. Не буду ніколи я з міста тікати!

І зразу ж автобус помчав од звірят у місто до милих дівчат і хлоп'ят.



12. За творчістю Михайла Стельмаха



МИ ЛЮБИМО ВЕСНУ

Ми любимо весну,
Зелену, чудесну,
Грімницю у тучі,
І дощик співучий,
І луки широкі,
І ріки глибокі,
І поле веселе,
І рідні оселі,
І цвіт у маю —
Всю землю свою!

СОНЦЕ СТУКАЄ В ВІКОНЦЕ

Сонце стукає в віконце.
Ти не спи, як сходить сонце,
Прокидайся — й на зарядку,
Через кладку на лужок,
А з лужечка та в садок.
Там лежать граблі, лопата,—
То ямки берись копати:
Треба вчасно навесні
Посадити яблуні,

Груші, персики, горіхи
Добрим людям для утіхи,
І для цвіту, і для плоду,—
На здоров'ячко народу.

ЧОГО ЛИС НЕЗДУЖАЄ?

За народними мотивами

Ой у лісі калюжа є.
А чого лис нездужає?
У калюжі мочить губи,
А на сонці гріє шубу.
Шуба в лиса притерта,
Губи в лиса подерті,
А усе за курятину,
А усе за гусятину,
Та усе за поросята
Доведеться пропадати...
Ой у лісі калюжа є,
А чого лис нездужає?

ЗАЄЦЬ І РАК

Вранці заєць біля дуба
Одягнувся в білу шубу,
Одягнувся, оглянувся,
В довгі вуса посміхнувся:
— Гарна шуба, шуба гожа,
І на полюс з нею можна,

Тільки жаль — чобіт нема,
А надворі вже зима...
Обізвався дятел з клена:
— Є знайомий рак у мене,
По твоєму він наказу
Зшиє чоботи відразу.
Не ловив наш заєць гав,
А побіг мерщій на став.
Всівся заєць на колоду
Та й гукає прямо в воду:
— Вилізь, раче, із води, —
Вируч зайця із біди, —
Зший новенькі чобітки,
Щоб дзвеніли підківки,
Щоб і шпори дзеленчали,
Злого лиса відганяли.
Із води вилазить рак
Та й говорить зайцю так:
— Раки взимку спочивають
І замовлень не приймають.
От згадав би влітку нас,
Зшили б чоботи ураз
Чи із хрому, чи юхтові, —
Бігай, зайче, у обнові,
Бережи своє здоров'я.

Заєць тихо у одвіт:
— Влітку тепло й без чобіт,

Влітку завжди забуваю,
Що прийде зима до гаю.

— Думать треба, — каже рак, —
А тепер ходи вже так.
До побачення, привіт...

Заець досі без чобіт.

ЧОМУ В ЗАЙЦЯ НЕ БОЛЯТЬ ЗУБИ

Розболілись в зайця зуби,
З болю в зайця спухли губи.
— Ох, яке у зайця лихо! —
Ходить-журиться зайчиха,
Зайця кутає у хустку,
Подає йому капустку,
Моркву з перцем, баклажани —
Все найкраще із баштана.
Відгортає заець страви,
Сів, зітхаючи, на лаві...

До аптеки мчить зайчиха,
Срібні гроші губить з лиха.
У аптеці дятел бурий
Готував комусь мікстуру,
А зайчиха в плач з порога:
— Дайте, дятле, допомогу!..

Біля хати на стежині
Стогне заєць у хустині.
Дятел зайця утішав,
Зайцю рота розкривав
І здіймав одразу крик:
— Ви відсталий чоловік!
Ви лінивий нечепура!
Ви цураєтесь культури!..
І загинуть зуби ваші,
Не в'їсте тоді і каші,
Не кажу вже про капусту...
— Чим я, дятле, провинився? —
З жаху заєць затрусився,
Сів на призьбу, гірко плаче.

— Ти не чистиш зуби, зайче.
І все лихо йде від цього, —
Каже дятел зайцю строго, —
А твої погані зуби
Доведуть тебе до згуби.
Ось тобі шалфей пахучий —
Від шалфею стане лучче,
Ну, а потім думать треба,
А тепер піду від тебе,
Бо й дивитися не хочу
На запухлий ніс і очі...

Ліки зайцю пособили,
Знову ходить заєць в силі,
Знову бігає по рясту,
Закупив в аптеці пасту,
Щіточки і порошок —
І для себе, й для діток.

І щоранку
До сніданку
Із дітками —
Малюками —
Чистить зуби коло дуба, —
Й не болять у зайця зуби!



**13. Тарас Шевченко жити буде,
поки на землі житимуть люди**



ЗА СОНЦЕМ ХМАРОНЬКА ПЛИВЕ

За сонцем хмаронька пливе,
Червоні поли розстилає,
І сонце спатоньки зове
У сине море: покриває
Рожевою пеленою,
Мов мати дитину.
Очам любо. Годиночку,
Малую годину
Ніби серце одпочине,
З Богом заговорить...
А туман, неначе ворог,
Закриває море
І хмароньку рожевую,
І тьму за собою
Розстилає туман сивий,
І тьмою німою
Оповіє тобі душу
Й не знаєш, де дітись,
І ждеш його, того світу,
Мов матері діти.

НА ВЕЛИКДЕНЬ НА СОЛОМІ

На Великдень на соломі
Против сонця, діти
Грались собі крашанками
Та й стали хвалитись
Обновами. Тому к святкам
З лиштвою пошили
Сорочечку. А тій стьожку,
Тій стрічку купили.
Кому шапочку смушеву,
Чобітки шкапові,
Кому свитку. Одна тільки
Сидить без обнови
Сиріточка, рученята
Сховавши в рукава.
— Мені мати купувала.
— Мені батько справив.
— А мені хрещена мати
Лиштву вишивала.
— А я в попа обідала,—
Сирітка сказала.

ПЕРЕКАЗИ ПРО ПОЕТА

В дорозі се було, на пароплаві їхалося літньою порою Дніпром, повз Канів. Ось здалека видно вже могилу Шевченка, цебто хрест той високий... Вже так, що на хорошому місці поховано Тараса! Кожне іде, бачить, — подумає щось...

На «чердаку», чи на тому помості горішньому, стояли юрбою люди, дивилися — прості люди й пани, всякі.

Все ближче та ближче підїжджаємо. Коло мене стояли якісь дядьки — либонь, прочани з Києва. Не втерпіла я, та й кажу до їх:

— От і Шевченкова могила!... На гарному місці похований він!...

— Похований, та не зовсім, — одказує мені один дядько.

— Як,— кажу, — не зовсім? Коли вже похований, то похований. Адже ж то все звісно — і коли Шевченка ховали, і як.

— Та що з того! — править своє дядько, — а Шевченка там нема. Не став він там лежать!..

— Як? А де ж він?

— Де? По світу ходить і пісні складає: тільки не об'являється, а він є.

— Чом же він не об'являється?

— Еге, «чом»! Дурний би він був! Щоб зараз арештували?

Усміхнулась я, та вже й умовкла. Давненько ся розмова була, а знов пригадалась мені.

Олена Пчілка

ВИПАДОК

Тарасові було дванадцять років, мачуха мучила його по-всякому. А тут іще цей випадок.

На постій в хату покійного Григорія Шевченка

поставили солдата. В один із днів він закричав, що зникли його гроші. Галасу служивий наробив багато — хоч біжи світ за очі.

«Украв Тарас!» — гучно оголосила недобра Терешенчиха. Божився і клявся: не винний. Але жодні запевнення не допомагали. Втік, заховався — знайшли.

Ярина розповіла, що Тараса взяли на допит — зв'язали руки й ноги, катували різками. Особливо «старався» батьків брат — дядько Павло. Дізнання тривало три дні, поки знесилений хлопчина не «зізнався». Зажадали, щоб гроші повернув. А де йому їх узяти? Знову били, потім у темну комору кинули. Свої монети солдат одержав: заради цього продали святкову материну спідницю, яку вона заповідала Катерині. А справжній злодій виявився пізніше. Це був підлий Степанко, який заховав украдене в дуплі старої верби.

Отакий був «гостинець» сироті в його дванадцять років. А хто міг за нього заступитись? Щиро співчували Микита, Ярина, сліпа Марія, маленький Йосип, сусідка Оксана, але... сльозами не допоможеш, кров не спиниш. Пішов у Зелену Діброву, до Катерини. Старша сестра по-материнському приголубила, нагодувала, навіть картинку подарувала — на ярмарку для нього купила, нехай дивиться та змальовує. Коли повернувся, був битий знову, тільки тепер тримався твердіше. А картинку заховав так, що навіть пронозі Степанку не знайти. До чого ж хочеться малювати так красиво, як тут...

Леонід Большаков

БУКВАР

По неділях та в свята в підсліпуватій Остапчиківій хаті наче видніше ставало. Не більшали, звичайно, в такі дні маленькі, на чотири шибчини, віконця, — як і в будні, замало вливалось через них сонця, — і все ж ніби світлішало. «То від дядьківських усмішок, — гадав Остапчик, — та ще від книжки, що її читає татко».

Сходилися до Остапчикової хати майже з усього кутка. Усідалися круг столу й по всій лаві, од покуття до дверей. Пахкали люльками й, усміхаючись, слухали. Або збивалися в гурт коло татка, роздивлялися та затамлювали букви. Читати вчилися.

— Це «аз», — показував татко, — це «буки», а це «веді»... Тобто «а», «б», «в»... А коли скласти «б» та «а», то буде «ба». А як двічі підряд написати «ба», то буде «баба»...

— Овва! — дивувалися дядьки. — І не така хитра, бач, штука, а коли не вмієш, то наче сліпий у книжку дивишся.

Дехто з дядьків уже й добре читати вивчився по тій книжці. А дехто ще тільки по складах пробує або букви завчає. І всі дякують.

— Спасибі, Даниле... І Тарасові спасибі, що про нас, темних, не забуває, хай йому легко ікнеться. Може, й нам спаде полуда з очей, не будемо, як ті кошенята незрячі.

По читанню татко кладе книжку за іконою, за святим Миколаєм. Остапчик виймав її звідти та роздивлявся. «Буквар, — написано на ній. — Уклав Т.Г. Шевченко». А читати по тому букварю Остапчикові легко, і все зрозуміло. Він торік півзими, поки чобіт не зносив, до школи бігав. І лічбу трохи вивчив, і оті «аз», «буки», «веді», «глаголь», «добро» знає, і читати вміє, тільки нічого не второпає з мудрагельського церковного письма. А тут, у Тарасовім букварі, одразу тобі: «Казав пан: кожух дам, та слово його тепле...» Що ж тут незрозумілого?.. Дідька лисого од пана кожуха діждешся!.. Радість Остапчикові — читати той буквар.

Олександр Пархоменко

ТАРАСОВА ХАТА

У селі Моринцях, на Київщині, в Україні, народився великий український поет, наш геній і пророк Тарас Шевченко. У бідній селянській родині, в маленькій хатині під солом'яною стріхою прийшов на світ хлопчик, якому доля судила стати світочем українського народу, його силою, його нескореною волею до життя.

Невдовзі родина Шевченків перебралася до села Кирилівки, що на Черкащині, де й проминули дитячі роки поета.

Змалку Тарас був несхожий на інших дітей, змалку було видно, що ця дитина більше думає, ніж бавиться, замислюється над такими питаннями життя, над якими думають тільки дорослі. Не раз Тарас, сховав-

шись у бур'янах, плакав над кріпацькою долею своєї родини, бо всі були кріпаками у пана Енгельгардта. Плакав він над долею дівчинки Оксани, яка була його найближчою приятелькою і порадиницею. А вона, не розуміючи причини його сліз, витирала їх і все заспокоювала хлопчика:

— Який ти дивний, Тарасику, плачеш чогось, а не кажеш, чого. Не плач, ось підростемо, будемо самі за себе і за батьків дбати... Їм буде легше...

— Воно само плачеться, Оксаночко... Я не хочу, а як подумаю, — сльози самі ллються...

— Про що ж ти думаєш, Тарасику? — заглядала дівчинка в сині Тарасові очі. — Скажи мені, може, я чимось тебе розраджу...

— Про тебе думаю, про себе, про всіх ... Чому така доля в нас?..

— Вона така ж, як і в інших, — розраджувала хлопчика Оксана. — Ми — кріпаки, але й кріпаки живуть на світі. Не плач. Ось виростемо ...

Та не тішили її слова дивного Тарасика. Він своєю тонкою, поетичною душею відчував, що не зміниться нічого від того, що він стане дорослим. Не покращає доля в Оксани, а зів'яне її чудова врода на чужому полі, під палючим сонцем. Бо не господарі вони на своїй, українській землі, а пан Енгельгардт, якому належать усі поля і люди в Моринцях, Кирилівці та інших селах на Київщині та Черкащині.

— Нема правди на світі, Оксанко, — зітхав хлопчик, втираючи сльози.

— Не думай над цим, Тарасику, — співуче озивалася Оксана, — бо голова болітиме. Нехай мудріші над тим думають, а ми ходімо додому, бо вже наші скоро з панщини повернуться ...

Діти, взявшись за руки, прямували до обійстя, де незабаром починав куріти вогонь, і втомлена Тарасова мама приставляла до вогню горнець з водою, щоб зварити кулеші на вечерю ...

Майже двісті років минуло відтоді, як велися подібні розмови між кріпаками. Змінилося село, народилися нові люди. Не стало пана Енгельгардта, не стало й кріпацтва. Але українці ще довго не могли здобути жаданої волі, про яку мріяв Тарас Шевченко і в дитячі, і в зрілі роки. Приходили й відходили поневолювачі й окупанти, але не полишали України назовсім, а тільки змінювали форми своїх утисків, визискуючи українську землю і українців, а водночас відбираючи в них пам'ять про славне козацьке минуле.

Та не забули українці свого незвичайного земляка, який журився долею свого народу. Бо він не просто журився, а боровся за його кращу долю, писав полум'яні твори, закликаючи українців не забувати свого роду, свого рідного слова, не відступатися від матері-України. При всіх окупантах вони берегли пам'ять про нього, зберігали ту криту соломною хатину в Кирилівці, а тепер селі Шевченковому, де він виріс, ту школу, де

він малим працював — носив воду школярам.

А от і сонце волі засяяло над Україною. Не відразу вона прийшла. Але як тільки відчувся подих волі, жителі с. Шевченкове почали відроджувати все, що зв'язане було з долею Великого Поета. Наново поставили хатину, відтворивши її за малюнками самого поета. Обставили всередині такими речами, якими послуговувалися селяни в ті часи. Усе знайшли люди в своїх закутках, бо все берегли, щоб зосталася пам'ять про давнину.

Ви повинні знати, діти, що на обійсті Шевченків була похована мама Шевченка, яка забажала перед смертю, щоб її не відносили на цвинтар, далеко від дітей. Тож земляки відгородили її могилку, а над нею посадили калину. Спочиває Тарасова мама у рідному садочку, де не раз у літні теплі ночі вкладала спати своїх діточок.

І от що сталося якоїсь ночі ... Уже Україна проголосила свою незалежність, уже вона — вільна держава. Радіють поетові земляки, бо не хто інший, а їхній геній весь час будив український народ до волі, і таки пробудив. Та не позбулася Україна ворогів своїх. І це довели вони тієї ночі, коли чиясь злостива, безжальна рука піднесла вогонь до святої Шевченківської хати. Усе зайнялося вогнем, і не стало маленької хатини, яку так любовно споруджували люди. Так ворог помстився за те, що Україна любила і шанувала свого Поета.

Та хіба може вогонь знищити пам'ять про Поета?

Ні, не може. Ворог ще раз показав свою злість і безсилля, а люди ще раз засвідчили Поетові свою любов. Вони відновили його хатину, щоб наступні покоління малих українців не забували, звідки прийшов до них світоч українського народу, великий Поет і Пророк Тарас Шевченко.

Лариса Березнянська

КОБЗАР

Ішов кобзар до Києва
Та сів спочивати;
Торбинами обвішаний
Його повожатий.
Мале дитя коло його
На сонці куняє,
А тим часом старий кобзар
«Ісуса» співає.
Хто йде, їде — не минає:
Хто бублик, хто гроші,
Хто — старому, а дівчата —
Шажок міхоноші.
Задивляться чорноброві —
І босе, і голе...
Полічили, що дістали,
Встали сіромахи,
Помолились на схід сонця, —
Пішли понад шляхом...

ДОРОГІ ШЕВЧЕНКІВСЬКІ МІСЦЯ

Є на Черкащині село Моринці. Воно, можна сказати, нічим особливим не примітне: таких мальовничих сіл у нас не сотні — тисячі. Тим часом про нього знають не тільки повсюди в Україні, а й далеко, далеко за її межами. Адже в Моринцях народився наш великий поет і художник Тарас Шевченко.

Тарасові батьки були безправні кріпаки. Вони жили у великій нужді, тяжко працювали на жорстокого ненаситного пана. І хатина їхня була тісна, підсліпувата, кособока, під обшарпаною вітрами солом'яною стріхою. Але це рідне обійстя лишилося для Шевченка найдорожчим місцем на землі. Бо тут він з'явився на білий світ, тут маленьким немовлятком спав у лозяній колисочці, тут зіп'явся на ніжки і вперше вимовив наймиліше слово «мама» ...

Тарасикові ще не виповнилося і двох рочків, як батьки переїхали до сусіднього села — Керелівки. І вже в Керелівці хлопчик прожив майже чотирнадцять літ. На все життя зберіг Шевченко найтеплішу пам'ять про рідні батьківські пороги. «Ось стоїть переді мною, — згадував він, — наша бідна, стара біла хата з потемнілою покрівлею і чорним димарем, а на причілку яблуня з червонобокими яблуками, а довкола яблуні — квітник ...»

Ще проникливіше писав поет про це у листі до свого брата Микити: «Всяку ніч тільки й бачу во сні, що тебе, Керелівку та рідню ... прокинувсь — заплачу...»

Із журналу

СОНЦЕ УКРАЇНИ

Ми маленькі діти,
Сьомий рочок маєм,
Але про Шевченка
Вже багато знаєм.
Він — дитя з-під стріхи,
В українській свиті,
А придбав нам славу,
Як ніхто на світі.
Нині нам про нього
Вчителька казала,
Рушником новеньким
Ми портрет прибрали.
Принесли ялинку,
Рути і барвінку —
Наш Кобзар коханий
Достойний пошани.
І та наша слава
Не вмере, не загине,
Наш Тарас Шевченко —
Сонце України.

Уляна Кравченко



14. Хочеш бути щасливим, не будь лінивим



СІМ ГОСПОДИНЬ

У нас в хаті небагато дівчаток. Тільки Оксана та Юля, та Марина, та Христя, та Катря, та Оля, та ще Ліна...

Порахуйте, скільки їх?

Мама каже:

— Оксано, хату підмети!

— Добре, — озивається Оксана, та тільки мама за двері — кричить:

— Юлько, хату підмети! Кому я кажу!

А Юля відповідає:

— І не подумую. Хіба немає меншого за мене? Он Христя. Чуєш, Христе? Хату підмети, мама сказала!

— А чого це мені підмітати? — розсердилася Христя. — Я он місяць тому підмітала, і ще раніше — влітку... І минулого року раз... Я не хочу. Я не маленька. Он Катря без діла сидить. Чуєш, Катре, хату підмети!

— Еге, яка, — обізвалася Катря. — А ось і не підмету. То тобі Христя сказала, щоб підмела. Так що можеш. Та й Олька у нас є. Чого це Ольці така полегкість, що вона ніколи й за віник не візьметься? А вже їй сім років. Чуєш, Олько, кидай свої ляльки. Віник бери. Хату підмітай!

— Оце мені лихо, — захлипала Оля. — Все Олько та Олько! Не хочу я підмітати. Он Лінка ніколи нічого не робить. Кажуть: маленька. А яка вона маленька, коли їй уже п'ять років? Хай привчається, а то виросте за нашими спинами і не знатиме, як мамі допомагати. Чуєш, Лінко, віник бери!

Ліна не опиралася. Взяла віник і як почала підмітати! Кушпелу таку збила, що і в хаті нічого не видно.

Зайшла мама.

Взялася за серце:

— Лишенько моє, лишенько! Правду люди кажуть: де сім господинь, там хата не метена!

Іван Сенченко

ЧАРІВНЕ ВІДЕРЕЧКО

Була весна. Вишні якось ураз закипіли білим цвітом та так і застигли величезними пишними букетами. Серед цього білого цвіту чорніла невеличка, дбайливо скопана та заскороджена грядочка. На ній хазяйнувала мала веснянкувата Надійка, кирпатенька, як і мама.

У Надійки радість. Купила їй мама відеречко ще й сказала, що воно чарівне.

— А тепер, доню, набирай картоплі в своє чарівне відеречко та й давай саджати.

І Надійка, старанно сопучи, набрала у своє відерце картоплі. Її вмістилося аж стільки, скільки в Надійки пальчиків на руках.

Мама і свою грядку засадила, і на Надійчиній ямки покопати встигла. А далі Надійка вже сама кидає, як і мама, по картоплині в ямку та загортає землею.

Минають дні. Надійка все бігає на грядку та приглядається, чи не зійшла картопля. Багато минуло часу, поки вона нарешті помітила перші паросточки. Тепер щовечора побіжить, полле їх із свого відеречка і радіє, що ті дрібні паросточки розрослися вже кущами і зацвіли. Старанно підпушує вона землю, сапає, оббирає кожную бур'янину.

Під кінець літа зелене картоплиння стало всихати. Тихо надходила осінь. Якось, впоравшись, мати сказала:

— Час уже й картоплю вибирати. Зараз, Надійко, побачимо, на що здатне твоє чарівне відерце, — промовила мати і копнула перший Надійчин кущик, а коли струснула його, то на землю посипалася велика та чиста картопля. А потім — менші картоплини, а тоді і зовсім малюсінькі.

Раділа Надійка: це ж з однієї картоплини!

А мама так хитро і лагідно й каже:

— Та то ж у тебе відеречко чарівне.

Надійка вибирає у відерце великі картоплини і дивується: з одного кущика — і відеречко повне!

А ввечері Надійка до мами:

— Мамо, розкажи, як це чарівне відеречко зробило так, що з однієї картоплини так багато картоплі вродило?

Мама ласкаво пригорнула до себе Надійку:
— То рученята в тебе чарівні. Вони ж стільки тру-
дилися. От картопелька і віддячила за твої труди.

Надійка здивовано дивиться на свої руки. А вони
ж — рученята як рученята.

Василь Обрій

НЕВМІЙКО

То впаде тарілка,
То впаде горнятко,
А Василько тільки
Скосить оченята:
— Я ж казав, не вмію.
А мала Орися:
— Найлегше не вміти,
Спробуй научися.
Це неважко зовсім,
Подивись, як треба...
Виростеш невмійком,
Що ж то буде з тебе?!

Олесь Лупій

ВИРОСТИМО САД

Пізнньої осені Оксанка й Василько разом з мамою
й татом переїхали в новий будинок. З великими ві-
кнами й червоним дахом він стояв посеред простого
двору, але навкруг — ні кущика, ні деревця.

— Не журіться, діти, — сказав Оксанці та Василькові їхній тато. — Як тільки прийде весна, ми посадимо тут великий сад.

З цією мрією всі жили довгу й сніжну зиму.

Навесні, коли Оксанка копала грядочку для моркви, а Василько допомагав мамі білити льох, підійшов тато й сказав:

— Ну, дітки, нарешті повіяв яблуневий вітер. Пора садовити сад. Беріть лопату, граблі та відро — вони найголовніші помічники садівника.

Діти дуже зраділи й побігли протоптувати першу стежку в майбутньому садочку.

Допомагати новоселам прийшли сусіди — дядько Андрій та дядько Степан, — ще й притягнули від своєї механічної криниці гумовий шланг, щоб полити молоді дерева.

Усі дружно взялися до роботи.

Край саду рівненьким шнурочком вишикувалися кущики чорної смородини, агрусу та малини. Біля хати посадили яблуню та дві горобини, а далі — груші, абрикоси, персики й сливи. Над берегом річки потягнувся вишняк.

— Коли дерева підростуть, у вишняку оселиться соловей, — сказав дітям тато. — На груші та яблуні прикріпимо будиночки для синиць і шпаків. А поки дерева малі, то зробимо ось що, — мовив тато і з цими словами вкопав кілька високих стовпців і на їхніх вершечках поприбивав шпаківні та синичник.

Того ж дня мама посіяла біля хати мальви, ромашки, чорнобривці, посадила ружі, жоржини, троянди й півники.

— Тепер нехай усе набирається сили від землі та сонця, — сказала вона.

— А ми будемо доглядати наш сад, — пообіцяли мамі Оксанка і Василько.

Дерева прийнялися, і на сонці зазеленіло молоде листячко.

Яка то радість була для всіх! Та через кілька днів над садом запурхали метелики, з'явилася гусінь. Це була перша небезпека.

Сусід, дядько Андрій, покропив свій сад отрутою і винищив гусінь.

— Нам цього робити не слід, — сказав тато Оксанці й Василькові. — Отрута небезпечна для птахів. Поки дерева малі, зберемо гусінь самі. А наступної тут оселяться шпаки, синиці і допоможуть нам.

Минуло кілька років. І ось навесні вперше рясно зацвіли червонавим квітом персики, рожевими пелюстками вкрилося гілля абрикос.

— Сад зацвів!

— Наш сад зацвів на врожай! — гукали діти й танцювали поміж зачлечаних квітом деревами.

У них над головами витенькували синички, весело виспівували голосисті шпаки...

Шпаки й синички цієї весни не пустили в сад жодної гусені, ні кузьки, ні жука-короїда, і тому такі рясні та соковиті вродили абрикоси...

Оксанка і Василько були щасливі: вони добре знали, яка то радість — виростити сад.

Олександр Зима

НАРОД СКАЖЕ, ЯК ЗАВ'ЯЖЕ

- Щоб мати — треба працювати.
- Без роботи день роком стає.
- Треба нахилитися, щоб з криниці води напитися.
- Без охоти нема роботи.
- Руки малі, та до роботи вдалі.
- Робота сама за себе скаже.



ЛІСОВА ХАТИНКА

Жив біля лісу дроворуб із дружиною і трьома доньками.

Одного ранку, йдучи на роботу, він сказав жінці:

— Нехай старша дочка принесе мені обід. А щоб вона не збилася з дороги, я йтиму й сипатиму за собою просо.

У полудень взяла старша дочка горнятко з кашею й пішла. Але птахи склювали просо, й дівчинка блукала в хащах до самої ночі, аж поки не набрела на якийсь будиночок з освітленими вікнами.

Коли вона постукала і ввійшла, то побачила сивого як голуб дідуса, а біля нього — півника, курочку та корівку. Дівчина розповіла про свою біду й попросилася переночувати. Тоді старий запитав:

— Корівонько круторога, курочко-квоктушко і ти, півнику-недрімайлику, чи ж прихистимо гостю на ніч?

— Дукс! — відповіли вони.

І це, мабуть, означало: «Так».

— Приготуй-но нам вечерю, — сказав дідусь до дівчини.

Вона приготувала, потім сіла поруч з дідом і почала уминати за обидві щоки. А на тварин навіть не глянула. Попоївши усмак, дівчина запитала:

— Де моя постіль?

— Іди ось у ту кімнату, — сказав старий. — Там стоїть ліжко. Тож вкладайся на ньому і спи.

Зайшла дівчина до кімнати, лягла в постіль і заснула.

А згодом навідався туди дід із свічкою, похитав докірливо головою, потім натис якийсь важілець, розчинилася потаємна лядка — і дівчина разом з ліжком полетіла в глибоке підземелля.

А дроворуб, вернувшись увечері додому, почав до-рікати дружині, що цілий день голодував.

— Я не винна, — сказала із слізьми на очах дружина, — наша старша дочка понесла тобі обід, але, мабуть, заблукала.

Наступного ранку батько повелів, щоб їсти йому принесла середульша донька.

— Я візьму пшеницю, — сказав він. — Це зерно більше за просо, і його легше на дорозі помітити.

Але й пшеницю склювали птахи. Отож і друга донька проблукала в лісі до ночі. А коли побачила будиночок, теж постукала у вікно.

І все відбулося так само, як і першого разу. Дівчина наготувала вечерю, поїла зі старим, а про тварин і гадки не мала подбати.

Вночі, коли вона заснула, дід теж опустил її разом з ліжком у підземелля.

Не третій ранок дроворуб сказав:

— Нехай принесе обід найменша донька. А я цього разу сипатиму горох.

От у полудень пішла до лісу молодша дочка. Та голуби поклювали горох, і дівчина не знала, куди їй іти далі. Невдовзі набрела вона на лісовий будиночок і ввічливо попросилась на ночівлю.

Старий знов запитав у тварин, як їм вчинити, й почув у відповідь: «Дукс». Дівчина приголубила півника й курочку, пестливо почухала корівку між вухами. А коли приготувала вечерю, вигукнула:

— Хіба я можу їсти сама! Треба і про любих тваринок подбати.

Вона принесла півникові й курочці ячменю, а корівці — великий оберемок духмяного сіна.

Коли ті наїлися, дівчина сіла за стіл і призволилася тим, що лишив їй дідусь. Потім приготувала старому постіль, пішла до кімнати і спокійно заснула. Опівночі вона прокинулася від шуму. Увесь будиночок хитався і скрипів. Та невдовзі усе стихло. Дівчина заспокоїлася і знов заснула.

Вранці розплющила очі, дивиться, а замість маленької кімнати — величезна зала. А сама вона лежить у розкішній постелі. Спершу дівчина подумала, що це сон, але тут увійшли троє слуг і спитали, чим вони можуть їй прислужитися.

— Не турбуйтеся, будь ласка, — сказала дівчина. — Я зараз встану, нагодую півника, курочку та корівку, а потім і з усіма іншими справами впораюся.

Вона думала, що дідусь давно прокинувся, та замість нього побачила незнайомого юнака. І він їй сказав:

— Зла чаклунка перетворила мене на діда, а вірних слуг моїх — на тварин. Ми могли звільнитися від її

чаклунства тільки тоді, коли прийде дівчина, добра та лагідна не лише з людьми, а й з тваринами. Ця дівчина — ти. Тому сьогодні вночі скінчилася влада чаклунки. І ти в нагороду за свою доброту будеш хазяйкою цього палацу.

А старші доньки дроворуба повернулися додому ні з чим.

Брати Грїмм
Переклад з німецької
Романа Матієва та Орисї Кульчицької

КАЗКА ПРО ВОДЯНИХ

Гадаєте, що водяних не буває? Бувають, та ще й які! Один з них якось прийшов до мого татка-лікаря вирвати зуб, і всі побачили, що це водяний: поки він сидів у лікарняному кріслі, під ним набігла калюжка...

Водяний-велиководник живе як пан: він, мабуть, має моторний човен, а на літо їде до моря. А є такі водяні, в яких усього добра — калюжка завбільшки з долоню, а в ній жабка, три комарі й два жуки-плавунці...

Під час повені збираються звідусіль водяні на конференції — розповідають один одному новини: про те, що в Суховершиче люди облицювали берег камінням, і тамтешній водяний... як то його?.. старий Іречек, повинен звідти переселитися; що водяний Фалтис... ну, той, рудий!.. вже подався ганджувати: продає мінеральну воду; а кривий Слепанек став слюсарем

і лагодить водопроводи ...

Розумієте, водяний може займатися тільки тим ремеслом, у якому є що-небудь від води: ось, наприклад, може бути підВОДником або писати ВОДевілі для театру, возити бідони з молоком на підВОДі чи бути ВОДієм трамваю — одне слово, якась вода тут повинна бути. Як бачите, професій для водяних вистачає, саме тому їх під водою залишається все менше та менше.

— Та-ак, — зітхає старий трутнівський водяний, — нема вже того, що було! Вся Чехія була під водою, усі її гори. Наш брат міг, ноги не засушивши, пройти собі чудово під водою хоч із Брно до самої Праги! Тоді водяні не були такими самітниками, як зараз. Ми мали підводні міста, побудовані з водяної цегли, меблі робили з жорсткої води, перини — з м'якої дощової води й обігрівалися теплою водою. І не існувало ні дна, ні берегів — тільки вода та ми.

— А яка вода тоді була! — старий Лішка так сплюнув, що утворився глибокий вир. — А на додачу — зовсім безголоса!

— Як же це? — здивувався Зелінка, наймолодший серед водяних (адже йому всього сім тисяч років).

— Ну, зовсім не говорила, — почав розповідати Лішка. — Така тиха та німа, як тепер буває, коли замерзне, або коли випаде сніг ...

І ось ніч, ніщо не шелесне, а навколо так тихо, така тиха тиша, аж моторошно: висунеш голову з води й слу-

хаєш, а серце так і стискається від цієї жахливої тиші.

— А як же, — запитав Зелінка, — вода потім перестала бути німою?

— Мені це розповідав прадід, — сказав Лішка. — Було це вже добрий мільйон років тому... Так ось, жив у той час один водяний Аріон! І цей Аріон мав, скажу я вам, надзвичайний дар. Він так гарно співав, що серце то стрибало від радості, то плакало від жалю! — продовжував Лішка. — Мабуть, дуже боліла душа в нього, в того Аріона... І ось, коли він під водою так співав і жалівся, тремтіла кожна крапелька води, немов слезинка. І в кожній залишилось щось від його пісні, поки вона пробивалася крізь воду. Тому вода вже більше не німа. Вона звучить — співає та шепоче, жебонить і булькає, муркоче та рокоче, шумить, дзвенить, обурюється й жаліється, стогне та виє, вирує та реве, плаче й гримить, зітхає й сміється. То звучить, немов срібна арфа, то тенькає, немов балалайка, то гуде, немов орган, то сурмить, немов мисливський ріг. З того часу говорить вода на всіх мовах світу й розповідає речі, які ніхто не розуміє, — такі вони прекрасні й дивовижні. Та поки не з'явився Аріон і не навчив воду співати, вона була зовсім німа, як німе зараз небо.

— Але небо у воду опустил не Аріон, — сказав старий Крейцман. — Зробив це водяний К'вак'вакоакс, і все заради кохання.

— Як це сталося? — запитав молодий Зелінка.

— Сталося це так. Кваквакоакс закохався. Він побачив принцесу Куакуакунку — і в нього в серці спалахнуло кохання, квак! Куакуакунка була дуже вродлива: золотисте жаб'яче черевце, жаб'ячі лапки, жаб'ячий рот від вуха до вуха. І вся вона мокра і холодна. Ось яка була красуня! Тепер вже таких немає ...

— А далі що? — нетерпляче запитав водяний Зелінка.

— Куакуакунка була дуже гарна, але й дуже горда. Вона тільки надималась і казала: «Квак». Кваквакоакс зовсім втратив глузд від кохання. «Якщо підеш за мене, — сказав він їй, — я подарую тобі все, що забажаєш». І вона йому відповіла: «Подаруй мені небесну блакить, квак!».

— І що ж зробив Кваквакоакс? — запитав Зелінка.

— Що йому було робити? Він сидів під водою та скаржився: «Ква-ква!». А потім вирішив накласти на себе руки й кинувся з води в повітря, щоб у ньому втопитися, квак! Ніхто до нього ще не кидався у повітря — Кваквакоакс був першим.

— І що ж він зробив у повітрі?

— Нічого. Подивився вгору, а над ним — синє небо. Подивився вниз, а під ним теж синє небо. Кваквакоакс дуже здивувався. Адже тоді ніхто ще не знав, що небо віддзеркалюється у воді! Він від подиву вигукнув: «Квак!» — і знову кинувся у воду. А потім посадив Куакуакунку собі на спину й випірнув з нею на поверхню. Куакуакунка побачила у воді синє небо й від радості

вигукнула: «Ква!». Тому що, виходить, Кваквакоакс подарував їй небесну блакить.

— А що було далі?

— Нічого. Жили потім обое дуже щасливо, і народилося у них безліч жабенят. З того часу іноді вилазять водяні з води, щоб подивитися, що в них удома теж є небо. А коли хто-небудь залишає свою домівку, хто б він не був, то озирається назад, як Кваквакоакс, і бачить, що там, вдома тобто, і є справжнє небо. Найсправжнісіньке, сине і чудове небо.

— А хто це довів?

— Кваквакоакс.

— Слава Кваквакоаксу! Слава Куакуанці!

У цей час ішов берегом один чоловік і подумав: «Чого це тут жаби невчасно розквакалися?».

Підняв камінь і кинув його в болото. У воді щось булькнуло, плюхнуло; полетіли бризки високо-високо. І стало тихо: всі водяні пірнули у воду й тепер лише в наступному році зберуться на свою конференцію.

*За Карелом Чапеком
Переклад з чеської Петра Козланюка*

ПАЛАЦ ІЗ МОРОЗИВА

Одного разу в Болоньї, саме на П'яцца Маджоре, побудували палац із морозива. Діти прибігали на площу з усіх кінців міста. Усім кортіло хоч лизнути трошки. Дах цього палацу був зі збитих вершків, дим у комині — з цукрової пудри, сам комин — із варення.

Все інше було з морозива: і двері, і стіни, й меблі. Одне маля вчепилося за стіл і злизало всі чотири ніжки, так що стіл із тарілками (тарілки були з найкращого шоколадного морозива) повалився просто на нього. Один поліцейський помітив, що вікно палацу почало танути. Шибки були з полуничного морозива. Танучи, вони спливали рожевими струмками.

— Хутчіше сюди! — гукав поліцейський. — Швидше лижіть!

І всі кинулися лизати ще швидше. Шкода, що такі ласощі пропадають!

— Дайте мені крісло! — благала якась бабуся, що не могла проштовхатися крізь юрбу. — Оце крісло дуже зручне для кволої бабусі. Будь ласка, подайте мені його — оце, з бильцями.

Один пожежник зглянувся на стареньку та й ви-ніс їй крісло з морозива. Із кремом та фісташками! І раденька бабуся почала смоктати його бильця. Ой, який же то був веселий день! До того ж лікарі зробили так, що ні в кого не болів живіт. Ще й тепер, коли діти просять другу порцію морозива, батьки кажуть, зітхаючи:

— Ти, мабуть, з'їв би цілий палац із морозива, той, що на П'яцца Маджоре стояв.

Джанні Родарі
Переклад з італійської
Ілька Корунця

МАЛЮК ПІНГВІН

Малюк пінгвін із родини королівських пінгвінів, якого звали Принц, сидів у яйці й розмірковував, як би йому скоріше з'явитися на світ. Йому ой як набридла тісна шкаралупка! Він дуже хотів погратися з іншими пінгвінами.

Принц ударив по шкаралупці дзьобом, потім ногою. А далі щосили напружився. Шкаралупка — лусь! — і розкололася. Ох, нарешті він народився!

Мама-пінгвіниха глянула на нього й очам своїм не повірила. «Ну й диво! — подумала вона. — Чому це мій синочок коричневий? У всіх королівських пінгвінів спина чорні, а животи білі. Та, можливо, якщо змити коричневу фарбу, він теж стане чорно-білим?»

І вона спробувала дзьобом зішкрябати з Принца коричневу фарбу. Але її намагання були даремні — Принц лишався коричневим.

— О, я придумала! — сказала мама-пінгвіниха й дістала з буфета горнятко меду. Вона старанно намазала Принца медом і покликала білого ведмедя на ім'я Буркотій, щоб він злизав з малюка мед, а разом із медом і коричневу фарбу. Буркотій охоче взявся до діла.

— Ой-ой, лоскотно! — зареготав Принц. Та ведмідь зовсім не зважав на це і старанно злизував мед. А коли все злизав, мама-пінгвіниха побачила, що Принц, як був, так і лишився коричневим.

Після цього Буркотій сказав:

— Нехай Принц вичарабкається на вкриту снігом гору і скотиться з верхівки додолу. Може, сніг зчистить з нього всю коричневу фарбу.

Принц видерся на гору й покотився донизу. Скотивсь, обтрусивсь, але залишився коричневим.

— Ходімо порадились із совою! — вирішила мама-пінгвініха. — Вона наймудріша птаха на світі.

Сова уважно вислухала її і сказала:

— Ну й смішна ж ти, пінгвініхо! Хіба тобі не відомо, що пінгвіни народжуються коричневими, а коли трішки підростуть, то вже тоді спинка в них стає чорною, а животик білим?

— Ой, звичайно ж! — вигукнула мама-пінгвініха. — Я зовсім про це забула ...

Все так і сталося.

Коли Принц підріс, він полиняв — і спина в нього почорніла, а живіт став білим, як у всіх королівських пінгвінів.

Дональд Бісет
Переклад з англійської
Володимира Іваненка

16. Візьму перо і спробую

СВОЇМИ РУКАМИ

Хоч як не вигадуй,
Хоч як не крути —
Самі не приходять
Поштові листи.
Саме не спроможне
Змолотись зерно,
Із пряжі саме
Не зітчеться сукно.
Самі не позводяться
Новобудови,
Самі не напишуться
Вірші чудові.
Ми все це так само,
Як тати і мами,
Повинні робити
Своїми руками.

Віктор Лунін

ГРІМ

Була гроза, і грім гримів,
Він так любив гриміти,
Що аж тремтів, що аж горів
На трави і на квіти.

Грім жив у хмарі, і згори
Він бачив, хто що хоче:
Налив грозою грім яри,
Умив озерам очі.

А потім хмару опустив
На сад наш на щасливий
І натрусив зі сливи слив,
Щоб легше було сливі.

Та тут до грому навздогін
Заговорила груша:
«Трусніть і грушу, дядьку грім,
Бо важко мені дуже...»

І дядько грім сказав собі:
«Потрушу я і грушу.
Бо небеса вже голубі
Я покидати мушу».

Микола Вінграновський

ДИВАКИ

Був за морями витівник
На прізвисько Рогеллі.
До меду брав собі часник,
До перцю — карамелі.
Завжди по вулицях гуляв
Він догори ногами,
Собак на стежці поціляв
Смачними пирогами.

А за горами був дивак
На прізвисько Рогатті.
Він задкував, неначе рак,
По сінях і по хаті.
Як спав — на ліжко ноги клав,
А голову — під ліжко.
Квиток на поїзд купував,
А йшов по рейках пішки.
І ось зустрілись на торжку
Рогеллі та Рогатті.
Один з них верхи на дрючку,
А другий — на лопаті.
Обоє задом наперед
І догори ногами.
Обоє мали в сітях мед
Ще й бутлі з пирогами.
Сказав Рогеллі:
— От дивак!
Звідкіль такий узявся?
Сказав Рогатті:
— Бачить всяк,
Що я не в тебе вдався!
— Ха-ха! — Рогеллі реготав.
— Хо-хо! — Рогатті з нього.
І весь народ аж присідав
Од реготу гучного.
Ото дива! Ото дива!
Од сміху впало небо!

Що-що? Такого не бува?
Не вірите — не треба!

Тамара Коломієць

ДЖЕРЕЛЬЦЕ

Підстав у клітинки правильне слово

Уночі над полем

Злива

прошуміла

прогуділа

пролетіла

І мале джерельце

Трохи зашуміло.

Ми взяли лопату

І його звільнили,

Заодно

дитину

лозину

долину

Поряд посадили.

Виростай, ,

синичко

сестричко

вербичко

Буйною, рясною!

Плинь собі, потічку,

І ставай рікою!

Анатолій Качан

СОПЛОНЬКА З КАЛИНОНЬКИ, ЯСЕНОВЕ ДЕНЦЕ

Якось мама наводила лад у старому, ще бабусиному комоді й раптом вигукнула:

— О, Вадику! Глянь, що я знайшла!

З-поміж альбомів з давніми вижовклыми фотографіями, з-поміж старих листівок і конвертів вона дістала довгеньку дерев'яну паличку із шістьма круглими дірочками та нехитрим орнаментом по всьому стовбурці.

— Дай-но! Дай! — нетерпляче простяг руку цікавий до всього Вадик.

Він вихопив у мами паличку й, ніби шпагою, заходився вимахувати нею як справжній мушкетер.

— Вадику, перестань, — з докором сказала мама. — Це тобі не патичок який-небудь. Це чудовий музичний інструмент — сопілонька з калиноньки, ясенове денце. А в ній, щоб ти знав, і досі живе душа твого дідуся.

— Як це? — не второпав Вадик.

— А так. На цій сопілочці любив грати мій тато, а твій дідусь Василь... Боженьку милий, як він напродиво гарно грав! Особливо мелодію, яка називається «Самотній пастух». Дідусь вкладав у гру всю свою душу. І я вірю, що вона, дідусева душа, живе в його сопілочці й досі.

— А як її звідти вийняти? — спитав Вадик.

— Виймати душу — то невдячне діло, — запере-

чила мама. — А от подати голос вона може. Тільки для цього ти сам повинен навчитися грати не гірше від дідуся.

— А я хіба зможу? — засумнівався Вадик.

— Головне, синочку, дуже, дуже захотіти. А де бажання, там буде й успіх ...

Від того дня Вадик з ранку до вечора не випускав сопілку з рук. Він дмухав у неї так завзято, що йому терпли губи. Однак звуки народжувалися якісь немічні, придушено-хрипкі, з присвистом. Вони були позбавлені будь-якої мелодійності й тільки дратували вухо.

Вадик впадав у відчай.

— Я так стараюся, а в мене геть нічого не виходить, — яюсь, мало не плачучи, поскаржився він мамі.

— Видно, мій дударчику, правду каже народна примовка: «У сопілку грає, а ладу не знає». Тому я напирала для тебе одного дядечка-сопілкаря. Він чудово володіє цим інструментом. Тож і тебе погодився навчити.

І став Вадик брати уроки у справжнього майстра. Ох, і нелегко було йому о першій порі! І повноголосий звук у нього не народжувався. І пальці, що бігали по дірочках-соплах, були неслухняні. А трошки згодом, коли вже сяк-так навчився видобувати зовсім простенькі гами й мелодії, то часто плував ноти, фальшивив.

Але минав час, і поволі, невпспіх, з кожним новим днем труднощі відступали. Вони вже так болісно не

дошкуляли Вадикові, бо він вірив, він був певен, що їх неодмінно переборє.

Що слухнянішою ставала в його руках дідусева сопілка, що мелодійніше і проникливіше вона починала звучати, то з більшим завзяттям, навіть піднесенням Вадик намагався поліпшити свою гру. Він уже знав напам'ять усю від початку до кінця мелодію «Самотнього пастуха». Ця щира, задумлива, хвилююча пісня без слів просто зачаровувала його. І коли Вадик брався грати її, йому вочевидь починало здаватися, що то й справді тихим тужливим голосом десь із далекої далечіні промовляє до нього жива й рідна дідусева душа.

Анатолій Григорук

ВЕСНА

Вже прийшла весна до нас
В гарний день, у добрий час.
Всі ми любимо її —
І великі, і малі —
За серезки, за тепло,
За небесне сине тло,
Де хмарина, мов комашка,
Й квітне сонечка ромашка.

*Віта Кравчук,
9 років*

ЇЖАЧОК

Жив собі їжачок,
Лісовий робітничок.
Зранку, ввечері, в обід —
Обшивав звірячий рід.
Зайчику зробив він шубку,
Білу-білу, як сніжок.
А лисиці зшив спідничку,
Щоб ходити на торжок.
Тому треба модну майку,
Тій — теплесеньку фуфайку.
Білці-модниці — берет,
А ведмедику — жакет.
Дорогій кумі синиці
Треба справить рукавиці...
Їжачок-трудівничок!
Позич мені голочок.
Буду шити я як слід,
Щоб вдягнути людський рід!

*Олеся Мотовиляк,
11 років*

ЛІЧИЛКА

Я — один, а з татом — двоє,
Тато, мама, я — вже троє.
Із братиком нас чотири,

Ми — з четвертої квартири.
Ще дідусь, він буде п'ятий.
Треба далі рахувати.
Про бабусю не забуду,
Нас з бабусею шість буде!
Є у мене друг Максим,
Нас з Максимом буде сім.
А у брата — друг Тарас,
Із Тарасом — вісім нас.
Далі песик наш — дев'ятий,
Птах у кліточці — десятий.
Це зібралась вся родина,
Бо у мене іменини.

*Ольга Гемба,
12 років*

ЧОМ БИ Й НІ?

Я сьогодні рано встала,
Чом би й ні?
Зранку мамі помагала,
Чом би й ні?
Замісила в діжці тісто,
Чом би й ні?
Полила квітки барвисті
На вікні.
Потім їсти наварила,
Чом би й ні?
Маму й тата пригостила,

Чом би й ні?
І було б все дуже гарно,
Чом би й ні?
Якби все це
Не наснилося мені.
*Маринка Юхимчук,
10 років*



ДЕ НАЙКРАЩЕ МІСЦЕ НА СВІТІ?

На порозі чепурної хати, що вся в зелені лісу прихована, квіттям пахучим замаєна, сиділа лисичка-мати й латала синкові штанці.

Мале лисенятко простягнулося на чисто вимитих східцях, вимахуючи ліниво хвостиком. Воно було дуже непосидюще й до всього цікаве.

— Мамо! — запитало воно знічев'я. — Де найкраще місце на світі?

— Не знаю, — відповіла лисичка. — Хоч немолода я, в світі побувала мало. Знаю лиш густий ліс, гайок зелений біля броду й поле, от і все. А світ, кажуть, великий.

Лисенятко думало, думало, а далі, стрибнувши між куці, пішло шукати найкращого місця у світі.

Йде воно, йде та зустрічає зайчика.

— Скажи мені, зайчику-панібратуку, де найкраще місце на світі?

— Не знаю, не бачив, хоч сам цікавий, — відповів зайчик. — Коли хочеш, ходімо удвох на розшуки, буде відрадніше.

От вони і пішли...

На березі прудкої річки зустріли бобра, як той пильно будував собі таму.

— Бобрику-братику, — заговорили. — Покажи нам найкраще місце на світі, ми втомилися і не знаємо, куди йти.

От бобрик думав, думав і сказав:

— Либонь, не близько оте місце, друзі. Та про нього зчастенька балакають і розказують чудові казки. Підуй я з вами на розшуки, коли ваша ласка.

Ідуть вони громадою годину, може, й дві, аж назустріч їм виходить сарна. Така гарна, струнконога, з лагідним поглядом.

— Куди поспішаєте, любенькі друзі? — спитала, а довідавшись, що вони шукають найкращого місця на світі, й собі приєдналась до громади.

Під вечір звірики зайшли в густий ліс. Подалися доріжкою в гущу і здалеку побачили старого-старого ведмедя, що дрімав біля своєї огорожі.

— Добрий вечір, вуйку, — гукнули вони враз. — Пожалійте, допоможіть нам. Скажіть, де найкраще місце на світі!

Старий ведмідь курив довгу люльку. Він простягнув звірикам свою волохату лапу, добряче забурмотів, і всім зразу стало відрадніше.

— Знаю я, — каже, — таке місце. Воно, певно, найкраще з усіх місць на світі, та ще й недалеко звідсіля. А хто з вас за поводиря?

— Я! — підстрибнуло радісне лисеня, помахуючи рудим хвостиком.

— Ось послухай, — пробурмотів ведмідь. — Веди

свою громаду ось тою доріжкою прямо. Біля моїх вуликів звернете вліво, далі через потік, мимо кущів ялівцю і тернини. Потім пройдете попри зламану берізку та вийдете на найкраще місце у світі.

Зраділи звірики. Стрибаючи на radoшах, подалися відразу в дорогу. Попереду лисеня з довгою мордочкою і рудим хвостом. За ним куцохвостий сірий зайчик, далі бобер, а за бобром сарна струнконога. Всі вони йшли назустріч найкращому місцю на світі.

Вечоріло. Під ногами стелилася тепла роса. Звірики йшли точнісінько, як велів старий ведмідь. От вони перейшли потік, минули кущі ялівцю і тернини та зупинилися біля зламаної берізки. Спочивали. Сарна втомилася і лягла на мохові.

— Годі довго спочивати, — промовило лисеня. — Ми вже недалеко нашої цілі, рушаймо далі!

В зелені лісу прихована, квітням пахучим замаєна, біліла здалеку чиясь хатка. Чепурна, чиста, з вимитими віконцями, що блищали в промінні надвечірнього сонця. Звірики обережно й цікаво підходили далі і в ту мить збагнули всю правду.

На порозі чепурної хатки сиділа лисичка-мати й латала синкові штанці.

— Тут найкраще місце на світі, — скрикнуло радісно лисеня. — Тут моя рідна хатка!

— Рідна хатка, рідна хатка, — повторили хором зайчик, бобер і сарна та чимскоріше подалися в свої криївки.

Мале лисенятко простягнулося на чисто вимитих східцях, вимахуючи захоплено рудим хвостиком.

Іванна Савицька

ЛЕБЕДИНА КАЗКА

Мужній старий керманич вів у небі лебединий ключ. Пропливали й залишалися позаду міста, сині ріки, прикрашені осінніми барвами лісу.

Шлях з півночі на південь керманич добре знав. Багато літ лише йому, найстарішому й наймудрішому, лебеді довіряли вести їх до теплового моря.

Цього разу керманич не мав спокою. Молоді лебеді натомилися в дорозі — довше, ніж колись, затримувалися на відпочинок. А до нової зупинки було далеко.

— Веселіше, молодята! — підбадьорював старий лебідь птахів, що летіли позаду. — Ще трохи — і ми сядемо на тихому озері!

Та разом з темрявою на небо насувалися важкі хмари. Десь сердито загуркотів грім. Починалася гроза ...

І коли спалахнула блискавка, птахи розгубились. А наступної миті зовсім загубилися серед темряви й шуму зливи.

Старий лебідь піднявся вище і почав скликати птахів:

— До гурту, не бійтеся зливи! До гурту! — Але навкруги була лише пільма ... Лебідь тоді злетів за хмари і побачив там птахів, що безладно кидалися з одного боку в інший.

— Летіть за мною, гроза вже минає! — вигукнув він. І в цю мить зла блискавка вцілила в нього!.. Птах перетворився на сяючі зірки — Лебедине сузір'я. Інші лебеді побачили свого зоряного керманича і, визначаючи по ньому дорогу, нарешті опустилися на тихе лісове озеро.

Скільки років уже минуло, а лебідь, як і колись, показує птахам вірний шлях у високості.

Кажуть, то горить і не згорає його мужнє серце.

Юрій Ярмиш

НЕСПОДІВАНІ ГОСТІ

Я живу зі своїми батьками в центральній Австралії. Ми маємо величезну ферму, на якій тримаємо багато корів і овець. До найближчого сусіда 80 кілометрів, а до найближчого міста Аліс Спрінгс — 500 кілометрів.

Харчі й пошту для нас раз на тиждень привозить літак. В однім кінці нашої ферми, біля підніжжя гір, є велике озеро. Навколо нього росте евкаліптовий гайок, а далі — кущі і трава. Головна наша робота — доглядати, щоб худобі було досить корму й води.

Цього року була посуха, і, рятуючи худобу, тато пригнав її до озера. Ми часто приїжджали наглядати за нею. Одного разу затрималися допізна і вирішили провести ніч коло озера. Тато заснув, а мені не спалося, і я вирішив пройтися.

Було тихо. Зорі ясно сяяли. Відійшовши з півкілометра від озера, я побачив над землею сліпуче світло.

«Мабуть, летюча тарілка з іншої планети», — подумав я. Тарілка помаленьку приземлилася недалеко від мене. Придивившись, я побачив на верху тарілки лампу, яка мерехтіла різними кольорами, і ряд вікон, з яких виділялось ультрафіолетове світло.

Мені дуже закортіло побачити тарілку зблизька. Крадькома я пробрався до того місця, де вона сіла. Тарілка мала десь із 25 метрів у діаметрі і 15 метрів висоти. Нараз двигун її затих, світло згасло, і з мого боку з'явився великий квадратний отвір. У мене усередині все похололо. Висунулася платформа, і з тарілки почулися незрозумілі звуки.

Враз гидке сине створіння, схоже на павука, вилізло звідти. Я хотів уже тікати, але не міг ворухнутися. Створіння було з метр заввишки. Воно мало величезну голову, вкриту короткою синьою шерстю. На голові були дві яскраві балабушки, мабуть, очі. На нижній частині голови — отвір, який відкривався й закривався. Ця істота стояла на трьох зелених ногах, схожих на стебла соняшника. Ноги закінчувалися лапами, подібними до качиних. На голові було дві антени, що вгорі кінчалися прозорими м'ячиками. Коли істота видавала звуки, ці м'ячики змінювали колір. По боках було по руці. Кожна рука кінчалася ніби помпою. Створіння обернулося, щось прохрипіло, і ціла група інших створінь вийшла з тарілки. На наказ першого вони рушили в моєму напрямі. «Це — кінець!» — промайнуло у моїй голові.

Створіння наближалися. Мене охопив жах. Раптом зовсім близько коло мене вони стали і, покрутивши антенами, попрямували вбік, до озера. Коли вони зникли в чагарнику, я ще довго сидів, боячись ворухнутися. Тоді набрався відваги і прокрався до їхньої машини. У тарілці щось тихо, одноманітно бімкало. Зайшовши крізь отвір, я опинився в круглій кімнаті. Понад стінами були панелі з ґудзиками, важелями, віконцями.

В однім кінці кімнати була панель з екранами. Я притиснув ґудзик і жахнувся. На екрані з'явилися сині істоти. Я злякався і, не гаючи часу, вибіг і заховався в куцах. І якраз вчасно, бо з протилежного боку галявини вже виринули сині істоти, прямуючи до тарілки. Вони зайшли й зразу за ними зачинився отвір. Тарілка загула, спалахнула, помалу піднялася над гаєм і зникла в небі.

Я ще довго сидів схвильований. Потім побіг назад до куреня і розбудив тата, щоб йому про все розказати. Та він не повірив і сказав, що це мені приснилося. Може, хоч ви повірите?

Юрко Ткач

НОРМИ ТЕХНІКИ ЧИТАННЯ

Вимоги до навички читання:

— свідомо, правильно, виразно читати вголос у темпі 65-75 слів за хвилину (наприкінці 3 класу);

— свідомо читати мовчки в темпі 90-110 слів за хвилину;

— знати свій темп читання вголос і мовчки та вміти його визначати.

Види читання	Семестр	Класи		
		2-й	3-й	4-й
		слів за хв	слів за хв	слів за хв
Вголос	I	35–45	65–70	80–85
	II	50–60	75–80	90–95

ЩОДЕННИК ЧИТАЧА

№ з/п	Назва твору	Кільк. слів у тексті	Час читання тексту	Швидкість читання сл. за хв	Примітка
1.	Пригода з Незнайком	378			
2.	Дарунки лісу	218			
3.	Сідаймо снідати!	348			
4.	Черемшина	380			
5.	Джерельце	189			
6.	Чарівні люстро, килим і яблуко	341			
7.	Пролісок	283			
8.	Як зустрічають Новий рік	241			
9.	Телефон — це «звук здалеку»	305			
10.	Буквар	287			
11.	Ведмедикова хатка	239			
12.	Біла шубка	984			
13.	Сім господинь	232			
14.	Чарівне відеречко	304			
15.	Виростимо сад	391			
16.	Будиночок у лісі	596			
17.	Малюк Пінгвін	300			
18.	Де найкраще місце на світі?	510			
19.	Лебедина казка	214			

ЗМІСТ ТА ДЖЕРЕЛА ЗАПОЗИЧЕННЯ ТВОРІВ

У ЗОЛОТО ВБРАЛАСЯ ЗЕМЛЯ

<i>Дарунки лісу. Алевтина Волкова</i>	3
Позакласне читання : 2 кл. / Настенко А.І., Ковальчук Н.О. — Х.: Вд. «ПЕТ», 2015. — 178 с. (С. 28).	
<i>Осінь. Петро Осадчук</i>	4
Осадчук П. Ясний світ. — К.: Веселка, 1972. — 36 с. (С. 28).	
<i>Вишиває осінь по канві зеленій... Олександр Олесь</i>	5
Пори року. Вірші про природу / Упор. Коновалова І. — Х.: Клуб Сімейного Дозвілля, 2015. — 64 с.	
<i>Чи далеко до осені. Василь Чухліб</i>	6
Чухліб В. Чи далеко до осені? Оповідання для дітей. — К.: Веселка, 1981. — 16 с.	
<i>Вже брами літа замикає осінь... Ліна Костенко</i>	7
Зелене око. 1001 вірш : Антологія укр. поезії для дітей / Упор. Лучук І. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2008. — 656 с. (С. 92).	
<i>Білочка восени. Ліна Костенко</i>	7
Українське дошкільня : Читанка. — К.: Смолоскип, 2001. — 536 с. (С. 81).	
<i>Куди поспішали мурашки. Василь Сухомлинський</i>	8
Сухомлинський В.О. Вогнегривий коник: Казки. Притчі. Оповідання. — К.: Вікар, 2007. — 200 с. (С. 33).	
<i>Під осінь. Євген Гребінка</i>	9
Гребінка Є. Твори в 3-х томах. Том 2. (Прозові твори 1841—1845 рр.). Том 3. (Повісті. Оповідання. Нариси. Статті. Рецензії. Листи).	
<i>У вирій. Яків Щоголів</i>	10
Щоголів Я. Твори. — К., 1961.	
<i>Намисто для лебідки. Вадим Скомаровський</i>	10
Скомаровський В. Намисто для лебідки : Казка. — Дніпро, 1996, №1—2. — С. 124—125.	

БІБЛІОТЕЧНИЙ УРОК

<i>Хто вигадав ... школу? Ірина Пархоменко</i>	14
Барвисте коромисло. Хрестоматія для позакл. читання : 2 кл. / Упор. Вашків Л.П., Онишків О.П. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2011. — 256 с. (С. 3).	
<i>Бібліотечний покровитель</i>	15
З журналу «Барвінок», №3, 2012.	
<i>Два ювілеї і винаходи в портфелі</i>	16
З журналу.	
<i>Пригоди з Незнайком. За Миколою Носовим</i>	19
Носов М. Пригоди Незнайка і його товаришів. — К.: Веселка, 1976. — 48 с. (С. 3) (Переклав з російської Федір Маківчук).	

КНИГИ — МОРЬСЬКА ГЛИБИНА

<i>Книги. Юлій Ванга</i>	22
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123080430/http://nvk99.dnepredu.com/uk/article/dim-bez-knigi-yak-den-bez-sontsya.html	
<i>Книжка. Дмитро Павличко</i>	22
Павличко Д. Книжка // Найкраще. 4 кл. Навч. посібник / Уклад. Мовчун А.І., Харсіка Л.І. — К.: АВДІ, 2009. — 568 с. (С. 11).	
<i>Книжечка. Роман Завадович</i>	22
Бахтінова О.В. Матеріали до уроків права. 3—4 кл. — Х.: Ранок, 2009. — 192 с. (С. 100).	
<i>Дві сторінки книги. Василь Сухомлинський</i>	24
Сухомлинський В. Дві сторінки книги // Найкраще. 3 кл. : навч. посібник / Упор. Мовчун А.І., Харсіка Л.І. — К.: АВДІ, 2009. — 568 с. (С. 70).	

ДО ДЖЕРЕЛ НАРОДНОЇ МУДРОСТІ

<i>Ой не коси, бузьку, сіна</i>	28
Ой не коси, бузьку, сіна. Укр. нар. дитячі пісеньки. — К.: Веселка, 1970. — 16 с.	
<i>А пас ти кози?</i>	28
Дитячий фольклор. Збірка. Бібліотека української усної народної творчості.	

<i>Сорока-ворона на дубі сиділа... Дмитро Чередниченко</i>	28
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123081052/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=2308	
<i>Летіла летілка... Любов Пишенична</i>	29
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123081052/http://chytanka.com.ua/ebooks/index.php?action=url/view&url_id=2308	
<i>Загадки</i>	30
Українські прислів'я, приказки та загадки / Упор. та передм. Н.В. Сайко. — К.: Школа, 2002. — 176 с.	
<i>Смішинки</i>	34
3 журналів.	
<i>Чарівні лютро, килим і яблуко. Укр. нар. казка</i>	35
Українські народні казки. — Львів: Видавництво «Каменярь», 1966. — 275 с. (с. 74–75).	
ЛІТЕРАТУРНІ КАЗКИ	
<i>Затишно дітям в пазусі казок. Ліна Костенко</i>	38
Савченко О.Я. Літературне читання. Укр. мова: підруч. для 4 кл. — К.: ВД «Освіта», 2015. — 192 с. (С. 135).	
<i>Ця казка на білих лапах... Микола Вінграновський</i>	38
Вінграновський М. У неквапи білі лапи. — К.: Веселка, 1989. — 56 с.	
<i>Казка про хлопчика Абиختо. Валентин Струтинський</i>	39
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123082054/http://old.loippo.lviv.ua/fusion/uploads/2011/Kursy/pkl/2/Strutynskij.docx	
<i>Пролісок. Катерина Фролова</i>	39
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123082349/http://divovo.in.ua/metodichni-rekomendaciyi-do-speckursu-lingvodidaktichnij-anali.html?page=5	
<i>Про Сірого Ворона та чарівні окуляри. Олександр Зима</i>	41
Лаврентьєва Г.П. Джерела доброти: Навч.-метод. посібник для роботи з дітьми в дошк. закладах, школі та сім'ї. — К.: А.С.К., 1997. — 304 с. (С. 135).	
<i>Казка про Лінобіль. Ірина Калинець</i>	46
Українське дошкільня: Читанка. — К.: Смолоскип, 2001. — 536 с. (С. 442).	
<i>Терентій з Країни Сонячних Зайчиків. Всеволод Нестайко</i>	49
Нестайко В.З. Казкові пригоди і таємниці : Повісті — казки : Для мол. шк. віку. — К.: Веселка, Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2003. — 447 с. (С. 289–294).	
<i>Хитрий півень. Ніна Вернигора, Руслана Скачко</i>	54
3 журналу.	
У СВІТІ ЦІКАВОГО	
<i>Друже мій. Оксана Сенатович</i>	57
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123082451/http://www.ukrcenter.com/Література/Оксана-Сенатович/40337/Друже-мій	
<i>Сідаймо спідати! Алла Коваль</i>	57
Веселий струмочок. 3 кл. Хрестоматія для позакл. чит. — Х.: Веста: Вид-во «Ранок», 2008. — 176 с. (С. 32).	
<i>Хто більший? Борис Вовк</i>	59
Уроки духовності. За гуманною педагогікою. Ш.О. Амонашвілі : посібник для вчителя / упор. Я.Ф. Морська, А.Г. Дорош. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 72 с. (С. 53).	
<i>Черемшина. Лариса Письменна</i>	60
Письменна Л. Тисяча вікон і один журавель: казки, оповідання, повісті. — К.: Веселка, 1984. — 512 с. (С. 158–159).	
<i>Про дерева та вітер. Одржей Секора</i>	63
Шкільними стежинами. Країна знань : Хрестоматія з літератури. 1–4 кл. Кн. 1 // Автор-упорядник К.С. Лагуніна. — Д.: Центр підготовки абітурієнтів, 2003. — 400 с. (С. 320).	
<i>Джерельце. А. Сахаров</i>	64
Інтернет-ресурс : https://www.slideshare.net/ssuser491ed5/ss-73628785	
<i>Про дівчинку і квіти (Уривок). Ігор Калинець</i>	66
Калинець І. Про дівчинку і квіти. — К.: Веселка, 1995. — 40 с.	

ЗИМА. КОЛЯДУВАННЯ. ЩЕДРУВАННЯ. ВІНШУВАННЯ

<i>Вже неминуче буде сніг. Микола Вінграновський</i>	71
Вінграновський М. Вибрані твори у 3 томах. Том 1. Поезії. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2004. — 400 с. (С. 336).	
<i>Грудень. Наталя Забіла</i>	72
Позакласне читання : 2 кл. / упор.: Н. Кордуба, М. Стрихар. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. — 128 с. (С. 56).	
<i>Січень. Наталя Забіла</i>	72
Позакласне читання : 2 кл. / упор.: Н. Кордуба, М. Стрихар. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. — 128 с. (С. 57).	
<i>Лютий. Наталя Забіла</i>	73
Позакласне читання : 2 кл. / упор.: Н. Кордуба, М. Стрихар. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2013. — 128 с. (С. 57).	
<i>Гарні доні у зими. Богдана Бойко</i>	74
Савченко О.Я. Я люблю читати: навч. посібн. 2 кл. — К.: ВД «Освіта», 2013. — 160 с. (С. 69).	
<i>Ласкавий Вітер і холодний Віпрюга. Василь Сухомлинський</i>	75
Українська дитяча література : Хрестоматія / Вступ та упор. Л.П. Козачок. — К.: Вища шк., 2002. — 519 с. (С. 406).	
<i>Щедра зима. Анатолій Качан</i>	75
Супутник читанки : 2 кл. / Упор. Левченко Т. — К.: Основа, 2012. — 192 с. (С. 100).	
<i>Шишкар. Василь Вітка</i>	76
Вітка В. Пташина школа. — К.: Веселка, 1975. — 32 с. (Переклад з білоруської Любові Забашти) (С. 26).	
<i>Сію, посіваю. Андрій М'ястківський</i>	78
Науменко В.О. Журвалятко. — К.: Магістр-S, 1999. — 320 с. (С. 24).	

СТОРІНКАМИ ДИТЯЧИХ ЖУРНАЛІВ

<i>Телефон — це «звук здалеку». З журналу</i>	82
Інтернет-ресурс : http://lib.iitta.gov.ua/10133/1/K.%20Пономарьова.%20Контр.роботи.%203%20кл.%2011%20сем.pdf	
<i>Містер Фокс та його друзі. Казка. (Уривки). Роялд Дейл</i>	86
Журнал «Барвінок» (Переклад з англ. Надії Філатової).	

НА ШЛЯХ Я ВІЙШЛА РАННЬОЮ ВЕСНОЮ (ЗА ТВОРЧІСТЮ ЛЕСІ УКРАЇНКИ)

<i>Чи пам'ятаєш ти казку-дивницю... Леся Українка</i>	103
Українка Леся. Зібрання творів у 12 тт. — К.: Наукова думка, 1975., Т. 1, С. 112 — 113.	
<i>Пісня. Леся Українка</i>	104
Українка Леся. Зібрання творів у 12 тт. — К.: Наукова думка, 1975., Т. 1, С. 88.	
<i>Дощик. Леся Українка</i>	104
Кобзарик : Читанка для учнів молодших класів / Упор. Січовик І. — К.: Видавць. — С. 178.	
<i>Мамо, іде вже зима... Леся Українка</i>	104
Преварська М.І., 2001. — 456 с.	

ДАРУЙ ЩАСТЯ, ДАРУЙ ДОЛЮ ДЛЯ РІДНОГО КРАЮ (ЗА ТВОРАМИ МАРІЙКИ ПІДГІРЯНКИ)

<i>Школа. Марійка Підгірянка</i>	106
Укр. дит. літ. : Хрестоматія / Вступ та упор. Л.П. Козачок. — К.: Вища школа, 2002. — 519 с. (С. 415).	
<i>Ой селом-селом. Марійка Підгірянка</i>	107
Богданець-Білоskalенко Н. Дитяча література. Хрестоматія. Твори укр. письм. XIX — XX ст. — К.: НВФ «Славутич-Дельфін», 2015. — 96 с. (С. 64).	
<i>Ісус народився. Марійка Підгірянка</i>	108
Творчість укр. письменників дітям. 3 кл. / Упор. Таранець Н. — Черкаси. — с. 20.	
<i>Березень. Марійка Підгірянка</i>	108
Укр. дит. літ. : Хрестоматія / Вступ та упор. Л.П. Козачок. — К.: Вища школа, 2002. — 519 с. (С. 416).	
<i>Червень і золота колісничка. Марійка Підгірянка</i>	109
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123083404/http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-marijky-pidhiryanky/cherven-i-zolota-kolisnychka/	

<i>Літечко пропало. Марійка Підгірянка</i>	109
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123083603/http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-marijky-pidhiryanky/litechko-propalo/	
<i>Моя мама. Марійка Підгірянка</i>	110
Сонечко. Читанка-хрестоматія для читання в дит. садку / Укл. Клід І.О. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 304 с. (С. 197).	
<i>Наші діти. Марійка Підгірянка</i>	111
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123084031/http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-marijky-pidhiryanky/malenki-nashi-nohy/	

ЗА ТВОРЧІСТЮ НАТАЛІ ЗАБІЛИ

<i>Ведмедикова хатка. Наталя Забіла</i>	112
Хрестоматія для дошкільнят. 4–5 років / Упор. О. Шевченко та ін. — К.: Школа, 2000. — 559 с. (С. 207).	
<i>Біла шубка. Наталя Забіла</i>	113
Забіла Н. Біла шубка. Казка. — К.:1959. — 116 с.	
<i>Двоє козенят. Наталя Забіла</i>	119
Інтернет-ресурс: https://web.archive.org/web/20180123092932/http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-natali-zabiloji/dvoje-kozenyat/	
<i>Лісова криниченька. Наталя Забіла</i>	121
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123084716/http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-natali-zabiloji/lisova-krynychka/	
<i>Квіти. Наталя Забіла</i>	122
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123085135/http://abetka.ukrlife.org/virshi_dytnstva23.html	
<i>Пригода з автобусом. Наталя Забіла</i>	122
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123091706/http://rozvyvajko.com.ua/virshi/virshi-natali-zabiloji/pryhoda-z-avtobusom/	

ЗА ТВОРЧІСТЮ МИХАЙЛА СТЕЛЬМАХА

<i>Ми любимо весну. Михайло Стельмах</i>	125
Сонечко. Читанка-хрестоматія для читання в дит. садку / Укл. Клід І.О. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 304 с.	
<i>Сонце стукає в віконце. Михайло Стельмах</i>	125
Сонечко. Читанка-хрестоматія для читання в дит. садку / Укл. Клід І.О. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 304 с. (С. 80).	
<i>Чого лис нездужає? Михайло Стельмах</i>	126
Сонечко. Читанка-хрестоматія для читання в дит. садку / Укл. Клід І.О. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 304 с. (С. 204).	
<i>Заєць і рак. Михайло Стельмах</i>	126
Укр. дит. літ.: Хрестоматія / Вступ та упор. Л.П. Козачок. — К.: Вища школа, 2002. — 519 с. (С. 436).	
<i>Чому в зайця не болять зуби. Михайло Стельмах</i>	128
Сонечко. Читанка-хрестоматія для читання в дит. садку / Укл. Клід І.О. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2012. — 304 с. (С. 204).	

ТАРАС ШЕВЧЕНКО ЖИТИ БУДЕ, ПОКИ НА ЗЕМЛІ ЖИТИМУТЬ ЛЮДИ

<i>За сонцем хмаронька пливе. Тарас Шевченко</i>	131
Укр. дит. літ.: Хрестоматія / Вступ та упор. Л.П. Козачок. — К.: Вища школа, 2002. — 519 с. (С. 105).	
<i>На Великдень на соломі. Тарас Шевченко</i>	132
Укр. дит. літ.: Хрестоматія / Вступ та упор. Л.П. Козачок. — К.: Вища школа, 2002. — 519 с. (С. 107).	
<i>Перекази про поета. Олена Пчілка</i>	132
З журналу.	
<i>Випадок. Леонід Большаков</i>	133
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123091922/http://boykoوخana.ucoz.com/publ/matematichna_skarbnichka/chitaemo_bez_problemi/1_bolshakov_vipadok/21-1-0-78	

<i>Буквар. Олександр Пархоменко</i>	135
З журналу.	
<i>Тарасова хата. Лариса Березнянська</i>	136
Українське дошкілля: Читанка. — К.: Смолоскип, 2001. — 536 с. (С. 346).	
<i>Соңце України. Уляна Кравченко</i>	142
Українське дошкілля: Читанка. — К.: Смолоскип, 2001. — 536 с. (С. 348).	

ХОЧЕШ БУТИ ЩАСЛИВИМ, НЕ БУДЬ ЛІНИВИМ

<i>Сім господинь. Іван Сенченко</i>	143
За матеріалами : Всеукраїнський дитячий журнал «Барвінок», Жовтень. №10 / 1999. Художник Віктор Бариба. — Київ, «Україна», С. 11.	
<i>Чарівне відеречко. Василь Обрій</i>	144
Золотий віночок : Хрестоматія для додаткового читання для 4 класу / Упор. І.П. Агаркова, В.А. Мірошніченко, Н.М. Попова, Н.Л. Цепочко. — Х.: Ранок-НТ, 2013. — 208 с. (С. 26).	
<i>Невмійко. Олесь Луній</i>	146
Золотий віночок : Хрестоматія для додаткового читання для 2 класу / Упор. І.П. Агаркова, В.А. Мірошніченко, Н.М. Попова, Н.Л. Цепочко. — Х.: Ранок-НТ, 2010. — 208 с. (С. 110).	
<i>Виростимо сад. Олександр Зима</i>	146
Походжай Н.Я. ДПА. Читання. 2015. 4 клас. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2015. — 64 с. (С. 44).	

ЗІ СКАРБНИЦІ КАЗКАРІВ СВІТУ

<i>Лісова хатинка. Брати Грім</i>	150
Грім Вільгельм, Грім Якоб. Казки для дітей та родини / пер. з нім. Р.І. Матієва, О.Я. Кульчицької. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. — 816 с. (С. 665).	
<i>Казка про водяних. За Карелом Чапек</i>	153
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123092125/http://www.rulit.me/books/kazka-pro-vodyanikiv-read-443808-1.html (Газета «Lidove noviny», Прага, 25 січня 1923 р. Переклад з чеської Петро Козланюк)	
<i>Палац із морозива. Джанні Родарі</i>	157
Челурко Б. Хрещатий барвінок: Читанка для позакл. читання. — Львів: Світ, 2004. — 344 с. (С. 322) (Переклад з італійської Анатолія Іллічевського).	
<i>Малюк Пінгвін. Дональд Біссет</i>	159
З журналу «Пізнайко». Переклад з англійської Володимир Іваненко.	

ВІЗЬМУ ПЕРО І СПРОБУЮ

<i>Своїми руками. Віктор Лунін</i>	161
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123092312/http://yrokui.ru/literaturni-tvorigi/2099-virsh-v-lunina-svojimi-rukami	
<i>Грім. Микола Вінграновський</i>	161
Сонечко. Читанка-хрестоматія для читання в дит. садку / Укл. Клід І.О. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. — 304 с. (С. 180).	
<i>Диваки. Тамара Коломієць</i>	162
Тамара Коломієць. «Найперша стежечка». — К.: Веселка, 1985. — 88 с. (С. 15).	
<i>Сопілонька з калиноньки, ясеневе денце. Анатолій Григорук</i>	165
Інтернет-ресурс : https://web.archive.org/web/20180123092450/http://abetka.ukrlife.org/gygurok12.html	

СТОРІНКАМИ УЛЮБЛЕНИХ КНИГ

<i>Де найкраще місце на світі? Іванна Савицька</i>	171
Українське дошкілля: Читанка. — К.: Смолоскип, 2001. — 536 с. (С. 105).	
<i>Лебедина казка. Юрій Яриш</i>	174
Юрій Яриш. Лебедина казка. — К.: Веселка, 1966. — с. 39 (С. 23).	
<i>Несподівані гості. Юрко Ткач</i>	175
Веселка (Люстрований журнал для українських дітей кожного віку) річник 17, 1970. — №9 (С. 10).	